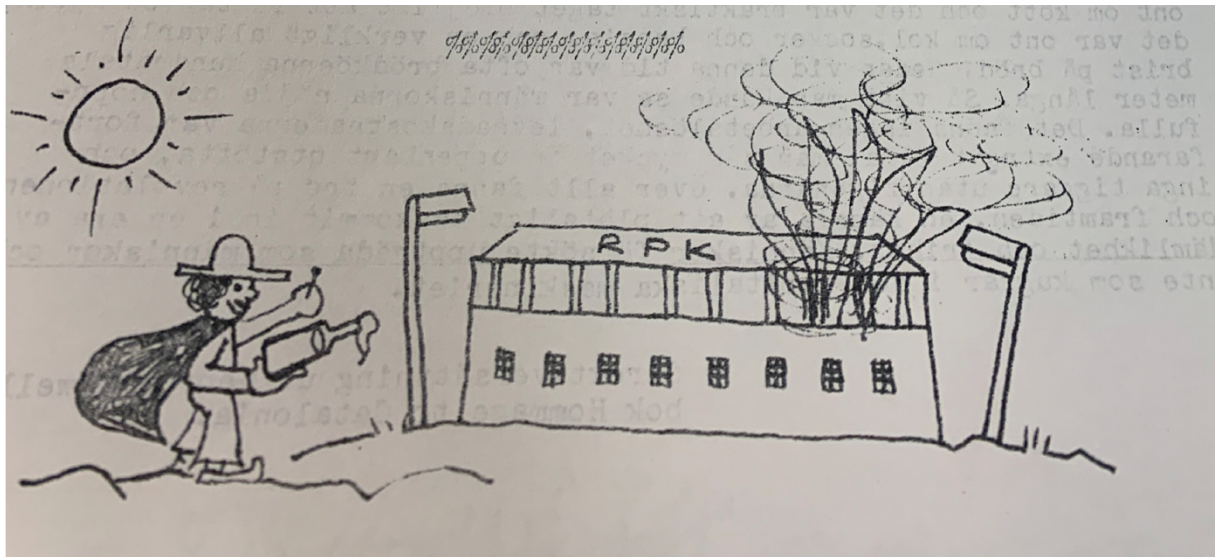

Lunds universitet
Historiska institutionen
HIS S33
Examinator: Martin Ericsson
Handledare: Magnus Olofsson
1 juni 2023, 13:40, Lund.

Bland allaktivister och anarkister

En studie av politisk aktivism i Lund 1968–1970

Lunds fria press 1970

Gustav Svensson

Abstract

During the mythical 1968, a left-wing wave swept across the world. New social and political issues took place on the agenda with the hope of a more equal, humanistic and better world. In Sweden, left-wing groups worked in solidarity with the people of the Third World, against the war in Vietnam and for increased democratization. The university city of Lund was no exception. The small Scanian town was seen as the country's third most important political city with a strong student movement that characterized political life. In historiography, Swedish post-war politics has been characterized by a thought about consensus, but it is an inaccurate picture. Modern political history has also been characterized by conflict, not least during the 1968 movement.

The purpose of this essay is to investigate how the all-activists and anarchists made politics at street level in Lund during the years 1968–1970. Using theoretical tools taken from the research field of contentious politics studies and hermeneutic methodological tools, the study has aimed to create an increased understanding of the confrontational left during the 1968 movement. Six actions have been investigated that were carried out by left-wing activists in the city, three house occupations and three actions against the forensic psychiatric clinic in Lund. By studying processes and mechanisms, it is possible to access everything from tensions between activists and the police to how the activists motivated their actions. In addition, the essay has investigated how spatiality and mobilization were connected.

The essay has investigated which actions were in the all-activists' and anarchist's repertoire of contention and which countermeasures the authorities had. It has been possible to see how different scale shifts affected the actions and how different political opportunity structures were governing which forms of action were possible. Spatiality was central to the mobilization where various safe spaces were important for the activists' organization. The police worked to make the safe rooms unsafe. Over time, it was possible to see a relational development where activists, the police and the legal system reacted to the other party's actions. An escalation can be seen over time in the social confrontation between the parties involved but ultimately the situation de-escalated through legal repression.

Keywords: All-activists, anarchists, contentious politics studies, repertoire of contention, Lund, 1968 movement, house occupations, forensic psychiatric clinic.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte, frågeställningar och urval	2
3. Historisk bakgrund	3
3.1 <i>Efterkrigstid och ett samhälle i förändring</i>	4
3.2 <i>Den röda studentstaden</i>	7
3.2.1 <i>Allaktiviströrelsen</i>	10
3.2.2 <i>Lunds anarkister</i>	11
4. Forskningsläge	13
4.2 <i>68-rörelsen</i>	17
4.3 <i>Husockupationer</i>	23
5. Teori	25
5.1 <i>Konfliktrepertoaren</i>	28
5.2 <i>Politiska möjlighetsstrukturer</i>	30
5.3 <i>Mekanismer och processer</i>	31
5.4 <i>Rumslighet och sociala konfrontationer</i>	35
6. Metod	36
6.1 <i>Det konkreta arbetet</i>	39
7. Källmaterial	41
7.1 <i>Representativitet</i>	44
8. Forskningsetik	46
9. Undersökning och analys	48
9.1 <i>Husockupationerna</i>	48
9.1.1 <i>Västra Mårtensgatan 5</i>	49
9.1.2 <i>Kiliansgatan 7</i>	57
9.1.3 <i>Råbygatan 2</i>	61
9.1.3.1 <i>Konfrontationer på vinden</i>	62
9.1.3.2 <i>Gatukampen</i>	65
9.1.4 <i>Stökiga rättegångar</i>	67
9.2 <i>Aktionerna mot RPK</i>	69
9.2.1 <i>Koncentrationsläger för samhällsobekväma</i>	70
9.2.2 <i>Molotovcocktails i den skånska vintervinden</i>	72
9.2.3 <i>Rättspsykiatriska kliniken i lågor</i>	74
9.2.4 <i>Efterspel</i>	75
10. Aktivistisk och polisiär eskalering	81
10.1 <i>Relationerna mellan polisen och aktivisterna</i>	84

10.2 Konfliktens metoder och moral.....	86
10.3 Stadens sociala rum	90
<i>10.3.1 Förtryckande rumslighet</i>	<i>90</i>
<i>10.3.2 Gemenskap och trygghet.....</i>	<i>91</i>
<i>10.3.4 I hemmets trygga vrå.....</i>	<i>92</i>
11. Avslutning och slutdiskussion.....	94
12. Referenser.....	101

1. Inledning

Den våg av vänsterpolitik och studentaktivism som drog fram globalt under 1960- och 70-talet skapade svallvågor i den skånska staden Lund. Studenter vid stadens universitet diskuterade politik och agerade politiskt. Åren 1968 till 1970 var en aktivistisk tid för Lunds vänsterrörelser och flera uppseendeväckande aktioner genomfördes. Två grupper som stack ut med sin entusiasm, nya aktivistiska metoder och höga aktivitet var allaktivisterna och anarkisterna. Syftet med den här uppsatsen är att undersöka hur dessa två aktivistiskt inriktade grupper inom vänstern gjorde politik på gatunivå i Lund under åren 1968–1970. Genom att rikta sökljuset mot olika politiska aktioner som genomfördes i staden ämnar jag kasta ljus på den konfrontativa delen av 68-rörelsen, som inte fått så mycket utrymme i forskningen. En intressant fråga att beröra är vilka dessa människor var, vilka politiska idéer och moraliska uppfattningar som präglade deras agerande och vad de hade för drivkrafter. Genom att studera hur konflikt- och handlingsrepertoaren såg ut så kan man förstå hur man agerade politiskt i Lund under perioden. På så sätt kan man ta reda på mer om hur gaturummet fungerade som en politisk arena. Vidare undersöks hur relationen såg ut med andra aktörer i staden så som polis, myndigheter och allmänheten.

I undersökningen används flera typer av källmaterial. Polisens förundersökningsmaterial och domar kring olika aktioner är ett mycket omfattande material som måste bearbetas med stor medvetenhet. Här finns såväl etiska som källmässiga frågor att ta hänsyn till. Flera personer dömdes under dessa år för sin politiska aktivism, ett par stycken till långa fängelsestraff och därför är det viktigt att värna deras integritet. En djupare diskussion kring etiska överväganden kopplade till källmaterialet följer längre fram. Anarkisternas egen tidning Lunds fria press är ett viktigt källmaterial för att komma åt deras politiska idéer och uppfattningar kring olika händelser. Vidare har en lokaltidning använts för att komplettera uppgifter kring olika aktioner. Dessutom har material från privata samlingar använts, dessa inbegriper sparade flygblad, mötesprotokoll etcetera. Studiens fokus har riktats på händelser som utspelade sig i Lund vilket gör att exempelvis Båstadsdemonstrationen 1968, där många lundaaktivister var engagerade endast berörts översiktligt, även om dessa kan ha spelat en viktig roll i det politiska engagemanget. Här har en diskussion med tidigare forskning förts.

I den här uppsatsen har sex politiska aktioner undersökts, tre av dessa aktioner är husockupationer medan tre andra är olika former av skadegörelse eller brandattentat gentemot Rättspsykiatriska kliniken i Lund. Dessa har undersökts utifrån en indelning där

aktionerna klassas med utgångspunkt i parametrar som grad av våldsamhet, hur vanliga förekommande handlingsformerna som nyttjades var i sin historiska kontext, konfliktrepertoar med mera. Undersökningen har inte haft som målsättning att lyfta fram varenda flygbladsutdelning eller politiskt möte som skedde i Lund, det är en uppgift som med rådande tidsram inte går att genomföra. I stället har intresset legat på att fånga nyskapande former av politisk aktivism. Det inbegriper att förstå hur den politiska aktivismen fungerade i vardagen genom att studera breda aktionsformer där många deltog men även mer specifika handlingar och sällsynta aktioner med endast ett fåtal deltagare. Att delta vid ett stormöte och dela ut flygblad kan i sammanhanget ses som en bred och vardaglig politisk handling. I andra tider och på andra platser kan en sådan handling vara förenad med livsfara men i den här undersökningens kontext var det inte så. Att ockupera ett hus eller genomföra brandattentat mot en rättspsykiatrisk klinik var något mer uppseendeväckande och sällsynt. Ockupationerna var folkliga medan brandattentaten genomfördes av en liten grupp aktivister, även om stödet inom aktivistkretsar tycks ha varit stort för aktionerna. Båda typerna av politisk aktivism har undersökts. Vilka anspråk som går att göra utifrån det studerade materialet och de avgränsningar jag valt diskuteras under representationsdelen. Genom min undersökning har jag kunnat konstatera att det finns mer att gräva i kring ämnet men som inte går att göra inom ramen för den här uppsatsen. Det rör sig bland annat om vilka transnationella kopplingar som fanns mellan aktivisterna och politiska grupperingar från andra länder samt hur inspiration och handlingsformer traderades mellan dessa. Dessutom har källmaterialet avslöjat gatukonflikter mellan vänstern och konservativa grupper under 68-åren som inbjuder till ytterligare forskning och som endast berörts kort i min studie. Slutligen har frågor väckts kring vad som hände sedan och varför.

2. Syfte, frågeställningar och urval

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka hur allaktivisterna och anarkisterna gjorde politik på gatunivå i Lund under åren 1968–1970.

Frågeställningar

Vilka handlingsformer använde sig aktivisterna av och vilka motdrag gjorde myndigheterna? Hur förändrades aktivisternas aktioner över tid? På vilket sätt påverkade de politiska möjlighetsstrukturerna aktivismen?

Vilka gemensamma värderingar och krav gav aktivisterna uttryck för som motivering till sina politiska aktioner? Hur konstruerades bilden av den egna gruppen och motparten i konflikten för att motivera det politiska handlandet?

På vilket sätt hörde rumslighet och mobilisering samman i Lund?

Urval

Perioden som studerats var en mycket aktiv tid i Lunds vänsterpolitiska historia. Det politiska engagemanget var en livsstil för många och politiska aktiviteter kunde inträffa dagligen. Inom ramen för det här forskningsprojektet behövs det därför göras ett par avgränsningar. Alla händelser, handlingar och aktionsformer i staden kan inte behandlas utförligt eftersom tillvägagångssättet är kvalitativt. Jag har valt att rikta in mig på aktioner där det ställs ett tydligt politiskt *krav* mot en motpart, som om det går igenom på något sätt går ut över motpartens intressen. Det är en viktig poäng i min teoretiska modell hämtad från *contentious politics studies*. Det ska vara ett kollektiv som står bakom, alltså minst två personer. Det här leder alltså till att jag eftersöker *sociala kollektiva konfrontationer*. Exempelvis de många stormöten man höll faller, utifrån den här avgränsningen, utanför ramen för urvalet. Det var ett viktigt sätt att organisera aktioner men det är de konkreta handlingarna och aktionerna som är viktiga i den här studien.

Valet av en stad, i detta fall Lund, har gjorts för att kunna studera en sammanhållen utveckling där olika aktörer påverkas av tidigare händelser som de har exponerats för inom en begränsad tid, med närhet till händelseförloppet. Lund är med andra ord en lokal scen, ett mikrokosmos, där de olika aktörerna bygger upp en gemensam historia, där man påverkas av samma konkreta händelser. Trots att Lund inte är en av landets största städer så ansågs den vara den tredje vänsterpolitiskt viktigaste efter Stockholm och Göteborg under studentrevolten och mer betydelsefull än Malmö.¹

3. Historisk bakgrund

I sitt magnum opus *Popular Contention in Great Britain 1758 – 1834* skrev Charles Tilly att det mellan 1700- och 1800-talet skedde en förändring i kollektiva konfrontationers karaktär. Människor hittade nya sätt i hur de protesterade mot orättvisor i samhället vilket skapade en ny *konfliktrepertoar*. Tilly härledde detta till stora samhällsförändringar kopplade till

¹ SOU 2002:90 *Den farliga fredsrörelsen. Säkerhetstjänsternas övervakning av fredsorganisationer, värnpliktsvägrare och FNL-grupper 1945–1990*. Justitiedepartementet, s. 261.

koncentrationen av ekonomiskt kapital, statens inflytande och makt samt upproriska strömningar bland annat. Förändringarna gjorde att det skapades nya möjligheter för att åstadkomma politisk förändring men även hot mot folkets intressen. Det här gjorde att folk förändrade sättet som man genomförde kollektiva protester på, vilket var en process som ledde till att makthavarna ändrade sitt sätt att utöva makt. Sammantaget skapade det här en stor strukturell förändring i de brittiska samhällets maktrelationer.² På samma sätt fanns det historiska orsaker som banade vägen för den politiska aktivism som skulle komma att bli den här undersökningens studieobjekt. Låt oss undersöka närmare vilka det var.

3.1 Efterkrigstid och ett samhälle i förändring

Efter andra världskriget hade kommunismen som politisk ideologi vunnit stor goodwill efter kommunistiska grupper och staters insats under kriget. Men under 1950-talet genomgick kommunismen en kris i samband med Ungernrevolten 1956 som Sovjetunionen slog ner hårt med våld.³ Det här öppnade upp för en ny vänster som varken var dogmatiskt kommunistisk eller socialdemokratisk. Sovjetunionen förlorade sin roll som förebild för vänstersinnade ungdomar. Dessutom innebar höjda levnadsstandarder i Västeuropa och i synnerhet Skandinavien att politisk kamp kunde riktas mot andra frågor än det materiella.⁴ Om vi blickar tillbaka på övergången mellan 1950-talet och 1960-talet skedde en rad omvälvande politiska händelser, samtidigt kan vi se hur viktiga framväxande strömningar förändrade världen. Kalla kriget hade delat in världen i en östlig och en västlig del och efter Kubakrisen hamnade frågan om kärnvapen verkligen på agendan. En viktig rörelse som växte fram var protesterörelsen mot supermakternas kärnvapen, den hämtade kraft från såväl fredsrörelsen som arbetarrörelsen men var bredare än att bara innefattas av vänstergrupper. Det här var även en tid för frigörelse och i synnerhet den från kolonialismens förtryck. *Den tredje världen* växte fram som begrepp och ännu en global indelning kunde utkristalliseras, en mellan de rika länderna i norr och de fattiga i söder. Solidaritetsrörelserna i norr riktade sitt stöd till befrielseströrelserna i söder som försökte slå sig fria från kolonialismens klor och kampen skedde globalt.⁵

² Charles Tilly. *Popular Contention in Great Britain 1758 – 1834*. Cambridge: Harvard University Press, 1995, s. 16.

³ Thomas Ekman Jørgensen. The Scandinavian 1968 in a European perspective. *Scandinavian Journal of History*. Vol. 33, nr. 4, 2008a: 326–338, s. 329.

⁴ Jørgensen 2008a, s. 334.

⁵ Kjell Östberg. Sweden and the long "1968": break or continuity? *Scandinavian Journal of History*. Vol. 33, nr. 4, 2008: 339–352, s. 340.

Utvecklingen hittade även till 1960-talets Sverige där en ny radikal vänsterrörelse växte fram. Radikala ungdomar hade en vision om att samhället behövde och kunde förändras i grunden. Protesterna mot Vietnamkriget hade en framträdande roll i den politiska organiseringen. Den internationella solidariteten var viktig och kampen mot kapitalismen central. Olika marxistiska analyser dominerade det vänsterpolitiska engagemanget och socialismen sågs som botemedlet mot den skenande imperialismen, både på hemmaplan och internationellt. Sverige ansågs av vänsterungdomar vara ett klassamhälle med en styrande klass som förtryckte folket. Därför menade ungdomarna inom de nya sociala rörelserna att arbetare, studenter och intellektuella behövde förena sig i kampen mot det kapitalistiska klassväldet. Den politiska aktivismen som växte fram kännetecknades av handling, att faktiskt göra något konkret.⁶

Det som skulle komma att kallas för 68-rörelsen var en mycket mångfacetterad rörelse. Den politiska kampen fördes både inom universitetens studentrörelser och den mer proletära vänsterorganiseringen. Vissa som själva var aktiva under åren har hävdad att den viktigaste politiska kampen fördes bland folket, i gruvorna och i verkstäderna. I sociologerna Sven-Axel Månsson och Svante Lundbergs studie är det flera som framhäver gruvarbetarstrejken 1970 som en väldigt viktig händelse för deras politiska aktivism och hur det var en markör för att man faktiskt kunde göra skillnad.⁷ Studentrörelsen var en del av den svenska vänstervågen. Men mer omfattande var solidaritetsrörelsen med tredje världens folk. Vietnamrörelsen var den största men inte den enda rörelsen som motsatte sig mäktiga staters imperialistiska anspråk mot fattiga länder. Det fanns grupper som arbetade med och demonstrerade för människorna som levde i såväl Spanien som Grekland, Palestinagrupper, solidaritetsrörelser med Sydafrika och en rad olika latinamerikarörelser, för att nämna några.⁸ Det var inte enbart vänstern som engagerade sig. Humanismen var ett viktigt ledord även för kristna och liberala grupper.

Historikern Kjell Östberg har menat att 68-rörelsen bör ses som en process som sträcker sig från slutet på 1950-talet hela vägen fram till omröstningen om kärnkraft 1980. Östberg har gjort en indelning av olika faser: en inledande fas från slutet på 1950-talet till mitten av 60-talet där de äldre sociala rörelserna spelade en viktig organisatorisk roll, därefter

⁶ Den handlingsfokuserade aktivismen är återkommande, se exempelvis: Sven-Axel Månsson och Svante Lundberg. *Den politiska generationen: kontinuitet och förändring 1968–2018*. Lund: Arkiv förlag, 2021, s. 34–35; Svante Lundberg, Sven-Axel Månsson och Hans Welanders. *Demonstranter*. Stockholm: Bokförlaget PAN/Norstedts, 1970, s. 9–12; Göran Blomqvist. Universitetet som oroscentrum. I *Det röda Lund*, Kim Salomon och Göran Blomqvist (red.), 16–38. Lund: Historiska media, 1998, s. 22; Margot Bengtsson. Det politiska är personligt. I *Det röda Lund*, Kim Salomon och Göran Blomqvist (red.), 62–75. Lund: Historiska media, 1998, s. 65; Östberg 2008, s. 342.

⁷ Månsson och Lundberg 2021, s. 103–105.

⁸ Östberg 2008, s. 342.

följde det röda 60-talet vilket inramar den här uppsatsen och som präglades av studentrevolt, Vietnamprotesterna och framväxten av nya sociala rörelser. Slutligen skedde det under 1970-talet en radikaliseringsprocess och en splittring av rörelsen. Här växte kvinnorörelsen sig stark, miljörorelsen började ta form, vänstern började splittras upp i en uppsjö mindre grupper och det var de vilda strejkernas tid.⁹ Historikerna Kim Salomon och Göran Blomqvist har hävdats att 1968 bör ses metaforiskt. Enligt deras tolkning bör det betraktas som en symbol för ett uppror mot gamla normer och samtidigt ett avstamp för ett nytt sätt att agera politiskt, snarare än att det konstitueras av specifika händelser under ett par år.¹⁰

Även sociologerna Abby Peterson, Håkan Thörn och Mattias Wahlström har gjort en indelning som är relevant för hur jag har tolkat 68-rörelsen. De har studerat proteströrelser i Sverige och gjort en indelning av fyra olika protestvågor men även en tematisk genomgång av olika typer av proteströrelser i Sverige från 1950 fram till 2015. I fokus står samspelet mellan de olika sociala rörelserna som protesterat och staten som ofta varit föremål, på ett eller annat sätt för protester eller part i konfrontationer. Den första vågen hade sin början under 1950-talet och präglades av fredsrörelser och ungdomsrevolter. Under 1960-talet växte sig den nya vänstern stark som politisk kraft och utmynnade i studentrevolten som pågick en bit in på 1970-talet. Då kom en ny våg som kännetecknades av tonvikt på miljöfrågor, en ny kvinnorörelse och ännu en fredsrörelse. Den tredje vågen började under 1990-talet och präglades av anti-rasism och protester mot nedskärningar som kulminerade med Göteborgskravallerna 2001 i samband med EU-toppmötet. Slutligen började en fjärde våg på 2010-talet med nya miljöprotester men även urbana protester i socialt utsatta områden i städer och förorter.¹¹

Efterkrigstidens Sverige har stundtals beskrivits som ett samhälle präglat av samförståndsandan. Med den här uppsatsen har jag försökt nyansera den bilden genom att med olika exempel peka på att det var ett samhälle där politiken även var konfliktfylld. Visst har den svenska efterkrigstidspolitiken på många sätt präglats av dialog, kompromisser och förhandlingar men samtidigt har det funnits ständigt återkommande perioder och händelser av ökade sociala konfrontativa konflikter. Man ska inte heller glömma att en tidsperiod kan

⁹ Östberg 2008, s. 339–340.

¹⁰ Kim Salomon och Göran Blomqvist. Inledning. I *Det röda Lund*, Kim Salomon och Göran Blomqvist (red.), 7–15. Lund: Historiska media, 1998, s. 8.

¹¹ Abby Peterson, Håkan Thörn och Mattias Wahlström. Sweden 1950–2015: Contentious Politics and Social Movements between Confrontation and Conditioned Cooperation. I *Popular Struggle and Democracy in Scandinavia: 1700–Present*, Flemming Mikkelsen, Knut Kjeldstadli och Stefan Nyzell (red.), 377–432. London: Palgrave Macmillan, 2018, s. 378.

innehålla såväl bråkiga som mer skötsamma sätt att föra politik samtidigt.¹² Den här uppsatsen tar utgångspunkt i såväl Salomon och Blomqvists som Östbergs tankar och hämtar inspiration från Peterson, Thörn och Wahlström. De nya politiska vindarna som blåste uppkom inte ur ett vakuum utan en längre historisk process som inbegrep allt från en ekonomisk utveckling i västvärlden vilket påverkade livsstils- och konsumtionsmönster, till framväxandet av ungdomskulturer.¹³ Flera av de personer som deltagit i olika former av aktioner som är centrala i den här uppsatsen var just ungdomar. En del gick fortfarande i gymnasiet medan många andra gjorde några av sina första studieår på universitetet. Samtidigt fanns det även äldre personer och flera som skaffat familj och barn. Barnen var även närvarande vid vissa aktioner.

Salomon och Blomqvist har framhåvt vikten av universiteten som platser där unga människor kunde träna sig i kritiskt tänkande och analys men även hur det växte fram mötesplatser vid universiteten där man kunde träffa likasinnade och organisera sig.¹⁴ Spontaniteten var viktig och den direkta aktionen ett centralt medel för politisk handling. Den nya vänstern ville göra upp med samhällets institutioner och sociala hierarkier. Organiseringen skulle vara av folket och för folket. Kritik riktades mot det borgerliga samhällets normer och kultur. Progrörelsen och teatergrupper blev viktiga för den politiska ideologiska spridningen. Man motsatte sig konsumtions- och överflödssamhället.¹⁵ Hur människor levde och hade det i vardagen blev viktiga frågor. En fråga som tak över huvudet och att kunna ha någonstans att träffa andra människor utan att behöva betala för det var viktigt, vilket gjorde att husockupationerna blev ett politiskt instrument att använda sig av. Människors fri- och rättigheter blev en fråga för politisk kamp, vilket aktionerna mot rättspsykiatriska kliniken i Lund (hädanefter främst benämnd som RPK) kan visa när aktivister krävde ett stopp för den inhumana psykiatrin.

3.2 Den röda studentstaden

Lund har under 68-åren beskrivits som en knutpunkt där folk från hela Sverige samlades med olika erfarenheter att dela med sig av. Centralt i staden låg Café Athen (i folkmun endast

¹² Det här förs fram av flera forskare. Bland annat Peterson, Thörn och Wahlström 2018, s. 423; Andrés Brink Pinto och Martin Ericsson. *Den bråkiga staden. Ungdomsupplopp och ungdomspolitik i efterkrigstidens Stockholm*. Stockholm: Stockholmia förlag, 2019, s. 33; Andrés Brink Pinto, Martin Ericsson och Stefan Nyzell. Verkttyglåda för konfliktforskare. *I Politik underifrån. Kollektiva konfrontationer under Sveriges 1900-tal*, Andrés Brink Pinto och Martin Ericsson (red.), 7–29. Malmö: Arkiv förlag, 2016, s. 7–10.

¹³ Salomon och Blomqvist 1998, s. 8–9.

¹⁴ Salomon och Blomqvist 1998, s. 9.

¹⁵ Salomon och Blomqvist 1998, s. 10–11; Östberg 2008, s. 342.

Athen), beläget i Akademiska Föreningens hus (idag ofta benämnt som AF-borgen), vilket blev den huvudsakliga noden varifrån det politiska arbetet organiserades. Det var för tiden Nordens största studentkafé och blev till ett viktigt socialt rum där aktivisterna träffades, diskuterade politik och planerade aktioner.¹⁶ Redan 1967 skedde det första mössbålet utanför Akademiska Föreningen. Ett tiotal studentmössor antändes i en symbolisk handling som kom att tolkas som en protest mot den klassymbol som mössan ansågs vara.¹⁷ Det här var en av de tidiga aktionerna i den ökade vänsterradikaliseringen hos studenterna i Lund.

Mössbränningarna upprepades även 1968 och 1969. Enligt Göran Blomqvist kan mössbränningarna ses som en antikultur gentemot det studentikosa universitetslivet.¹⁸ Men aktivismen var mycket bredare än så. 1967 hölls Hanoiinsamlingen till stöd för Nordvietnams folk. Den blev en vattendelare i staden trots att den initierades genom Studentkåren och kan ses som studentvänsterns första aktion. Motståndet mot Vietnamkriget var brett bland studenterna, oavsett politisk hemvist men inte hos alla.aktionen möttes av sabotage från en militant motrörelse som rev ner affischer och tände eld på dessa. Någon försökte även antända arbetsplatsen där en av personerna som arbetade med insamlingen jobbade.¹⁹ Det här vittnar om konflikter som sällan uppmärksammas när man talar om åren runt 1968.

Båstadsdemonstrationen den tredje maj 1968 och protesterna mot Lunds universitets 300-årsjubileum är två händelser som pekats ut som i synnerhet viktiga för den vänsterpolitiska radikaliserings i staden.²⁰ I samband med en planerad tennismatch mellan Rhodesia och Sverige utbröt kravallerna mellan demonstranter och polis i Båstad då demonstranter från hela landet samlats för att stoppa matchen. Rhodesia var en djupt rasistisk stat och således ansåg människor från såväl vänstern som humanistiskt kristna och borgerliga grupper att matchen inte borde spelats. Demonstranter och poliser drabbade samman och här fick vänsterungdomarna från Lund erfarenhet från utomparlamentariska aktioner.²¹

När universitetet firade 300 år den 13 juni 1968 uppstod återigen protester, denna gång mot universitetet som institution. Vietnamkriget, det pompösa kostsamma firandet med mera mötte kritik. Polisen befarade ett nytt Båstad men demonstrationerna eskalerade aldrig. Organiseringen av protesterna var viktiga för studenternas fortsatta politiska aktivitet.²²

¹⁶ Månsson och Lundberg 2021, s. 108.

¹⁷ Blomqvist 1998, s. 20.

¹⁸ Blomqvist 1998, s. 32.

¹⁹ Sven-Olof Josefsson. *Året var 1968. Universitetskris och studentrevolt i Stockholm och Lund*. Diss., Göteborgs universitet, 1996, s. 190–191.

²⁰ Josefsson 1996, s. 173–174.

²¹ Josefsson 1996, s. 192–193.

²² Josefsson 1996, s. 192–193.

Ett par andra händelser bör uppmärksammas men det är inte möjligt att göra en fullständig redogörelse över alla aktioner och politiska handlingar som genomfördes i Lund under dessa år. Men en överblick går att skapa sig genom att lyfta fram ytterligare händelser.

I slutet av september 1968 hölls inskrivningar för värnplikt i Folkets hus i staden. Den 24 september samlades en handfull aktivister för att dela ut flygblad utanför lokalen med uppmaningar om att vägra värnplikt och att vägra döda. Enligt Sven-Olof Josefsson, doktor i historia, anmälde en journalist från tidningen Arbetet flygbladsutdelningen till polisen. Dagen därpå greps tre personer ur Fredspolitiska föreningen Pax när de delade ut flygblad utanför inskrivningslokalen. Det här eskalerade händelseförloppet varpå aktivister organiserade sig genom möten. Ilskan var stor över brottet mot tryckfriheten som man ansåg att polisen gjort sig skyldiga till. Den 25 september samlades ett par hundra studenter utanför Folkets hus och en större grupp begav sig in i huset för att diskutera med inskrivningsnämnden och informera värnpliktiga om vapenfri tjänst. Ordningspoliser kom till platsen varpå aktivisterna satte sig på golvet och krokade fast i varandras kroppar. Icke-våldsmetoden, i form av passivt motstånd, var en viktig metod i efterkrigstidens konfliktrepertoar, även i Lund. Polisen svarade med att bära och släpa ut folk. Fler och fler demonstranter anlände och polisen valde att sätta in hästar för att skingra folkmassan.²³ Det här var ett av tillfällena där konfrontationer mellan polisen och vänsteraktivister resulterade i handgemäng.

Händelserna skulle få stor medial uppmärksamhet. I synnerhet eftersom protesterna fortsatte samma kväll, när en grupp studenter samlades vid AF-borgen där statsminister Tage Erlander var på besök för firandet av universitetssjukhuset 300-årsjubileum. Studenterna hotade med att ta sig in på firandet om de inte fick till ett möte med Erlander. Kraven fick faktiskt Erlander att tala inför flera hundra studenter utanför AF där han menade att budskapet på flygbladen inte var förkastliga.²⁴ Kritik riktades den här gången även mot polisens övervåld från massmedialt håll, då människor blivit nedridna och piskade till marken av konstuplar. Polisen å sin sida menade att de agerat enligt regelboken och att våldet var nödvändigt då man annars riskerade att stå med ett ockuperat inskrivningskontor.²⁵

I november samma år skedde en aktion i Lunds berömda domkyrka. Under domkyrkoaktionen manifesterade en liten grupp studenter, flera av dessa teologer, mot ett diplomatbesök från

²³ Josefsson 1996, s. 199–200.

²⁴ Josefsson 1996, s. 201.

²⁵ Josefsson 1996, s. 201.

Sydafrika. En grupp diplomater, varav en var från Sydafrika, var inbjudna av Svenska institutet och Lunds Turisttrafikförening för att besöka Lunds turistattraktioner.

Studentgruppen manifesterade genom sång i domkyrkan och störde på så sätt besöket, i en protest mot apartheidregimen. Slagord som ”black power” ekade mellan kyrkväggarna. Flera personer dömdes senare för förargelseväckande beteende.²⁶

Den radikala Zenitgruppen, som gav ut den inom vänsterkretsar inflytelserika tidskriften *Zenit*, hade ett starkt fäste i Lund. Tidskriften var viktig för att sprida nya idéer och politiska tankar. *Zenit* var långt ifrån den enda gruppen i det röda Lund. Socialistiska Clarté hade anor från 1920-talet och såg under 1960-talets slut en ny storhetstid med den ökade radikaliseringsen och var också en viktig nod i den vänsterpolitiska idéfloran.

En rad internationella solidaritetsgrupper hade stort inflytande så som Lunds Vietnamkommitté, Latinamerikagruppen, Greklandskommittén, Fredpolitiska föreningen Pax och U-gruppen. Studerande för ett demokratiskt samhälle (SDS) var en stor och viktig organisation med ambitionen att samla alla studenter med vänstersympatier. Givetvis fanns även VPK och KFML närvarande i staden samt Socialdemokratiska studentklubben. Även mer borgerliga grupper som Centerns studentklubb och Liberala studentklubben kunde ses samverka med vänstergrupper vid aktioner och demonstrationer.²⁷ För den här undersökningen var det i synnerhet två grupperingar som spelade stor roll, nämligen anarkisterna och allaktivisterna. Det är om människor från dessa två grupper och deras handlande som den här uppsatsen handlar om.

3.2.1 Allaktiviströrelsen

Allaktivisterna var en hierarkiskt lös sammanslutning av studenter, gymnasieungdomar och vänsteraktivister. Allaktiviströrelsen började gro i november 1968 i samband med att en namninsamling för bevarandet av Lunds saluhall organiserades. Myndigheterna hade planer på att riva byggnaden för att ersätta med kontor och köpcentrum. Aktionsgruppen ”Saluhallens vänner” delade ut flygblad för att uppmärksamma Lunds invånare på vad som höll på att hända och förordade att man i stället skulle göra om saluhallen till ett hus där människor kunde mötas och umgås och som drevs utan kommersiella syften.²⁸ Man lyckades samla ihop runt 2800 namnunderskrifter och tog fram en rad skisser och förslag på hur

²⁶ Josefsson 1996, s. 198–202; Anders Westerberg. Studentpräst och aktivist. I *Det röda Lund*, Kim Salomon och Göran Blomqvist (red.), 159–173. Lund: Historiska media, 1998, s. 164–168.

²⁷ Josefsson 1996, s. 186–190.

²⁸ Josefsson 1996, s. 216–217.

byggnaden skulle kunna utformas som lämnades över till kommunen. Handläggningen av ärendet drog ut på tiden och initiativtagarna till uppropet tröttnade, i stället organiserade man sig i en ny grupp och började undersöka vilka rivningshus i staden som hade kunnat fylla ett liknande syfte. Det var dessa som skulle komma att bli allaktivisternas bas.²⁹

Sociologen Bertil Nelhans var själv allaktivist och författade 1971 en bok på ämnet där han sammanställde texter som vid den tiden hade skrivits om allaktivisterna och deras allaktivitetsidéer. Nelhans menade att begreppet första gången myntades i samband med kampen för ett bevarande av Gasklockan i Stockholm och förslaget om att det skulle kunna nyttjas som ett allaktivitetshus. I det programförslag som presenterades för husets användning så syftade det till skapandet av en offentlig lokal där människor i alla åldrar kunde mötas, att huset skulle organiseras genom ett bolag med fast anställd personal, att huset skulle ha ett demokratiskt styre och att huset skulle fungera självständigt gentemot myndigheter.³⁰ Dessa idéer skiljer sig något från de lundsiska allaktivisterna som ställde mer radikala krav. Radikaliteten och övertygelsen skulle leda till en upptrappning av situationen och aktivisterna skulle gå från teori till handling, vilket skulle leda till ett händelseförlopp som vidare undersöks i den här uppsatsen.

3.2.2 Lunds anarkister

Anarkisterna i Lund under 1968-åren är tämligen outforskade ur ett vetenskapligt perspektiv. Lunds anarkistgrupp bildades våren 1969 av två studenter och höll inledningsvis sina möten på Bokcafé, ett vänstercafé som låg mitt emot Lunds stadsbibliotek på S:t Petri Kyrkogata. Efter att ha expanderat till att bli en grupp på omkring 20–50 personer med olika grad av aktivitet flyttade man sin verksamhet till ett kollektivboende på Trädgårdsgatan i kvarteret Nöden. Ibland träffades man i Röda rummet på AF-borgen eller i sofforna på café Athen, enligt konstvetaren och författaren Staffan Jacobson som själv var med i gruppen.³¹

Gruppens aktiviteter präglades främst av direkt aktion men man diskuterade och organiserade sig även genom möten och tidningen Lunds Fria Press. Anarkistgruppen gav mellan åren 1969 till 1971 ut åtta nummer av tidningen och stencilerade även anarkistiska klassiker i nyutgåvor. I det första numret av tidningen går det att läsa en presentation av gruppen. Genom presentationen konstateras att man under våren samma år träffats en grupp

²⁹ Bertil Nelhans. *Allaktivitet – ja, men hur?* Stockholm: Bokförlaget Prisma, 1971, s. 20–21.

³⁰ Nelhans 1971, s. 12–13.

³¹ Staffan Jacobson. *Anarkismens återkomst*. Lund: India Däck Bokcafé Förlag, 2006, s. 126; samma information ges ovanför innehållsförteckningen till Lunds fria press 1969, nummer 3.

människor, diskuterat samhällets avigsidor och de radikala förändringar man hade velat genomföra. Dessutom hade man knutit kontakter med syndikalister. Verksamheten beskrevs som praktisk genom att man ska "... iakttaga, sprida information, demonstrera, revoltera."³²

Anarkisterna sade sig vilja kämpa mot mygel inom kommunen, kapitalismen, massmedia som förteg och förvrängde fakta, en alltmer centraliserad fackföreningsrörelse som kanaliserades i "ombudsväldet".³³ Dessutom pekades rättsväsendets skyddande av de härskande som ett centralt problem.³⁴ Centralt i anarkisternas politiska gärning stod den direkta aktionen. Gång på gång gavs förslag till och uppmaningar om hur man på olika sätt kunde skrida till handling mot samhällets orättvisor.³⁵ Stormöten och direktdemokrati var centrala byggstenar i det idealsamhälle man såg framför sig.³⁶ Möteskulturen och direktdemokratin omsattes i praktiken inom den politiska rörelsen man var en del av i Lund, exempelvis i samband med husockupationerna. Det uttalade politiska slutmålet för gruppen var ett anarkosyndikalistiskt samhälle som skulle nås genom revolution.³⁷

Den 19–20 september 1970 hölls en kongress i Lund för anarkistiska och syndikalistiska grupper i Sverige. Här var aktionsgrupper, ungsocialistiska klubbar och anarkistgrupper från Umeå i norr till Malmö i söder närvarande. Dessutom fanns franska gäster på besök och danska anarkister som var aktiva inom kampen för allaktivitetshus på andra sidan sundet.³⁸ Det här visar på transnationella kopplingar såväl som nationella nätverk. Man kan anta att band har funnits under en viss tid och att idéer på så sätt traderats mellan olika aktionsgrupper. En husockupant från Stockholm publicerade i ett nummer av Lunds fria press en rapport från ockupationen av huset Gamla Bro.³⁹

Bland de aktioner som anarkisterna tog på sig eller engagerade sig kring finner vi såväl aktionerna mot RPK som allaktivistockupationerna. Dessutom hade man deltagit i Båstaddemonstrationen 1968, var delaktiga i alternativ jul-kampanjen, vägra värnplikts-aktionerna och bilfritt-centrum-aktioner med mera.⁴⁰

³² Lunds fria press 1969, nummer 1, s. 3.

³³ Lunds fria press 1969, nummer 1, s. 3.

³⁴ Lunds fria press 1969, nummer 1, s. 3.

³⁵ Lunds fria press 1970, nummer 3, s. 0.

³⁶ Lunds fria press 1970, nummer 3, s. 2.

³⁷ Lunds fria press 1970, nummer 3, s. 40.

³⁸ Lunds fria press 1970, nummer 6, s. 3–4.

³⁹ Lunds fria press 1970, nummer 7, s. 5–8.

⁴⁰ Jacobson 2006, s. 126–127.

4. Forskningsläge

Bland historiker och historieintresserade som följt med i vad som hänt inom konfliktforskningen som riktat in sig på en svensk kontext så kommer det inte som en nyhet att bilden av Sverige som ett samförståndets land har behövt nyanseras. En rad forskare har under en tid lyft upp hur den svenska moderna historien har präglats av såväl samförstånd som konflikt. Forskningsfältet som berör sociala konfrontationer kan stundtals uppfattas som spretigt och närmast flervetenskapligt. Många sociologer, antropologer och etnologer har intresserat sig för sociala konflikter, precis som vi historiker.

I och med att den här studien berör en rad olika former av konflikt som egentligen har den gemensamma nämnaren att de alla går att klassificeras som former av sociala kollektiva konfrontationer så går det att relatera studien till en rad olika historievetenskapliga verk. Det går att teckna linjer av social oro som går långt bak i tiden. Historikern Magnus Olofsson var tidig att i Sverige använda sig av bland annat Charles Tillys teoretiska tankegångar i sin avhandling om skånska bönder, som organiserade sig inom den Tullbergiska rörelsen under 1800-talets mitt.⁴¹ Flera har följt i såväl Tillys som Olofssons fotspår, vilket visar på en historiografisk kontinuitet som sträcker sig över olika undersökningsobjekt, rum och temporal kontext men som har den gemensamma nämnaren att de berör social konflikt.

Det är värdefullt att kortfattat nämna ett par verk som täcker händelser som utspelade sig under 1900-talets första hälft då det visar på en kontinuitet av dels sociala konflikter, dels att studiet av sociala konflikter är något som har ett starkt fäste inom svensk historisk forskning. Det visar även hur mångfacetterat forskningsfältet faktiskt är. Större vikt läggs dock vid studier som berör mer samtida konflikter med mitt forskningsområde samt aktionsformer som var mer lika de som användes i Lund. Att den skånska allmogen under 1800-talet konfronterade överheten visar på en historisk tradition av sociala protester men skillnaderna i förfarande och historisk kontext är så pass stor att sökarljuset i det här fallet primärt inte riktas dit utan mot andra platser.

4.1 Konflikter i 1900-talets Sverige

Historikern Stefan Nyzell har i sin avhandling berört Møllevångskravallerna i Malmö 1926 och det politiska våldet under mellankrigstiden. I boken lyfte han frågan om hur ”den svenska

⁴¹ Magnus Olofsson. *Tullbergiska rörelsen. Striden om den skånska frälsejorden 1867–1869*. Diss., Lunds universitet, 2008.

modellen” som präglats av samförstånd och kompromisslösningar varit vedertagen som ett normaltillstånd inom den historiska forskningen efter mellankrigstiden och att bilden av det konfliktfyllda 1900-talet har tonats ned. Den socialdemokratiska historieskrivningen förs fram som en förklaring till det här och hur den fungerat som en maktresurs för att producera bilden av ett samförståndets Sverige. Den skapade bilden av ett land präglat av samförstånd förklaras i den här typen av historieskrivning med socialdemokratins förmåga till förhandling och kompromiss.⁴² Nyzell är en av flera som lyft upp konflikterna för att nyansera bilden av en modern svensk politisk historia som bestående av både kompromiss och konflikt. Nyzell har använt sig av teorier hämtade från CPS-fältet, liknande de som återfinns i den här studien. Konfliktrepertoar och flertalet av de processer och mekanismer som förekommer i min studie har även Nyzell nyttjat framgångsrikt för att förstå Møllevångskravallerna. I Nyzells avhandling riktas främst fokus på mellankrigstiden men det finns även andra perioder av den moderna svenska historien då konflikter varit ett viktigt inslag i samhället.

Om man snabbt vill få en överblick över 1900-talets konfliktfyllda historia i en svensk kontext och se prov på hur en rad olika konfliktrepertoarer kunde se ut så är det en god idé att börja med antologin *Politik underifrån: kollektiva konfrontationer under Sveriges 1900-tal*. Boken inleds med en metodologisk och teoretisk diskussion i artikeln ”Verktogsåda för konfliktforskare” av historikerna Andrés Brink Pinto, Martin Ericsson och Stefan Nyzell. Det får ses som bokens inledningskapitel där trion gjort en kortfattad genomgång av forskningsfältet men framför allt förklarar de grundläggande teoretiska ramarna för contentious politics studies. En viktig del i kapitlet är hur författarna delat in det svenska 1900-talets konflikter i olika faser där varje fas karaktäriseras av olika sätt som människor agerat inom ramen för sociala konfrontationer.⁴³ Det här är en givande indelning för den här studien att förhålla sig till för att på så sätt kunna se förändring i exempelvis konfliktrepertoaren över tid. När man gör den här typen av indelningar är det stundtals inte helt givet när en fas tar slut och nästa påbörjas, vilket författarna varit medvetna om och framhåvt men det erbjuder analytiska möjligheter att använda sig av.

I antologin berörs flera av dessa faser, av olika författare, men inte alla. Den första fasen sträckte sig från sekelskiftet 1900 fram till 1930-talet ungefär och var en viktig del i den svenska demokratiseringsprocessen. Den präglades av den framväxande socialistiska arbetarrörelsen och dess kamp mot ett konservativt samhällsetablissemang. Kampen om

⁴² Stefan Nyzell. ”Striden ägde rum i Malmö”. *Møllevångskravallerna 1926. En studie av politiskt våld i mellankrigstidens Sverige*. Diss. Malmö Högskola, 2009, s. 18.

⁴³ Brink Pinto, Ericsson och Nyzell 2016, s. 15.

allmän och lika rösträtt var en viktig stridsfråga och ledde till politiska förhandlingar men framför allt demonstrationer och stora kollektiva konfrontationer på gatorna.⁴⁴ På så sätt kunde en ny konfliktrepertoar växa fram där *demonstrationen* blev vanlig med de olika mekanismer, processer och kännetecken som den skulle komma att associeras med.

Efter år av strid och konflikter så fick kompromisserna en mer framträdande roll under 1930-talet när socialdemokratin tog en reformistisk väg. Saltsjöbadsavtalet 1938 har blivit symbolen för den här tiden med regleringar av arbetsmarknaden som innebar att förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter skulle avgöra löner och arbetsvillkor. Tanken var att undvika strejker genom kompromiss från båda sidor. Strejkerna minskade men konflikterna och konfrontationerna fanns kvar. Exempel på sådana kunde vara ungdomsupplopp som började komma på 1940-talet men även de antinazistiska konfrontationerna under 1930-talet.⁴⁵

Den tredje fasen inleddes i slutet på 1950-talet och pågick fram till slutet på 1970-talet, således är det här man kan pricka in den här studien tidsmässigt. Under den här perioden växte de nya sociala rörelserna fram med sina viktiga frågor.

Antikärnvapensrörelsen, FNL-rörelsen, antimilitarism, miljörörelsen var viktiga delar av den tredje konfliktfasen och en ny konfliktrepertoar utvecklades med flera nya uttrycksformer, några som vidare har undersökts i den här uppsatsen. Det ska tilläggas att det även under 1970-talet genomfördes strejker så indelningarna är inte helt givna alla gånger men rör i någon mån en tidsanda och övergripande organiseringsstrukturer samt vilka grupper som var involverade.⁴⁶

I ovanstående antologi har varken 1950- eller 60-talet berörts, vilket är två årtionden som är synnerligen intressanta för min undersökning. Martin Ericsson har undersökt kampen om den nedlagda brandstationen i Jönköping under 1982 som grundade sig i kravet

⁴⁴ Brink Pinto, Ericsson och Nyzell 2016, s. 15–16; Magnus Olofsson. Rösträttskravaller i Stockholm 1902 och den återvunna demonstrationsrätten. I *Politik underifrån. Kollektiva konfrontationer under Sveriges 1900-tal*, Andrés Brink Pinto och Martin Ericsson (red.), 31–54. Malmö: Arkiv förlag, 2016; Karin Jonsson. ”Stockholmspolisen far fram som hunner och bödlar.” Den sista stora demonstrationen för rösträtt i Stockholm 5 juni 1917. I *Politik underifrån. Kollektiva konfrontationer under Sveriges 1900-tal*, Andrés Brink Pinto och Martin Ericsson (red.), 75–95. Malmö: Arkiv förlag, 2016.

⁴⁵ Se exempelvis Björn Lundberg. Nyårskravallerna i Malmö 1946–47. Sveriges första ungdomsupplopp? I *Politik underifrån. Kollektiva konfrontationer under Sveriges 1900-tal*, Andrés Brink Pinto och Martin Ericsson (red.) 117–134. Malmö: Arkiv förlag, 2016; Victor Lundberg och Johan A. Lundin. Med ett våldsamt knytnävsslag och en välriktad spark? SSU och den nazistiska utmaningen 1933. *Arbetshistoria*. Vol. 149–150, nr.1–2, 2014: 32–37.

⁴⁶ Brink Pinto, Ericsson och Nyzell 2016, s. 18.

på ett självstyrande kulturhus från stadens ungdomar.⁴⁷ Här använde man sig precis som i Lund av husockupationen som ett sätt att få igenom sina krav. Ericsson har hävdad att husockupationen sedan 1960-talet blivit en metod för att genomföra politiska förändringar men att perioden kring den ockupationsvåg som kom i slutet på 1960-talet endast är fragmentariskt undersökt. Min undersökning har lämnat ett bidrag till den kunskapslucka som finns inom fältet.

Vidare har Ericsson tagit upp att den svenska ockupationsrörelsen genomgick en förändring i början på 1980-talet då konfliktrepertoaren började förändras. Från 1970-talets kamp för bevarandet av äldre bebyggelse som skedde i Haga i Göteborg och Stockholm så började ungdomar alltmer hämta inspiration utomlands.⁴⁸ Ericsson har pekat ut transnationella kopplingar till bland annat danska BZ-rörelsen och flera exempel från den europeiska kontinenten för att visa hur de småländska ungdomarna fick inspiration.⁴⁹

Brink Pinto och Ericsson har varit aktiva inom forskningstraditionen och framhållit motsättningar inom den moderna svenska politiken. I boken *Den bråkiga staden. Ungdomsupplopp och ungdomspolitik i efterkrigstidens Stockholm* har duon lyft ungdomars bråkighet och konfrontationer med polis i landets huvudstad.⁵⁰ Även i den här studien använde de sig av verktyg hämtade från konfliktforskare som Tilly och Tarrow i sin analys. En intressant skillnad mellan ungdomsupplopp och många andra upplopp är att ungdomarna inte alltid hade tydligt ställda krav, om ens några. Stundtals kunde upplopp uppstå för att polisen inte riktigt förstod varför en massa ungdomar hade samlats i stan och vad de egentligen ville och således försökt mota bort dessa från gaturummet. Svaret från myndigheterna på att ungdomarna hängde i grupper på stan kunde då bli att man agerade repressivt vilket orsakade en eskalering. Avsaknaden av krav gör att det inte fullt ut kan förstås utifrån CPS, däremot kan ungdomsupploppen vara en slags konfrontation (contention) och således har Ericsson och Brink Pinto hävdad att vissa delar av teoriapparaten går att använda, exempelvis konfliktrepertoaren men det går även att se olika former av nivåskiftet.⁵¹ Dessutom var gaturummet en viktig skådeplats för social konfrontation.

Sociologerna Abby Peterson, Håkan Thörn och Mattias Wahlström har i antologin *Popular Struggle and Democracy in Sweden: 1700-Present* lämnat ett viktigt bidrag

⁴⁷ Martin Ericsson. Ockuperat område. Striden om brandstationen i Jönköping 1982. I *Politik underifrån: kollektiva konfrontationer under Sveriges 1900-tal*, Andrés Brink Pinto och Martin Ericsson (red.), 173–191. Lund: Arkiv förlag, 2016.

⁴⁸ Ericsson 2016, s. 175–176.

⁴⁹ Ericsson 2016, s. 176–177.

⁵⁰ Brink Pinto och Ericsson 2019.

⁵¹ Brink Pinto och Ericsson 2019, s. 40.

till konfliktforskningen där man gjort en översiktlig genomgång av det svenska konfliktlandskapet och dess strömningar från 1950 fram till 2015. Precis som jag har gjort så har man använt sig av begrepp hämtade från CPS-fältet men har även vävt in tankar kring sociala rörelser.⁵² Förutom en initierad bakgrundsteckning slår sociologtrion fast ett par intressanta tankar. Man befäster bilden av efterkrigstidens Sverige som ett samhälle där politik gjordes på olika sätt. Det skedde både förhandling och konfrontation mellan människor och staten, där såväl förhandlingsbordet som gaturummet var politiska arenor.

En annan viktig poäng som Peterson, Thörn och Wahlström slår fast är hur den svenska polismakten har agerat gentemot olika grupper i samband med sociala kollektiva konfrontationer. En central tes de fört fram är att polisen har bemött protesterande grupper med olika grad av våld och repression beroende på vilka föreställningar som omgärdar gruppen. En grupp som uppfattas som dålig får utstå en högre grad av repression medan en god aktivistgrupp oftare behandlas med silkesvantar.⁵³ Ett exempel på när hårda tag använts är i samband med Göteborgskravallerna 2001 mot autonoma grupper när en demonstrant sköts av polisen. Kvinnorörelsen har i sin tur behandlats betydligt mer varsamt. En intressant iakttagelse som görs av Peterson, Thörn och Wahlström är hur lokala konservativa grupper i Båstad 1968 tilläts göra utfall mot vänsterdemonstranterna, vilket polisen såg mellan fingrarna på.⁵⁴ Ett exempel på när en grupp människor kan anses som goda av polisen trots att de gör något dåligt, i det här fallet genom att bruka våld.

4.2 68-rörelsen

Historikern Kjell Östberg har i sin bok *1968 – När allting var i rörelse* tagit ett helhetsgrepp på den vänsterradikalisering som inträffade med start på 1950-talet och pågick under 1960-talet, vidare genom 1970-talet och fram till 1980-talet.⁵⁵ Ofta har radikaliseringsvågen kallats för 68-rörelsen och den var alltså bredare än att bara beröra ett enda år, även om den tog sig olika uttryck beroende på tid och rum. Det är en viktig analytisk poäng för min uppsats. Bokens främsta fokus berör de sociala rörelser som växte fram under tiden och bör i det närmsta betraktas som en lärobok över ämnet. Även om den är något populärvetenskapligt skriven så erbjuder den en initierad och övergripande bild av tiden och dess vänsterpolitiska rörelser. Östberg lyckas förtjänstfullt förklara hur det skedde en politisk förändring inom

⁵² Peterson, Thörn och Wahlström 2018.

⁵³ Peterson, Thörn och Wahlström 2018, s. 395.

⁵⁴ Peterson, Thörn och Wahlström 2018, s. 412.

⁵⁵ Kjell Östberg. *1968 – När allting var i rörelse*. Johanneshov: Bokförläggarna Röda Rummet, 2018.

vänstern och där nya typer av sociala rörelser växte fram och skiljde sig från de traditionella arbetar- och folkrörelserna.⁵⁶

Östberg menar vidare att alla olika spretiga grupper kan ses som en stor helhet, en gemensam stor social rörelse som förenas av saker som världsbild och gemensamma upplevelser. Det var detta som höll samman rörelsen och när den blev allt för fragmenterad och försvagad så splittrades den.⁵⁷ En inspiration att hämta hos Östberg är hur han kopplar ihop strömningar och rörelser från 68-vågen till nutida samhällsfrågor vilket gör att dessa går att förstå ur ett historiskt perspektiv.

Sociologerna Svante Lundberg och Sven-Axel Månsson inledde 1968 ett forskningsprojekt som skulle komma att sträcka sig över 50 års tid och avslutades 2018. De intervjuade deltagare i en demonstration i Malmö 1968 och gjorde uppföljande intervjuer på 1980-talet och 2018. Demonstrationen riktade sig mot Aseas planer på att medverka i byggandet av en damm vid den konstgjorda sjön Cabora Bassa vid Zambezifloden i den dåvarande portugisiska kolonin Moçambique.⁵⁸ Det var en för tiden typisk fokusfråga för den radikala vänstern i Malmö och Lund. Studien har mynnat ut i tre böcker: först ut var *Demonstranter* som kom ut 1970, den följdes av *68:or* vilken släpptes 1993 och ett par decennier senare utgavs 2021 den avslutande delen *Den politiska generationen*. Det inledande syftet med projektet var att nyansera den bild av den politiskt engagerade och medvetna ungdomen som ofta svartmålad av medierna. Med de efterföljande böckerna har författarna kunnat beskriva hur de intervjuade personernas erfarenheter och liv har påverkat deras politiska identitet. Det politiska har varit centralt och det är alltså olika former av förändring och kontinuitet som varit centralt att studera. I relation till min studie är de tre verken användbara för att förstå den historiska kontexten kring åren som studerats och de strömningar som fanns. Den första boken *Demonstranter* kan även fungera som ett källmaterial för mig då den belyser en viktig fråga för de vänsterungdomar som skrev den, vilket gör att vi kan göra en idéhistorisk tolkning om vad som ansågs viktigt under tiden. I den första boken var förutom tidigare nämnda Lundberg och Månsson även Hans Welander medförfattare, de själva är öppna med att de var vänstersinnade och själva deltog i vissa demonstrationer i samband med författandet av första boken. I boken förekommer det intervjuer med såväl demonstranter som betraktare av demonstrationen.⁵⁹

⁵⁶ Östberg 2018, s. 122.

⁵⁷ Östberg 2018, s. 129.

⁵⁸ Månsson och Lundberg 2021, s. 18–19.

⁵⁹ Lundberg, Månsson och Welander 1970.

Utifrån frågorna som ställdes till demonstranterna och åskådarna till demonstrationståget kan vi få en inblick i hur allmänheten såg på demonstranterna men även hur demonstranterna såg på sig själva och omgivningen. En fördel är den tidliga aspekten, intervjuerna gjordes där och då och studien författades i samband med det inträffade. I och med att det rör sig om en sociologisk studie där fokus är på individerna och deras politiska identiteter över tid så skiljer den sig från min historiska studie där kollektivet hamnar i fokus. Min avsikt är inte i första hand heller att undersöka förändringen efter 1970, utan att djupgräva i vad som hände under en specifik tidlig och rumslig kontext. Den muntliga intervjun är ur ett historievetenskapligt perspektiv ett omdebatterat verktyg och vanligare använt inom sociologin. Författarna gör dock en kritisk diskussion kring den muntliga intervjuens svagheter och styrkor. En svaghet som förs fram är hur minnet är selektivt.⁶⁰ Vad som sägs i en intervju har troligtvis mycket att göra med vem man är i den stunden det sägs, snarare än vem man var 50 år tidigare. Svarens användbarhet faller dock tillbaka på vilka frågeställningar man har och vad man egentligen vill undersöka. En av studiens styrkor är hur den tar ett grepp om vad det är som får folk att engagera sig politiskt.⁶¹

Genom boken *Rebeller i takt med tiden: FNL-rörelsen och 60-talets politiska ritualer* har historikern Kim Salomon gett sig på att skriva FNL-rörelsens historia och dess innebörd för 68-rörelsens framväxt. En styrka i boken är hur Salomon lyckas fånga upp tidsandan av radikal omvälvning och olika viktiga strömningar. Förändringsprocesser ligger i fokus och Salomon visar hur viktigt Vietnam var i den politiska debatten. Han lyfter även antikärnvapenrörelsens centrala roll som en föregångare till Vietnamrörelsen och en slags start för en ny vänsterrörelse. Utifrån begreppen social rörelse och kultur har Salomon försökt beskriva rörelsens karaktär. Salomon lutar sig mot en definition av social rörelse som ett ”kollektivt organiserat handlande”.⁶² Det finns en kritik mot begreppet, bland annat från Charles Tilly som har menat att begreppet sociala rörelser har använts ur ett alldeles för brett perspektiv för att täcka alla sorters social kamp. Risken är att man missar vissa detaljer och handlingsformer. De sociala rörelserna har enligt Tilly ofta en tämligen begränsad repertoar av handlingar som de använder sig av i sin kamp. Ett sådant exempel kan vara stora massdemonstrationer. Många andra handlingsformer, såväl våldsamma som fredliga, har en tendens att inte beröras när man ser på all politisk kamp som om den sker inom en social rörelse. De sociala rörelsernas handlande är bara några av många andra socialt konfrontativa

⁶⁰ Månsson och Lundberg 2021, s. 249.

⁶¹ Månsson och Lundberg 2021, s. 260.

⁶² Kim Salomon. *Rebeller i takt med tiden*. Stockholm: Tiden Athena, 1996, s.12–17.

handlingar.⁶³ Det kan vara ett skäl till att forskningen har missat att gräva djupare kring aktionerna mot RPK.

En svaghet som går att hävda är att Salomon i beskrivningen av den politiska kulturen är färgad av sina egna upplevelser. Salomon beskriver sig själv som ”... en följeslagare eller en samtidens passagerare” och menar att han hade svårt att faktiskt hålla med i de marxist-leninistiska paroller som han menar var dominerande.⁶⁴ Salomon skriver främst om FNL-rörelsen och utåt sett var den en enhetsfront, med stöd till FNL som huvudfråga, men det är möjligt att FNL-gruppernas inre liv dominerades av marxist-leninistiska paroller. Salomon befann sig alltså i vänsterrörelsens utkanter och har således analyserat rörelsen från ett utifrånperspektiv cirka 30 år senare, vilket skiljer sig från exempelvis Svante Lundberg och Sven-Axel Månsson som var aktiva inom vänstern och i sina första böcker skrev om sin samtid. Det går att kritisera Salomon för att ta avstånd från händelser som han upplevt långt tidigare.

I Lunds universitetshistoriska sällskaps årsbok från 1998 *Det röda Lund* har redaktörerna Kim Salomon och Göran Blomqvist samlat texter från en rad personer som levde och verkade i Lund under åren kring 1968. Deras berättelser tar sig olika skepnader, där ett flertal var aktiva studentaktivister medan andra ofta stod som en motpart gentemot studenterna. Det förekommer en mängd spännande anekdoter utifrån ett inifrånperspektiv, baserade på minnen från händelser tre decennier tidigare. Det finns givetvis en källmässig problematik och de berättelser som framkommer ska inte tas för utsagor av hur det faktiskt var, utan bör betraktas som en synvinkel eller framför allt ett minne av tiden. Detta utan att förringa de erfarenheter som de medverkande haft. Precis som en av deltagarna i antologin, Per Lysander, uttrycker det: ”Jag var med i Lund åren runt 1968. Jag vet egentligen inte om det gör mig särskilt skickad att delta i en beskrivning av tiden. Visst såg jag, visst upplevde jag. I än större grad har jag efteråt glömt, förträngt och tillrättalagt. Det är priset för deltagande och det som skiljer deltagaren från vittnet.”⁶⁵ Något som är värdefullt i antologin är att den tydliggör att det röda Lund inte enbart var rött och att den röda delen av Lund inte var homogen vare sig teoretiskt eller praktiskt.

En kritik mot antologin som förts fram av anarkisten och konstvetaren Staffan Jacobson, som själv var med i Lunds anarkistgrupp och politiskt aktiv i staden under de

⁶³ Tilly 2008, s. 7.

⁶⁴ Salomon 1996, s. 7.

⁶⁵ Per Lysander. Välsignat ointresse – vänstern och estetiken. I *Det röda Lund*, Kim Salomon och Göran Blomqvist (red.), 112–118. Lund: Historiska media, 1998, s. 118.

studerande åren, är att de bidrag som finns i boken enbart kommer från folk som inte längre är röda och att boken således är fylld av resonemang om hur personerna bara var unga och dumma.⁶⁶ Det här är en risk med minnesskrifter som skrivs många år efter det inträffade, att skribenten tillrättalägger en bild av sig själv utifrån vem personen har kommit att bli.

Ett relevant kapitel ur *Det röda Lund* har författats av Håkan Arvidsson som beskrivit från ett inifrånperspektiv de interna strider som var en del av vänsterrörelsen, i hans fall i synnerhet den inom organisationen Clarté. En organisation som Arvidsson menar var väldigt central för de dominerande idéströmningarna och hade en stor påverkan på andra vänstergrupper. Gruppen skulle splittras i två grupper där den ena blev tydligt maoistisk. Arvidsson själv var del av centralstyrelsen innan han uteslöts. Han har beskrivit hur gruppen gick i en sektliknande riktning och han uteslöts slutligen då han enligt egen utsago uppfattades som allt för högeravvikande.⁶⁷ Det här är Arvidssons bild och bör förstås som sådan men det gör den inte desto mindre intressant. Även om man inte kan använda den för att säga att exakt så här var det så är det en involverad persons bild av det hela och bör förstås på så sätt. Det Arvidsson vittnade om är en vänsterrörelse som var viktig för stadens politiska liv men samtidigt mångfacetterad, heterogen och i många fall splittrad.

Med avhandlingen *Året var 1968* har historikern Sven-Olof Josefsson undersökt 1968 ur ett utbildningshistoriskt och internationellt perspektiv. Syftet med boken är att skapa förståelse för vad han benämner som ”universitetskrisen” samt framväxten av en ny vänster, skild från den dogmatiska kommunismen och socialdemokratien. Han har tittat på studentrevolten internationellt med nedslag i Frankrike, USA och Västtyskland och jämfört med Sverige.⁶⁸ Viktigast för min uppsats är djupdykningen som görs i Lund där Josefsson dels riktar fokus mot UKAS-frågan, dels vänsterradikaliseringen i staden ur ett bredare perspektiv. Detta jämförs även med utvecklingen i Stockholm. En viktig poäng Josefsson gjorde var att det även fanns nationellt och konservativt sinnade politiska grupper i Lund, vilket jag också märkt i mitt arbete med tidningsmaterialet från tiden.⁶⁹ Det är ett utforskat område som inte kommer beröras djupare i den här uppsatsen men öppnar möjlighet för vidare forskning.

Thomas Ekman Jørgensen har i en vetenskaplig artikel *The Scandinavian 1968 in a European Perspective* undersökt 68-rörelsen i Skandinavien och jämfört de olika

⁶⁶ Jacobson 2006, s. 125.

⁶⁷ Arvidsson 1998, s. 55–61.

⁶⁸ Josefsson 1996, s. 9–27.

⁶⁹ Josefsson 1996, s. 166–185.

länderna med resten av Europa. Ett centralt tema som Jørgensen lyfter är avsaknaden av våldsamma sociala konflikter och repression. I stället har han menat att Skandinavien präglats av en hög grad av social integration. Alltså att de politiska konflikterna ofta lösts genom förhandling och att det politiska deltagandet i demokratiska val varit högt samt att samhället i hög grad varit jämställt jämfört med andra europeiska länder.⁷⁰ Jørgensen argumenterar för att konflikterna i Sverige i samband med 68 främst rörde en kamp mellan centrum och periferi, vilket han exemplifierar med gruvstrejker i norra Sverige som han menade uppkom efter beslut från annan centrumbelägen ort.⁷¹ Vad Jørgensen missar är de konflikter som inte var rent arbetsmarknadsmässiga som händelserna i den här studien eller Båstadsdemonstrationen.

I antologin *1968 in Europe. A History of Protest and Activism, 1967–1977* görs en stor översikt över 68-perioden ur ett europeiskt perspektiv med nedslag i flera olika länder. Även här har Jørgensen bidragit med ett kapitel om Skandinavien, som är relevant för min undersökning.⁷² Flera slutsatser är i princip identiska med tidigare nämnda artikel men det läggs en stor tonvikt vid hur den svenska aktivismen var betydligt mindre våldsam än den danska. Han menade att den socialdemokratiska hegemonin och klasskompromisser präglade den svenska politiken. Den svenska studentrörelsen pekar han ut som svag.⁷³ I Sverige menar Jørgensen att svenska studenter gick i en mer borgerlig inriktning. En poäng som Jørgensen gör är att danska anarkister hade en framträdande roll 1968–1970 och att man i Danmark hade betydligt fler spektakulära politiska aktioner.⁷⁴ De konfrontationer som utspelade sig i Sverige menar han var få, halvhjärtade och mindre omfattande.⁷⁵ Det här är en bild jag inte håller med om och genom min undersökning har visat varför, vilket återkopplas under delen med sammanfattningar och slutsatser.

Sedan Jørgensen skrev sina texter om 68 har forskningen kring den moderna svenska konflikthistorien växt rejält. Jørgensen har menat att den starka socialdemokratiska hegemonin och det svenska konsensustänket kring hur man gjorde politik medförde att nya protestformer integrerades i den svenska politiken tämligen smärtfritt.⁷⁶ En viktig poäng med den här uppsatsen är att nyansera den bilden och visa att det svenska 68 trots allt var mer konfliktfyllt och radikalt än vad Jørgensen hävdade.

⁷⁰ Jørgensen 2008a, s. 335.

⁷¹ Jørgensen 2008a, s. 328.

⁷² Thomas Ekman Jørgensen. Scandinavia. I *1968 in Europe. A History of Protest and Activism, 1956–1977*, Martin Klimke och Joachim Scharloth (red.), 239–252. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008b.

⁷³ Jørgensen 2008b, s. 239–242.

⁷⁴ Jørgensen 2008b, s. 245.

⁷⁵ Jørgensen 2008b, s. 246–247.

⁷⁶ Jørgensen 2008a, s. 332.

Historikern Ben Mercer har med boken *Student Revolt in 1968: France, Italy and West Germany* gjort en komparativ studie mellan tre viktiga västeuropeiska länder och den politiska och kulturella demokratiseringen som han kopplat ihop med 68-rörelsen. Mercer har hävdat att 60-talets politiska kamp handlade om sociala och kulturella relationer.⁷⁷ Det var kampen mellan generationer, relationen mellan studenter och deras lärare, vad man fick säga och göra, vilka rättigheter man hade och hur man fick vara. Han har talat om hur universiteten var en skådeplats för konflikter samtidigt som det var en plats för social mobilitet.⁷⁸ En fördel med den komparativa ansatsen är hur Mercer lyckats visa hur olika strömningar föranledde tämligen likartade politiska omvälvningar på olika platser. Däremot tar han inte i någon större utsträckning upp hur idéer kan ha traderats mellan dessa olika studentpolitiska center.⁷⁹ En viktig poäng som görs är hur studenterna blottade auktoritära strömningar inom såväl universitetet som i förlängningen samhällssystemet. Kampen började ofta på universiteten men spred sig sedan vidare. Ofta var det våldsamma konfrontationer med polisen som orsakade en eskalerande politisk utveckling.⁸⁰

4.3 Husockupationer

I antologin ”Ockuperat! Svenska husockupationer 1968–2018” görs en gedigen genomgång av den svenska husockupationshistorien. Redaktörerna Dominika V. Polanska och Mathias Wåg benämner Kårhusockupationen i Stockholm i maj 1968 som den första husockupationen i landet och pekar sedan på att över 170 ockupationer genomförts i Sverige.⁸¹ Just ockupationerna i Lund beskrivs som en del av en större internationell våg av ockupationer i städer som Amsterdam, Berlin och Köpenhamn. Däremot blev den svenska ockupationsvågen kring 68 aldrig lika stark som den internationella.⁸² Polanska och Wåg har bland annat gjort en genomgång av den mediala rapporteringen kring vilka ockupanterna var genom att studera tidningsartiklar. De medger att det hundratal tidningsartiklar de studerat över en lång tidsperiod leder till en grov förenkling men kan ändå ge ett visst riktmärke. Just 1960-talets ockupanter beskrevs som studenter vilket härleds till att ockupationerna ofta hade med utbildningsväsendet att göra eller initierades av universitetsstudenter så som ockupationerna

⁷⁷ Ben Mercer, *Student revolt in 1968. France, Italy and West Germany*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020, s. 2.

⁷⁸ Mercer 2020, s. 19.

⁷⁹ Mercer 2020.

⁸⁰ Mercer 2020, s. 285–286.

⁸¹ Dominika V. Polanska och Mathias Wåg. De svenska husockupationernas 50-åriga historia. I *Ockuperat! Svenska husockupationer 1968–2018*. Dominika V. Polanska och Mathias Wåg (red.) 15–30. Stockholm: Verbal förlag, 2019, s. 17.

⁸² Polanska och Wåg 2019, s. 24.

av allaktivitetshusen.⁸³ På 1970-talet var det ungdomar som ockuperade hus och när det gällde senare ockupationer som kopplades till den autonoma vänstern så blev tonen i media gentemot ockupanterna hårdare, i synnerhet i närhet till Göteborgskravallerna 2001.⁸⁴ Det går alltså att se hur den historiska kontexten varit viktig för hur husockupanterna porträtteras.

2014 skrevs en kandidatuppsats i historia om husockupationerna i Lund med titeln ”Välkomna men kom ihåg att detta är olagligt” av Emil Rylander.⁸⁵ Genom uppsatsen beskrivs händelseförloppet kopplat till ockupationerna utifrån tillgängligt rättsmaterial, tidningsmaterial och tv-material. Den teoretiska ingången som författaren lyft fram är framför allt konfliktrepertoarbegreppet men i mina ögon talas det minst lika mycket om skötsamhetsbegreppet. Dessutom präglas analysen av tankegångar kring klassifikation av ockupationer enligt Hans Pruijts teorier. Konfliktrepertoaren har fått en grundläggande genomgång där författaren konstaterat att det skedde en förändring mellan de olika ockupationerna och resonerat varför det kan ha varit så. Däremot görs ingen djupare analys av de processer och mekanismer som fanns, vilket min studie har utvecklat. Rylander har lämnat ett fint bidrag till forskningsfältet genom den populationsundersökning av de dömda deltagarna vid ockupationen som han genomfört.

Vissa slutsatser är tveksamma utifrån det källmaterial som jag har gått igenom, som att det inte fanns något stöd från allmänheten för ockupationen eller att det förekom kravaller i huset i samband med en av vräkningarna. Begreppet kravaller hade behövt resoneras kring utifrån de slutsatser som dras. Det görs bra jämförelser med andra ockupationer på såväl nationell som internationell nivå. I min uppsats har jag kontextualiserat ockupationerna i förhållande till andra former av politisk aktivism som användes kring de studerade åren och vidareutvecklat användandet av en begreppsapparat hämtat från CPS-fältet, relaterat till det här.

Sociologen Håkan Thörn har undersökt husockupationer i Göteborg, närmare bestämt i stadsdelen Haga. Han menar att ockupationer kan framhäva konflikter i samhället och att dessa alltid ger en reaktion från statsmakten. Ofta är det polisen som rycker ut för att avbryta ockupationen men stundtals har det förekommit dialog med kommunen. Medierna har ofta varit närvarande och porträtterat ockupanterna och händelseförloppet. Thörn menar att hur ockupanterna bemötts har till stor del berott på vilken politisk kultur som varit del av det

⁸³ Polanska och Wåg 2019, s. 26.

⁸⁴ Polanska och Wåg 2019, s. 26.

⁸⁵ Emil Rylander, ”Välkomna men kom ihåg att detta är olagligt”. En studie av tre husockupationer i Lund 1969. Kandidatuppsats, Lunds universitet, 2014.

samhälle där ockupationen skett. Han menar att det inom det svenska socialdemokratiskt präglade välfärdssamhället fanns en konsensuskultur i hur man skulle agera inom politiken. Staten sökte samförstånd genom dialog och förhandling med civilsamhällets aktörer (ofta företrädare genom olika folkrörelser eller fackförbund) och med näringslivets representanter. I den här kulturen blev husockupanterna på 1960-talet och de framväxande nya sociala rörelserna ett brott mot det tidigare folkrörelsebetonade politiska protestklimatet. Det var inte arbetarrörelsens representanter som ockuperade hus utan avvikande grupper i förhållande till konsensuskulturen, vilket ledde till en inledande repression från staten.⁸⁶ Thörn har främst fokuserat på Göteborg från 1970 och framåt men tankegångarna går att undersöka i förhållande till min studie, i synnerhet om det går att se spår av repressionen och synen på aktivisterna som något nytt och avvikande.

Sammanfattningsvis går det att konstatera att den sociala konfliktforskningen i Sverige varit på frammarsch det senaste decenniet. Den bilden av ett efterkrigstida Sverige präglad av samförstånd och förhandling har behövt nyanseras. Kring 68-åren och den politiska konfrontativa aktivismen finns det vetenskapliga luckor. I synnerhet gällande tilldragelser i Lund och framför allt runt RPK. Här har det funnits möjlighet för mig att bidra med nya vetenskapliga rön som förstärkt kritiken mot den samförståndspräglade historieskrivningen. På så sätt har jag gjort upp med förlegade föreställningar och samtidigt kunnat visa på aktivistiska strömningar som var mer radikala än vad många trott. Jag har även lyft vissa transnationella kopplingar och resonerat kring frågan huruvida det kan vara relevant att bryta ner bilden av en svensk helhet när det gäller historiska konflikter för att i stället studera regionala skillnader.

5. Teori

Att ockupera hus, vägra värnplikt, protestera mot misshagliga regimer och tända eld på byggnader var handlingar som förekom i Lund under ett par år i slutet på 1960-talet och början på 1970-talet. Det är aktionsformer som har existerat i såväl en nationell som internationell kontext i samband med sociala konflikter och konfrontationer. För att ta reda på vad som ledde fram till händelserna, vad som hände och vilka mekanismer och processer som låg bakom det inträffade så krävs teoretiska hjälpmedel. Dessa kan hjälpa oss att förstå och förklara vad som faktiskt inträffade i Lund. Verktygen skapar möjligheter att undersöka

⁸⁶ Håkan Thörn. Husockupationer och folkhemets förvandlingar. I *Ockuperat! Svenska husockupationer 1968–2018*. Dominika V. Polanska och Mathias Wäg (red.) 149–162. Stockholm: Verbal förlag, 2019, s. 150–151.

händelserna ur ett bredare perspektiv och se om det fanns några transnationella kopplingar och utbyten med liknande historiska och politiska kontexter.

Den här studien sällar sig till ett historiografiskt fält som har berört kollektiva konfrontationer, sociala konflikter och människors politiska handlande. För att analysera händelserna används en teoretisk apparat som hämtats från fältet Contentious Politics Studies, på svenska benämnt som CPS-fältet. Den som bidragit mest till fältet är sociologen Charles Tilly som har genomfört en rad studier med historiska förtecken. Sidney Tarrow och Doug McAdam är två andra sociologer som flera gånger samarbetat med Tilly och tillsammans har de genom en rad publikationer varit drivande i skapandet av fältets teoretiska ramverk. Det finns andra forskare som bidragit och i en svensk kontext har fältet det senaste decenniet växt rejält, vilket kommer utvecklas mer under diskussionen om forskningsläget. Med hjälp av den teoretiska verktygslådan som hämtas från CPS-fältet kan den här studien verka såväl deskriptivt som förklarande för de händelser som har studerats. Det går således å ena sidan att förklara vad som har hänt, å andra sidan ställa frågor som ökar förståelsen för det inträffade.

Enligt Tilly, Tarrow och McAdam är CPS-fältet ett fält som berör *kollektiv politisk kamp*. Däremot inte all form av politisk kamp.⁸⁷ Contentious politics uppstår i skärningspunkten när tre tämligen vardagliga element möts. Det rör sig om *kollektivt handlande, politik* och det på svenska svåröversatta begreppet *contention*.⁸⁸ Omtvistad, argument, strid och tävlan är några föreslagna översättningar av ordet contention men dessa lyckas inte helt pricka in vad begreppet åsyftar. Contention handlar i grund och botten om att ett kollektiv ställer olika *claims*, vilket kan ses som olika krav men med den centrala funktionen att dessa går ut över en annan grups intressen.⁸⁹ Det sker hela tiden i vardagslivet och krav kan riktas mot såväl andra personer som institutioner men det krävs alltid att minst en part agerar (subjekt) mot en annan part (objekt) och om de ställda kraven går igenom så påverkar det den andre partens intressen.⁹⁰ Ofta är flera parter involverade, ett illustrativt exempel kan vara att strejkande arbetare kräver att arbetsgivaren ska sluta ta in strejkbrytare och istället höja lönerna. Här artikuleras ett tydligt krav – stoppa strejkbryteriet och höj lönerna. Det kan i sin tur leda till bråk mellan de strejkande arbetarna och strejkbrytarna. Polisen kallas in för att stävja oroligheterna. Här blir efterhand flera parter involverade även

⁸⁷ Doug McAdam, Sidney Tarrow och Charles Tilly. *Dynamics of Contention*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001, s. 5.

⁸⁸ Charles Tilly. *Contentious Performances*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 5.

⁸⁹ McAdam, Tarrow och Tilly 2001, s. 5.

⁹⁰ Charles Tilly och Sidney Tarrow. *Contentious Politics*. London: Paradigm Publishers, 2007, s.5.

om kravbilden initialt riktades mot en motpart. Kravet att stoppa strejkbryteriet är centralt i exemplet och hade gått ut över arbetsgivarnas intresse i att hålla lönerna låga.

Begreppet *kollektivt handlande* är mer lättbegripligt, det sker när en grupp människor koordinerar sitt handlande utifrån gemensamma intressen, vilket sker hela tiden i våra liv.⁹¹ I en fotbollsklack står många människor tillsammans och sjunger sånger för att stödja spelarna på planen och motivera dem att prestera bättre. Det är en typ av kollektivt handlande och det behöver alltså inte vara av politisk art.⁹² Vi befinner oss i den politiska sfären när vi interagerar med staten, statliga aktörer eller de regleringar och lagar som staten institutionaliserat, menar Tilly.⁹³ Han förklarar att det kan röra sig om saker som att visa upp sitt pass vid en passkontroll men även att ta ställning i stora politiska frågor. Majoriteten av de politiska handlingar vi människor utför är inte konfrontativa och faller således utanför ramen för den teoretiska apparaten inom CPS-fältet. Med det här sagt är det viktigt att poängtera att vid många tillfällen av sociala konflikter så är inte staten involverad som vare sig kravställare eller den kraven riktas mot. Däremot är den oftast närvarande för att övervaka så att exempelvis lagar följs, redo att ingripa om någon part skulle agera utanför de ramar som tillåts.⁹⁴ Det handlar om att staten, oftast representerad av polisen, har ett våldsmonopol och en särskild juridisk rätt att utöva våld för att upprätthålla ordningen. När dessa tre begrepp är verksamma samtidigt kan man säga att en händelse bockar av de parametrar som krävs för att det ska benämnas som ett exempel på contentious politics.

Begreppet är som tidigare nämnts svåröversatt och därför finns det en begreppsmässig diskussion inom det svenska forskningsfältet som berör contentious politics. Brink Pinto, Ericsson och Nyzell har framhävt vikten av att skapa en sammanhängande begreppsapparat för de skandinaviska språken. De har använt sig av begreppet *sociala konfrontationer*, vilket tolkas utifrån en liknande definition som den Tilly, Tarrow och McAdam för fram gällande contentious politics.⁹⁵ De medger sig göra ett ”begreppsligt ingrepp” när de översätter contention till konfrontationer men menar att det är ett bra sätt att förstå begreppets innebörd. Konfrontationen är relationell mellan människor och konfliktfylld, menar Brink Pinto, Ericsson och Nyzell.⁹⁶ Jag kommer att ansluta mig till Brink Pinto, Ericsson och Nyzell i användandet av svenska begrepp och översättningar, dels för att ansluta

⁹¹ Tilly och Tarrow 2007, s. 5.

⁹² Tilly 2008, s. 5–6.

⁹³ Tilly 2008, s. 6.

⁹⁴ Tilly 2008, s. 7.

⁹⁵ Andrés Brink Pinto, Martin Ericsson och Stefan Nyzell. Contentious Politics Studies. Forskningsfältet social och politisk konfrontation på frammarsch i Skandinavien. *Scandia*. Vol. 81, nr. 1, 2015: 93–110.

⁹⁶ Brink Pinto, Ericsson och Nyzell 2015, s. 98.

till ett skandinaviskt forskningsfält, dels för den förbättrade läsbarheten. I enstaka fall förekommer engelska begrepp när en bra översättning saknas.

5.1 Konfliktrepertoaren

De olika former av handlingar som ett kollektiv använder sig av när de agerar politiskt och konfrontativt sammanfattas i en *konfliktrepertoar* eller *repertoire of contention* på engelska. Handlingarna som utförs kan vara historiskt återkommande och ha plockats upp från äldre generationers protestformer men de kan också vara helt nya.⁹⁷ En tämligen tidlös handling som förekommer i konflikter än idag och även förekom för tusen år sedan är att kasta sten. Det kan förklaras av att sten har funnits lättillgängligt i gaturummet i olika historiska sammanhang. En konfliktrepertoar avgränsas i tid och rum och är beroende av sin historiska kontext. Konfliktrepertoaren erbjuder inte oändligt med verktyg för hur en protest ska genomföras, den har snarare ett begränsat antal handlingsalternativ som aktörerna använder sig av. Förändringen av konfliktrepertoaren sker genom interaktion mellan grupper där den ena gruppen påverkas av den andra gruppens aktiviteter. De olika grupperna som är involverade agerar utifrån de erfarenheter man fått genom tidigare protester. Interaktionen med andra grupper som är involverade i konflikten är således viktig för hur konfliktrepertoaren ska utvecklas. Nya handlingar inom konfliktrepertoaren kan ha ett överraskningselement men kan samtidigt bemötas med misstänksamhet hos den egna gruppen. Mer etablerade former av handling kan ha fördelen att kollektivet har accepterat handlingsformen och effektivt kan använda sig av den.⁹⁸ Konfliktrepertoaren förändras oftast långsamt över tid men den förändras.⁹⁹

Det sker en dualitet i hur konfliktrepertoaren utvecklas. Deltagarna i den sociala konflikten anpassar sitt handlande utifrån de förutsättningar som finns men även utifrån hur motparten reagerar och agerar.¹⁰⁰ Det kan inbegripa att man redan innan aktionen genomför en planering av hur man vill att händelseförloppet ska utspela sig. Likaväl kan man improvisera, beroende på vad som händer. Motpartens agerande kan också styra hur kollektivet agerar. Nya improviserade handlingsmetoder kan få fäste och bli till en etablerad del av konfliktrepertoaren medan andra blir temporära och inte återupprepas vid andra

⁹⁷ Charles Tilly och Sidney Tarrow 2007, s. 4.

⁹⁸ McAdam, Tarrow och Tilly 2001, s. 41.

⁹⁹ Tilly 2008, s. 11.

¹⁰⁰ Tilly 2008, s. 12.

tillfällen. Att det överhuvudtaget finns en konfliktrepertoar implicerar att det finns mer än ett sätt som en grupp kan utöva krav gentemot en annan.¹⁰¹

I Lund skrev aktivisterna öppna brev för att få kommunen att öppna ett allaktivitetshus, de genomförde protester, delade ut flygblad och sökte personlig kontakt med kommunens representanter för att hitta en lösning. När den formella vägen inte fungerade tröttnade aktivisterna och valde i stället direkt aktion genom att ockupera en lämplig byggnad. Det är flera exempel ur aktivisternas konfliktrepertoar. En viktig del i konfliktrepertoaren är att den formas genom interaktion mellan olika parter och att man med tiden lär sig nya handlingar inom repertoaren. Genom de erfarenheter av framgång eller motgång som interaktionen mellan parterna ger så anpassar man sitt handlande utifrån sina upplevelser. Vissa delar av repertoaren för ett tillfälle kan bli återkommande.¹⁰² Därför spelar det kollektiva historiska minnet en roll i hur en konfliktrepertoar ser ut. Tarrow menar att konfliktrepertoaren är socialt inlärd i ett samhälle.¹⁰³ Det finns vissa sätt som man agerar på inom ramen för konfliktrepertoaren. Det kan skilja sig åt något från gång till gång men det är sällan som något helt nytt sker. När den ena parten agerar så kommer den andra att reagera. Om poliser börjar slå på demonstranter med batonger vid upprepade tillfällen får man anta att demonstranterna kommer anpassa sitt agerande utifrån det. De kanske utrustar sig med skydd, väljer att trappa upp det egna våldet eller så avskräcks folk från att protestera. En viss typ av handling kan få en rad möjliga motreaktioner beroende på tid, rum och erfarenhet.

Tilly har lyft fram statsmaktens roll inom sociala konfrontationer och att dess närvaro kan ha stor betydelse för händelsernas utveckling.¹⁰⁴ Statsmaktens inblandning gör att det tillkommer en tydlig maktdimension till sammanhanget. Staten har makten över folket. Den beskattar folket, har våldskapital och kan således till en viss grad styra hur folket beter sig. Det faktum att man besitter våldskapitalet har även en påverkan på vilka som ställer krav och hur det ska gå till. Polismakten och armén finns till statens förfogande för att upprätthålla kontroll inom de egna gränserna.¹⁰⁵ Om en grupp agerar på ett sätt som bryter mot lagar så kan staten med olika maktmedel agera. Med det sagt är det inte nödvändigtvis så att staten alltid lyckas upprätthålla sin makt. Genom sociala konflikter kan maktbalansen rubbas, många gånger endast tillfälligt. Det finns historiska exempel, som under revolutioner, då staten inte

¹⁰¹ Tilly 2008, s. 14.

¹⁰² Tilly 2008, s. 16.

¹⁰³ Sidney Tarrow. *Power in movement. Social Movements and Contentious Politics*. Andra upplagan. Cambridge: Cambridge University Press, 1998, s. 20.

¹⁰⁴ Tilly 2008, s. 6–7.

¹⁰⁵ Tilly 2008, s. 6–7.

lyckats behålla sin makt. Kollektivt våld innefattar oftast statsmakten på något sätt men det är inget måste. Exempelvis så kan våldet riktas direkt mot staten, som när demonstranter kastar sten på polisen. Statsmakten kan också vara en part i en kollektiv konfrontation där de inte är den huvudsakliga måltavlan, som när poliser skyddar strejkbrytare som utsätts för våld av strejkande arbetare.

Sociala och kollektiva konfrontationer som faller inom ramen för CPS-fältet spänner över en bred räckvidd av ämnen. Det kan rör sig om allt från upplopp och husockupationer till revolutioner och krig. Det inbegriper etniska konflikter såväl som religiösa. Graden av våld kan variera kraftigt, från dödligt våld till protester utifrån en icke-våldsprincip. Det är således ett brett fält där det finns såväl likheter som skillnader mellan olika protestformer. De strejkande arbetarna och de husockuperande studenterna är båda beroende av hur respektive motpart eller rent av hur staten reagerar på deras krav. Väljer staten en repressiv väg kan båda grupper utsättas för polisiärt våld.¹⁰⁶ En viktig poäng att förstå är att två typer av kollektiva konfrontationer kan ha likheter men att det inte per automatik gör att händelseförloppet, målsättningarna med protesterna eller kraven ser likadana ut.¹⁰⁷

5.2 Politiska möjlighetsstrukturer

Sättet att handla politiskt påverkas även av vilket utrymme som staten ger till handling. Tilly och Tarrow talar om *politiska möjlighetsstrukturer* som varierar från olika historiska, rumsliga och temporala kontexter.¹⁰⁸ Graden av repression gentemot medborgarna, vilka fri- och rättigheter som finns och landets politiska stabilitet är bara några av de faktorer som påverkar vilka möjligheter det finns att agera politiskt för medborgarna. Auktoritära stater kan ha demokratiska drag och demokratiska stater kan ha auktoritära drag och därför är det inte alltid helt lätt att definiera vad som är en demokrati och inte. Med det sagt så finns det skillnader i vilka möjligheter som erbjuds för att agera politiskt i en totalitär regim kontra en liberalt demokratisk stat. I och med att CPS-fältet täcker allt från revolutioner till gatukravaller så kan de politiska möjlighetsstrukturerna analyseras på olika sätt och ur olika perspektiv.

För den här studien är de politiska möjlighetsstrukturerna relevanta att undersöka för att förstå den samhälleliga kontext som aktivisterna i Lund verkade i och varför de gjorde vissa val och

¹⁰⁶ McAdam, Tarrow och Tilly 2001, s. 9–10.

¹⁰⁷ McAdam, Tarrow och Tilly 2001, s. 14.

¹⁰⁸ Tilly och Tarrow 2007, s. 57–59.

undvek andra. Martin Ericsson och Andrés Brink Pinto har använt sig av Tillys modeller för att bland annat studera ungdomsupplopp i Stockholm under efterkrigstiden. Ur ett makrohistoriskt bakgrundsperspektiv menar de att man kan se strukturella förklaringar som en del till varför vissa kollektiv agerar som de gör. Det kan röra sig om socioekonomiska faktorer som får en gnista att tändas, vilket kan röra allt från brist på lokaler att vistas i till en känsla av hopplöshet som följd av social utsatthet. Även ideologiska skäl förs fram.¹⁰⁹ Polisen och deltagarna i den sociala konfrontationen kan ha en tydlig aversion för varandra, något som kan trappa upp en situation. Vidare kan institutionella faktorer spela roll, som graden av kåranda inom polisen, och påverka de sociala konfrontationerna. Ur ett mikroperspektiv, som det som berörs i den här studien, så menar Ericsson och Brink Pinto att tre bakgrundsfaktorer är viktiga: *kontext*, *situation* och *interaktion*.¹¹⁰ För att förstå kontexten så behöver vi undersöka saker som de relationer som finns mellan de som protesterar och grupper de ställer krav mot. Det kan vara mellan aktivister och poliser exempelvis. Råder det ett fientligt klimat eller har man en god dialog? Genom att titta på hur relationen såg ut mellan polisen och aktivisterna kan vi förstå mer om vilka möjligheter det fanns till att genomföra protester i gaturummet. Den situationella aspekten berör exempelvis graden av aggressivitet hos respektive part under protesterna. Den rumsliga dimensionen spelar också roll för vilka möjligheter som finns. Om det finns rum med en symbolisk laddning som är viktiga att försvara eller attackera för någon av parterna kan det ha inverkan på om en konflikt eskalerar eller inte. Om det är mycket eller lite folk i omlopp samt huruvida de inblandade bor i området eller inte spelar även in. Interaktionen mellan grupperna, om aktivisterna agerar provokativt mot poliserna eller om poliserna är hårdföra mot aktivisterna, kan göra att nivån av konfrontation skiftar.¹¹¹

5.3 Mekanismer och processer

Centralt i studiet av sociala konfrontationer är att finna de *processer* och *mekanismer* som ligger till grund för händelserna. Mekanismer är specifika händelseformer som förändrar relationen mellan olika element på likartade sätt i skiftande situationer. Processer utgörs av en uppsättning mekanismer.¹¹² Vilka mekanismer som är aktiva kan variera från process till

¹⁰⁹ Brink Pinto och Ericsson 2019, s. 43–44.

¹¹⁰ Brink Pinto och Ericsson 2019, s. 44.

¹¹¹ Brink Pinto och Ericsson 2019, s. 44–45; William H. Sewell Jr. Space in Contentious Politics. I *Silence and Voice in the Study of Contentious Politics*, Ronald R. Aminzade et al, 51–88. Cambridge: Cambridge University Press, 2001, s. 64.

¹¹² Det är värt att poängtera att begreppen processer och mekanismer stundtals används synonymt med varandra inom CPS-fältet och att vissa processer stundtals kan kallas mekanismer och vice versa.

process och är knutna till olika samhällsliga kontexter.¹¹³ Bland de centrala processerna återfinns *mobilisering, demobilisering, nivåskiften, repression, eskalering, institutionalisering* och *polarisering*. Härnäst följer en förklaring av en rad processer och mekanismer som är viktiga för den här studien och på olika sätt kan öka vår förståelse för den politiska aktivismen i Lund. Främst rör det sig om processer och mekanismer som hjälper oss att förstå de konkreta skeendena som utspelade sig i Lund men det finns också de som kan förklara hur vissa idéer tog fäste i staden från första början. Det finns givetvis processer och mekanismer som inte behandlas i den här studien men som kan vara relevant att använda som analysverktyg i fortsatta studier av området men min tid är begränsad.

Mobilisering och demobilisering är två centrala processer inom sociala konfrontationer. När människor inom en specifik temporal och spatial kontext gemensamt börjar rikta de för CPS-fältet så centrala kraven mot en motpart så sker en mobilisering. De mekanismer som är aktiva under en mobilisering kan variera men det viktiga är att mobiliseringen skapar fler möjligheter att agera och ökar de resurser som den kravställande gruppen har till sitt förfogande. Demobilisering är motsatsen, den minskar möjligheterna att agera för att uppnå sina krav.¹¹⁴ Vad som får människor att mobilisera sig varierar. En ofta förekommande anledning är att man upplever sig som hotade på ett eller annat sätt. Det kan vara att ens egna intressen är hotade, att andra människors välmående riskeras, att man uppfattar det som att ens identitet eller värderingar är under attack etcetera.¹¹⁵ När människor samlas för att protestera mot nazism så kan det vara för att man ser nazism som en risk mot samhällets demokratiska värderingar. Det kan även vara så att man ser nazisternas närvaro i gaturummet som en risk för personer som enligt nazismens ideologi är misshagliga och riskerar utsättas för nazistiskt våld, att protestera kan vara ett sätt att ställa sig i mellan eller rent av jaga bort nazisterna. När människor väljer att vanhelga religiösa grupper symboler så kan det leda till motreaktioner och protester. Det religiösa kollektivet kan uppfatta aktionen som ett hot mot deras religiösa identitet och således agera gentemot detta. Det kan även röra mer strukturella förändringar i samhället som får folk att agera. Inskränkningar i fri- och rättigheter kan få människor att ta till gatorna och protestera. I samband med politisk förändring kan det även uppstå möjligheter vilket även det kan vara en tändande gnista för en mobilisering. När en regim faller samman kan nya grupper se en möjlighet och ta chansen för att förbättra sin maktposition. När vissa politiska idéer vinner inflytande så som kampen för

¹¹³ McAdam, Tarrow och Tilly 2001, s. 24–26, s. 41; Tilly och Tarrow 2007, s. 29–31.

¹¹⁴ Tilly och Tarrow 2007, s. 35.

¹¹⁵ Tilly och Tarrow 2007, s. 58.

ökad jämlikhet kan det öppna upp möjligheter för grupper som brinner för frågan att agera. Motsatsen till mobilisering är demobilisering, alltså när folk slutar ställa krav på en motpart.¹¹⁶ Det kan göra att protesterna trappas ner eller rent av upphör. En stenhård polisiär repression där aktivister döms och hamnar i fängelse, en stark folklig opinion mot protesterna, interna stridigheter med mera kan vara anledningar till att en demobilisering inleds.

Repression, institutionalisering och eskalering är tre processer som ofta samspelar. Repression kan leda till såväl eskalering som institutionalisering men även demobilisering. Eskalation går ut på att ett handlande sker med mer extrema mål och medel. Institutionalisering är snarare motsatsen, att människor drar ner graden av våldsamt beteende och ställer mer moderata krav för att locka fler följare. Repressionen spelar in då den kan få folk att ta båda vägarna, både eskalering och demobilisering. Tilly och Tarrow har hävdats att människor som har en låg grad av engagemang i en fråga kommer att demobiliseras vid ökad repression medan personer som är starkt engagerade snarare trycks mot ett eskalerat och mer våldsamt beteende.¹¹⁷ Om en ung man befinner sig i en väpnad konflikt och ser hela sin familj mördas av fiendesoldater så blir han väldigt känslomässigt engagerad. Han fylls troligtvis av djup sorg och känner ett starkt hat mot de förtryckande fienderna. Utifrån ovanstående modell så tenderar då en sådan person att själv ta till våld för att bekämpa fienden. Han kanske går med i en motståndsrörelse eller terroristgrupp för att slå tillbaka och hämnas. Då har en eskalering skett genom hård repression. Institutionalisering kan förslagsvis ske när en person som är en del av ett kollektiv uppfattat att de börjat få dåligt rykte som inte väcker stöd hos allmänheten. Denne kanske då väljer att agera mer fredligt eller rikta sitt politiska engagemang genom samhällets politiska institutioner. Personen lägger ned gatstenen och går i stället med i ett politiskt parti. Då sker en institutionalisering. Ytterligare en process kan samverka med de nyss nämnda. När flera grupper är engagerade i samma fråga med en gemensam motståndare och en grupp går mot en institutionalisering medan den andra gruppens handlande eskalerar i en våldsam riktning så sker en *polarisering*.¹¹⁸ Det innebär att grupperna splittras och kommer längre från varandra. Ens politiska mål och medel förändras och man ser inte längre varandra som allierade.

En social konfrontation kan eskalera eller deskalera beroende på hur folk agerar. Hård repression kan ses som en eskalerande åtgärd men den kan både kväsa och gjuta eld på

¹¹⁶ McAdam, Tarrow och Tilly 2001, s. 34.

¹¹⁷ Tilly och Tarrow 2007, s. 101–102. Ett tillägg måste göras här. När Tilly och Tarrow definierar institutionalisering respektive eskalation på sida 101 så tycks definitionerna bytt plats. Jag har således utgått från det när jag förklarar begreppen.

¹¹⁸ Tilly och Tarrow 2007, s. 101.

vågorna beroende på hur de som blir utsatta svarar. *Nivåskifte* är den process som beskriver när en konflikt växer eller krymper. Det kan röra sig om antalet involverade deltagare eller rumslig spridning av konflikten. När fler deltagare tillkommer eller konflikten sprids till ett större geografiskt område så sker ett *uppåtgående nivåskifte*. Motsatsen är ett *nedåtgående nivåskifte*, vilket sker när antalet deltagare minskar eller den rumsliga spridningen krymper.¹¹⁹ Givetvis kan en konfrontation skifta i nivå i såväl deltagarantal som rumslig spridning samtidigt. I den här studien studeras nivåskiften ur ett mikroperspektiv men det går också att undersöka ur större perspektiv. Det går att tala om nivåskiften som går från lokal nivå till nationell nivå. I samband med ett uppåtgående nivåskifte så kan hotet mot de som är föremål för protesterna bli större. Härnäst ska vi titta på några mekanismer som kan samverka för att skapa ett nivåskifte.

Koordinerat handlande är en mekanism som går ut på att två eller fler aktörer går ihop och agerar tillsammans för att uppnå sina ställda krav mot en gemensam motståndare.¹²⁰ Kraven behöver inte vara exakt likadana utan det viktiga är enandet gentemot en gemensam motpart. Att dela gemensamma värderingar och identiteter är en viktig del av det kollektiva handlandet, det gör att man kan samarbeta och agera gemensamt vilket gör att handlandet går att koordinera, menar Tarrow.¹²¹

När människor agerar politiskt konstruerar de en bild av sig själva gentemot omgivningen. Den här processen kallas för *framing*. Det går ut på att deltagarna i en social konfrontation skapar en beskrivning av sitt eget handlande. Motsvarande görs av motståndare som har sin tolkning och målar upp sin bild av den andra gruppen.¹²² Det här är en del i hur de sociala konfrontationerna tolkas av sin samtid. Ett gäng miljöaktivister kan se sig själva som förkämpar för ett bättre klimat och jordens välmående, medan oljebolagsägaren ser och beskriver dem som ligister och kriminella. När miljöaktivisterna tar sig in på oljebolagets ägor kan de själva se det som en politisk aktion medan bolagsägaren ser det som olaga intrång. Genom att studera hur de olika parterna i en konflikt målar upp den andre, sig själva och de handlingar som utförs så kan man förstå mer om vilka spänningar som ligger till grund för konflikten. En framing-process kan leda till att det skapas ett tydligt vi mot dem. Massmedia kan även ha en roll i hur en grupp porträtteras. Många människor hämtar sin information från tidningar och skapar sin bild utifrån vad som skrivs. Således finns det en poäng i att försöka

¹¹⁹ Tilly och Tarrow 2007, s. 94–95.

¹²⁰ Tilly och Tarrow 2007, s. 31.

¹²¹ Tarrow 1998, s. 21.

¹²² Tarrow 1998, s. 21.

påverka hur tidningarna skriver om ens grupp.¹²³ Med andra ord kan framingbegreppet användas för att undersöka hur aktivisterna porträtterade sig själva och samtidigt att försöka förstå hur de såg på polisen, allmänheten, kommunen och andra viktiga aktörer i sammanhanget. Det är även intressant att undersöka hur poliserna som var involverade i samband med olika aktioner konstruerade bilden av aktivisterna, vilket i viss mån framgår av polisrapporterna.

5.4 Rumslighet och sociala konfrontationer

Ytterligare en person som bidragit till den teoretiska verktygslådan är historikern och statsvetaren William H. Sewell Jr. som har studerat rumslighet i förhållande till sociala konfrontationer. Han menar att vi människor knyter symboliska värden till rum, vilken kan innebära att ett rum konstrueras som heligt, politiskt laddat, obehagligt, trendigt etcetera.¹²⁴ Det är en konstruerad bild av ett rum och betyder inte nödvändigtvis att rummet faktiskt är obehagligt eller att alla håller med om bilden som omgärdar det. Sewell Jr. har hävdade att det ibland kan vara det normativa användandet och den konstruerade bilden av ett rum som kan vara hela anledningen till en social konfrontation. Han lyfter fram Medborgarrättsrörelsens kamp för desegregering som ett sådant exempel.¹²⁵

I flera av de fall som berörs i den här studien så är sociala rum en viktig arena för konflikt. I fallen av husockupation handlar det om att öppna upp stängda rum för människor. Därför är det viktigt att undersöka vilken mening som knyts till dessa rum. Det går även att titta på polisens tolkning av ockupationerna av byggnader i förhållandet till dem som ett socialt rum kontra hur ockupanterna konstruerade dem. Vidare går det att undersöka hur rumslighet förhöll sig till olika processer så som mobilisering. Genom att titta på hur stadens geografi, storlek och utformning påverkade hur sociala konfrontationer utspelar sig så går det att öka förståelsen för varför saker och ting utspelade sig som de gjorde.

När aktivister tände eld på RPK går rumslighet att se ur ett annat perspektiv. Där rörde det sig om rum där människor skulle spärras in i. En rumslighet av begränsningar där tjocka ståldörrar och betongväggar ämnade innesluta människor och frihetsberöva dem. För rumslighet och makt har en tydlig koppling. Sewell Jr. menar att makt handlar om att man kontrollerar andra människor. Genom att styra över de rum där människor verkar, bor och

¹²³ Tarrow 1998, s. 22.

¹²⁴ Sewell Jr. 2001, s. 64.

¹²⁵ Sewell Jr. 2001, s. 64–65.

vistas i så kan man utöva makt över dem.¹²⁶ Därför är det viktigt för sociala rörelser och andra former av grupper som organiserar motstånd att ha tillgång till så kallade *säkra rum*. Det innebär att rummen på ett eller annat sätt har begränsningar för polisen att nå in i.¹²⁷ En väldigt stängd, sluten och hemlig aktivistgrupp kan genom sin anonymitet och hårda inre kontroll upprätthålla säkra rum. Det kan även finnas juridiska begränsningar som garanterar säkra rum. I Sverige kan polisen inte hur som helst klampa in i människors bostäder utan det kan krävas ett formellt beslut om husrannsakan. Det kan även finnas traditionsenliga och moraliska begränsningar, som att en kyrka är ett heligt rum. Ett säkert rum är inte per automatik säkert för evigt. Om gruppen anses vara ett hot mot rådande samhällstillstånd finns en stor sannolikhet att staten genom polisiär eller juridisk verksamhet kommer försöka penetrera det säkra rummet för att återta kontrollen.¹²⁸

En hypotes att undersöka i studien är hur rumslighet och mobilisering hör samman. Man kan tänka sig att det i en relativt liten stad som Lund fanns en hög grad av samband mellan olika rumsliga aspekter och mobiliseringen. Det kan röra sig om rykten som sprider sig snabbt från mun till mun, mötesplatser som låg nära de rum där konflikterna utspelade sig, den centrala geografiska positionen i staden för olika konfliktytor och mycket folk i rörelse är bara några av de parametrar man kan tänka sig vara viktiga för en mobilisering. Det här kommer prövas under uppsatsens analytiska del.

Med hjälp av det teoretiska ramverk och dess verktyg som beskrivits här ovan kommer jag att analysera händelserna i Lund och de inblandade kollektiva grupperna. Genom att undersöka mekanismer och processer kan vi försöka förstå mer om vad som hände. Brink Pinto och Ericsson har menat att man på så sätt kan hitta mönster och se samband.¹²⁹ Det är en utgångspunkt som även jag tar avstamp i. Mitt val av teoretiska verktyg har gjorts för att undersöka just de händelser som jag har avgränsat och valt ut. De teoretiska hjälpmedel som jag anser vara lämpliga för att genomföra en analys som ökar vår kunskap och förståelse av det inträffade används i studien.

6. Metod

Den här studien har genomförts med kvalitativa metodologiska redskap. Mitt arbetssätt har varit en läsning som präglats av en tolkningsprocess av olika texter och kan således sägas falla inom ramen för en hermeneutisk metodologi. Hermeneutiken är bred och har olika

¹²⁶ Sewell Jr. 2001, s. 68.

¹²⁷ Sewell Jr. 2001, s. 69.

¹²⁸ Sewell Jr. 2001, s. 70.

¹²⁹ Brink Pinto och Ericsson 2019, s. 39.

inriktningar men utgångspunkten är att tolka text. Centralt inom hermeneutiken är att man söker förståelse för en helhet genom att undersöka dess olika delar och samtidigt förstår delarna genom att studera helheten.¹³⁰ Det första nedslaget görs alltså i en del, varpå man försöker hitta ett samband med en helhet vilket i sin tur gör att vi får en ökad förståelse för helheten och på så sätt kan man återgå till den inledande delen med ny kunskap och på så sätt förstå den bättre. Detta återupprepas sedan. På så sätt skapas en bredare förståelse för helheten såväl som delarna.¹³¹ Den här beskrivningen är ett grundläggande sätt att se hermeneutiken. Vad som är del respektive helhet kan variera och avgörs av forskaren.¹³² I mitt fall är helheten den historiska bakgrunden som jag har försökt illustrera i den här uppsatsen med det av 68-rörelsen präglade Lund. Delarna varierar och kan röra allt från kollektiva aktioner till människor och deras handlingar. Tillsammans bygger de helheten.

Vidare finns en rad tolkningar och perspektiv som kan vara motsägande och det gäller således att välja sin väg för att omvandla det hela i praktiken.¹³³ För mig är ytterligare en aspekt viktig, nämligen förförståelse i relation till förståelse. Vi forskare är människor, vi är inga oskrivna blad utan formade av våra upplevelser och den samhällliga kontext vi lever i. Således kommer våra tolkningar präglas av vilka vi är.¹³⁴ Det är oundvikligt. Förförståelsen är viktig för att vi ska kunna formulera frågor som vi ställer till texterna vi studerat, för att på så sätt få i gång den dialog med texten som är så viktig i den hermeneutiska tolkningen.¹³⁵

Det finns risker att vår förförståelse agerar dominant gentemot vår tolkningsprocess. Att vårt studieobjekt uppslukas av oss och våra förutfattade meningar men det finns vägar för att undvika det. Inom hermeneutiken finns det en strömning som lyfter fram empati som ett sätt att förstå människor man studerar. Det innebär att man försöker känna, tänka och leva sig in i de handlande människornas situation. Fantasin blir ett redskap för att sätta sig in i deras liv och den samhällliga kontext de levde under för att på så sätt försöka förstå varför personen handlat som den har gjort. Poängen är att en människas själsliga inre inte kan analyseras ur ett utifrånperspektiv endast med hjälp av en annan människas förnuft utan att man måste känna in personen. Genom att inta det här tankesättet kan man nå en bit på vägen i att nå en ökad förståelse men empatin kan inte allena ge oss en helhetsbild utan vi måste även ha en kunskap kring ämnet. På så sätt, vilket är en central tes

¹³⁰ Mats Alvesson och Kaj Sköldbberg. *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Tredje upplagan. Lund: Studentlitteratur, 2017, s. 134.

¹³¹ Alvesson och Sköldbberg 2017, s. 135.

¹³² Alvesson och Sköldbberg 2017, s. 154.

¹³³ Alvesson och Sköldbberg 2017, s. 160–161.

¹³⁴ Alvesson och Sköldbberg 2017, s. 155.

¹³⁵ Alvesson och Sköldbberg 2017, s. 146–147.

inom hermeneutiken, kan uttolkaren (alltså jag) förstå aktören bättre än vad denne själv gjort.¹³⁶ Empatin och förförståelse kompletteras med källkritik för att försöka förstå mer om det förflutna. Den historiska källkritiken blir viktig för att redogöra för allt ifrån äkthet till tendens hos de studerade källorna.

Ur ett hermeneutiskt perspektiv kan man studera såväl texter som handlingar. Det brukar benämnas som en dubbel hermeneutik. När vi läser olika texter, i mitt fall tidningar, förundersökningar, flygblad etcetera, så kommer vi åt olika diskursiva utsagor. Vi ser vad man pratade om och hur man pratade om det. På samma sätt som texterna läses så kan man läsa handlingar, de läses alltså som en text. Man tolkar alltså olika aktioner, i det här fallet vad de studerade människorna faktiskt gjorde, och deras inneboende betydelser på samma sätt som texten. Texter i sin tur läses som en uppsättning meningsfyllda tecken. Det går alltså att göra oavsett om det är en bokstavlig text eller en social handling. Meningen som texten ger oss sätter man i relation till ett större tolkningssammanhang.¹³⁷ Det är här det hermeneutiska tillvägagångssättet där del och helhet vägs mot varandra i en pågående process får sitt uttryck. På det här sättet kan vi skapa en förklaring kring varför människor agerat som de gjort. Något som en forskare måste ha i bakhuvudet hela tiden är att de kunskaper hen tillskansar sig under processen plötsligt kan övertrumpas av ny information och nya tolkningar. Det man tidigare trodde var en rimlig tolkning kan plötsligt betraktas som felaktigt vilket leder till att man måste omvärdera sina resultat.

Med den här hermeneutiska metodologiska ramen har jag inte ambitionen att redogöra för en odiskutabel *sanning*. Min uppgift är snarare att presentera en rimlig tolkning av det förflutna utifrån noga underbyggda historiska argument samt försöka förstå varför det kan ha varit på det viset som jag anför. Det görs genom att jag för en dialog med de studerade texterna och med tidigare forskning för att på så sätt få fram rimliga resultat som kan öka förståelsen för studieobjekten. En viktig poäng är att resultaten aldrig är slutgiltiga utan ständigt kan omförhandlas genom att man presenterar nya förhållanden utifrån uttolkningar av texter. Nya frågeställningar och nya tider kan avslöja andra meningar. Nya argument och tolkningar kan göras och diskuteras. Således är ambitionen att lämna en tolkning som är rimlig och välgrundad i empiriska texter som tolkas genom ett teoretiskt ramverk. I slutändan vilar det på en öppen dialog och kritisk granskning av de argument som mina resultat grundar sig på.¹³⁸

¹³⁶ Alvesson och Sköldberg 2017, s. 136.

¹³⁷ Alvesson och Sköldberg 2017, s. 154–155.

¹³⁸ Alvesson och Sköldberg 2017, s. 149–151.

6.1 Det konkreta arbetet

När man står inför uppgiften att genomföra en studie med en tidsram som sträcker sig över ett par månader gäller det inledningsvis att ta ett beslut kring vad man egentligen ska undersöka. Sociala konfrontationer och politisk aktivism har intresserat mig under en tid och jag har tidigare berört såväl strejker som upplopp i olika uppsatser. Min hemstad Lund har genom historien varit en stad som stått skådeplats för en rad kollektiva konfrontationer och vänsterinriktad politisk aktivism. Arbetarupplopp och hemföljningar av strejkbrytande studenter, antinazistiska demonstrationer och konfrontationer, husockupationer och brandattentat har alla varit del av Lunds politiska historia.

Åren kring 1960-talets slut och 1970-talets början var en aktiv period för vänsterpolitisk aktivism globalt såväl som lokalt. Som universitetsstad blev Lund en viktig punkt för politisk rörelse i den vänsterpolitiska studentrörelsens Sverige. Förvånande nog saknas djupare undersökningar av den politiska aktivismen i staden under perioden och därför finns det en historievetenskaplig lucka att fylla. Således riktades mitt sökarljus mot Lund under den här perioden. För att förstå det politiska handlandet har jag valt att göra nedslag i sex olika händelser, tre husockupationer och tre aktioner mot RPK, som utspelade sig i Lund och som går att kategorisera utifrån graden av våldsamhet som dessa protestformer antog.

Det har varit viktigt att reda ut vilka händelser som var relevanta för studiens syfte och frågeställningar. Det har varit en omfattande process i sig där jag försökt göra en inventering av olika potentiella aktioner att studera för att sedan minska ner antalet inträffade händelser till ett fåtal aktioner att faktiskt undersöka. Det inledande steget i denna inventering började med något jag kände till sedan tidigare. Husockupationerna som genomfördes 1969 var en bra ingång, dessa tillhör en del av den historiska allmänbildningen för en lundabo. Vilket även aktualiserades under 2009 när hus återigen ockuperades i staden. Den historiska kopplingen var något som framfördes av aktivisterna vid det senare tillfället, att i Lund ockuperar man hus. Så beslutet att titta närmare på ockupationerna från 1969 var en bra start. Då jag har stiftat bekantskap med en del personer som var med under tiden kunde jag få tips om fler händelser där attentatet mot Rättspsykiatriska kliniken stack ut. Det var en aktion som tycktes sticka ut i förhållande till annan typ av aktivism i Lund, en aktion som dessutom inte berörts ur ett akademiskt forskningsperspektiv. Således var två stora händelser identifierade och en inledande sondering av källmaterialet kunde inledas.

När jag börjat studera detta material så ledde det mig vidare till allt fler händelser genom en snöbollseffekt. Genom att undersöka förundersökningsmaterialet gick det

att se exempelvis vad personer tidigare blivit gripna för eller vad de engagerade sig kring. Då dök fler händelser upp men det var svårt att få till en given systematik i processen för andra forskare att följa upp. Således beslutade jag mig för att läsa igenom en lokal dagstidning, Sydsvenska dagbladet, under tidsperioden 1968—1970 för att hitta ytterligare händelser och systematisera arbetet. På så sätt kunde en större lista på händelser byggas upp.

De olika aktioner jag har funnit i tidningarna har sedan placerats in i tre kategorier av politisk aktivism utifrån graden av konfrontation och våldsanvändning. Indelningen hämtas från CPS-fältet och har bland annat använts av Sidney Tarrow. Den första kategorin är *konventionell aktivism*, det är handlingar som av allmänhet och myndigheter uppfattas som fredliga och inte väcker rädsla. Ofta är dessa välkända sedan tidigare och har en väldigt låg grad av våldsanvändning, mestadels ingen alls. Nästa kategori benämns som *konfrontativ aktivism*. Det här kan vara både våldsamma aktioner och protestformer som inte innefattar våld. Aktionsformerna ska vara nya eller illegala och ha ett överraskningsmoment. Det är överraskningen som i sin tur skapar en laddning mellan aktivisterna och motparten.¹³⁹ Man kan se det som ett sätt att konfrontera rådande normer men även lagar. Slutligen finns kategorin *våldsam aktivism*, vilket inbegriper våldshandlingar gentemot människor men också materiell förstörelse.¹⁴⁰ Genom den här indelningen ämnar jag att få undersökningsobjekt som går att jämföra med varandra, där det går att se skillnader och likheter mellan olika sociala konfrontationer.

Källmaterialet som har bearbetats har varit omfattande vilket krävt en balans mellan såväl noggrann som översiktlig läsning. Det konkreta arbetet med rättsmaterialet har varit repetitivt och när en ny låda med källmaterial har öppnats så har det praktiska tillvägagångssättet varit likadant. Inledningsvis har en översiktlig läsning av materialet genomförts. I samband med den initiala läsningen har en bedömning av vad som är värt att fördjupa sig i gjorts. Det finns ett väldigt informationsrikt material där noggranna redogörelser och fördjupningar skrivits ner som berör de händelser som har studerats. Dessa har lästs noggrant och tydliga anteckningar har förts. När olika personer presenterade sin bild av händelseförlopp så har jag gjort jämförelser mellan olika utsagor. Det kan i sin tur bidra till att teckna en mer nyanserad bild av vad som inträffat. När jag bläddrade igenom materialet så sökte jag efter upprepningar och likheter men även efter det ovanliga. Brottet mot normalläget kan vara väl så intressant som en serie av källor som beskriver liknande företeelser. Att hålla ögonen öppna efter det som sticker ut kan enligt historikern Arlette Farge öppna nya

¹³⁹ Tilly och Tarrow 2007, s. 50–51.

¹⁴⁰ Tilly och Tarrow 2007, s. 51.

kunskapshorisonter och lämna ny information än den vi hade kunnat förvänta oss från en genomsökning av en viss typ av material.¹⁴¹

Efter att materialet har bedömts och antecknats så har det varit dags för en vidare bedömning. Materialet har sorterats upp så att varje händelse tydligt går att bearbeta. För att förklara sociala konfrontationer behöver vi bryta ner dem i dess processer och mekanismer. Det är genom att identifiera dessa element som vi kan öka förståelsen för händelserna, menar Tilly och Tarrow.¹⁴² En fördel med att gå in på en mikrohistorisk nivå är möjligheten att verkligen gräva på djupet i källorna. Här verkar de teoretiska hjälpmedlen som vägledande i analysen av studien och appliceras på det enligt ovanstående beskrivning bearbetade material.

7. Källmaterial

I den här studien har en källpluralistisk ansats använts. Genom att använda en rad olika källor har jag försökt analysera och föra fram skiftande perspektiv och upplevelser av olika händelser. Det är få källor som på egen hand kan förklara en historisk händelse eller företeelse, de flesta har brister. Således finns det en poäng i att samla in flera typer av källor för att kunna skapa en helhet med flera nyanser. Källorna kan ställas mot varandra i ett komparativt tillvägagångssätt för att hitta skillnader och likheter. Genom en sådan här metodik har jag ämnat skapa en så fullständig bild av det inträffade som möjligt.

Det materialet som har använts i den här studien är rättsmaterial från Lunds stadsarkiv som finns i rådhusrättens och magistratens arkiv på Landsarkivet i Lund. Detta material berör husockupationerna 1969 och aktionerna mot RPK 1970.¹⁴³ Vidare används material från Lunds fria press, anarkisternas tidning. Tidningen som utkom i åtta nummer innehöll allt från debattartiklar och krönikor till tecknade serier, satirteckningar. Dessutom publicerades ett brev från fängelset från en av männen som dömdes för aktionerna mot RPK. Det skrevs även rapporter från RPK-rättegångarna och husockupationerna i staden. Idag finns alla nummer att tillgå i Lundasamlingen på Lunds stadsbibliotek. Givetvis finns det en viss tendens i den här typen av publikationer. Det är en politisk tidning med ett tydligt budskap men huruvida varenda utsaga stämmer överens med verkligheten eller ej är inte nödvändigtvis av högsta intresse. Det går alltid att ställa frågan ”vems verklighet är det som är sann?”, därför är det inte det primära som undersöks när jag analyserar tidningen. Det intressanta är snarare

¹⁴¹ Arlette Farge. *Smaken av arkivet*. Göteborg: Glänta produktion, 2019, s. 63.

¹⁴² Tilly och Tarrow 2007, s. 196.

¹⁴³ Exakt vilka handlingar som har berörts presenteras löpande i texten och en sammanställning av arkivmaterialet finns i referenslistan.

vad som skrivs och varför. Det kan avslöja tankegångar som fanns hos anarkisterna och som motiverade deras politiska handlingar. Genom att väga ett utlåtande kring faktiska sakförhållanden gentemot andra publikationer eller rättegångsmaterialet har jag försökt skapa en rimlig bild av vad som har hänt.

Dessutom har tidningsmaterialet från lokaltidningen Sydsvenska dagbladet använts som ett komplement till rättsmaterialet. Sydsvenska dagbladet var ”oberoende liberal” och således en tidning som skiljde sig åt politiskt från studentaktivisternas radikala budskap. TV-material från ockupationerna har också studerats. Vidare har material inhämtats från Bengt Svenssons privata arkiv. Han var politiskt aktiv i Lund och har sparat flygblad och andra tryck från den studerade tiden. Sådant material presenteras efter hand som det förekommer i undersökningen. Tanken med det privata arkivmaterialet är att lyfta studenternas röster utanför en rättslig kontext.

För att kunna förstå mer om det förflutna behöver man analysera materialet i ett par steg och det första jag gör är en källkritisk genomgång. Enligt historikern John Tosh bör en historiker börja med en *extern värdering* av ett material. Det går ut på att undersöka källmaterialets *äkthet*.¹⁴⁴ Det görs genom att man försöker ta reda på huruvida upphovsman, datum och platser är vad det utger sig för att vara.¹⁴⁵ I stället för att fråga sig om det verkligen var en polis som skrev en rapport i samband med ett ingripande vid en av husockupationerna så bör vi ställa oss frågan kring varför polisen skrivit som den gjort.

Tidningsmaterialet finner jag i Lunds universitetsbiblioteks mikrofilmarkiv, vilket medför hög äkthetsgrad. Materialet från privata arkiv kan vara mer problematiskt. Det går att undersöka exempelvis papperskvaliteten och resonera om det är rimligt för tiden att det har författats kring 1968. Enligt Tosh behöver vi fråga oss vad en person kan tjäna på att förfalska ett dokument.¹⁴⁶ Det arkivmaterial jag har stött på är sammanställt av en person jag litar på och det är föga troligt att han skulle ha en vinning av att presentera ett falskt dokument. Han kan ha placerat vissa dokument fel rent kronologiskt vilket får has i åtanke när jag undersöker materialet. Den mänskliga faktorn kan alltid ställa till det.

Nästa steg är den *interna kritiken* av texten, vilket innebär en tolkning av dess innehåll. John Tosh har hävdat att varje källa kräver en bedömning för att undersöka om den går att använda som ett historiskt bevismaterial och för att kunna göra det behöver historikern

¹⁴⁴ John Tosh, *Historisk teori och metod*. Lund: Studentlitteratur, 2011, s. 136.

¹⁴⁵ Tosh 2011, s. 136–137.

¹⁴⁶ Tosh 2011, s. 136.

ha kunskap om sammanhang och även en insikt i den mänskliga naturen.¹⁴⁷ Vi behöver ha någon slags grundförståelse i vad som kan vara ett rimligt mänskligt handlande eller inte. Rättsmaterialet som använts för den här studien samt de tidningsartiklar som använts gör anspråk på att redogöra för vad som har hänt. Således behöver man fråga sig om personerna som skrivit texterna faktiskt har sett händelsen med egna ögon eller om det rör sig om hörsägen. Det kan vara vanligt förekommande i såväl intervjuer som förhör att folk säger vad de har hört från andra, snarare än vad de själva faktiskt upplevt. Det bör tas i beaktande vid tolkningen. Vidare tar man i beaktande när i tiden texten författades i relation till de tilldragelser som porträtteras. Förhørsprotokollen är daterade. I allmänhet är förhören genomförda i nära anslutning till att personen greps. Minnet av en händelse bleknar med tiden. Ytterligare en central aspekt i sammanhanget är att reda ut vad författaren eller en förhörd person har för vinning av att säga vad den säger. Förutom personlig eller politisk vinning kan förutfattade meningar påverka en källas innehåll. Om en polis har en stark aversion mot politiska aktivister kan det färga dennes rapportering av händelserna som gjordes i olika polisrapporter. Genom att analysera dessa saker så undersöker man källans tendens. Om man upptäcker en tydlig tendens i en källa så betyder det inte att den är oanvändbar. Den kan ha en viktig betydelse för sammanhanget.

Den franske historikern Arlette Farge beskriver hur berättelser som finns att hitta i olika arkiv framhäver en befolknings liv och hur enskilda personer lyfts ur en kollektiv massa. Polisrapporter har uppkommit i situationer då polismakten har avkrävt en förklaring av en brottsmisstänkt, en text som redan från början är tänkt att läggas fram för rättsväsendet. Avsikten är i allmänhet att en person ska dömas för något, vilket styr hur polisrapporten är formulerad, vad den innehåller och vad den utelämnar.¹⁴⁸ De spår som dessa personer lämnar efter sig i rättsmaterialet är endast ett fragment av deras liv. Vad som står i förhørsprotokoll och förundersökningar är en liten del av deras person. Det får inte glömmas bort. Vi kan inte ta det som står nedtecknat för obestridlig sanning, en person som sitter i ett förhör kan ha en rad skäl för att inte tala sanning. Därför krävs en ständig analys av vad som sägs och ett pusslande och jämförande med andra källor för att försöka hitta en berättelse som ligger så nära den faktiska händelsen som möjligt.

Enligt Farge är det viktigt att analysera varför berättelsen tar form som den gör.¹⁴⁹ När en människa sätts i ett förhørsrum av polisen och anklagas för ett brott så finns det

¹⁴⁷ Tosh 2011, s. 139.

¹⁴⁸ Farge 2019, s. 35.

¹⁴⁹ Farge 2019, s. 36.

en tydlig makthierarki. Pressen, rädslan för konsekvenser, trötthet, önskan att bli släppt på fri fot så snabbt som möjligt är bara några känslor man kan tänka att den tilltalade upplever. Dessa måste beaktas när man analyserar vad personerna säger. Samtidigt går det inte veta om personen ljuger för att slippa undan straff. Ofta är polisen ute efter att få ett namn på någon som gjort något olagligt, deras drivkraft är att klara upp brott. Samtidigt måste man ha i åtanke att en tilltalad person mycket väl kan ljuga för att framstå som oskyldig.¹⁵⁰ Ett kort fragment, ett exempel ur ett förhör, kan säga oss mer än en lång berättelse.¹⁵¹ Det kan vittna om hur folk talade till varandra, beskriva vanor, sociala situationer med mera.

Genom att studera rättsmaterial kan vi blotta maktstrukturer i samhället och de konflikter som det bär på. Farge menar att konflikten är startpunkten för skapandet av nya historiska tillstånd och att det som händer därefter är påverkat av konflikten i sig.¹⁵² Konflikten skapar en relation mellan människor, en spricka mellan ett vi och dem. När människor har hamnat i konflikt världen över har detta varit en drivkraft för samhällsförändring och behöver således analyseras för att förstås. Därför är rättsmaterialet så viktigt för den här studien. Farge har riktat in sig på franska polis- och domstolsarkiv och den bild av brottslingen som framkom i hennes material skiljer sig troligtvis åt jämfört med den bild som fanns av de människor som jag har studerat. Samtidigt har Farge en poäng i att hon säger att genom att lyfta fram ”oansenliga liv” så kan vi få höra röster som inte annars kommer till tals.¹⁵³

7.1 Representativitet

En viktig fråga att beröra är vad jag kan säga om ett bredare fenomen som politisk aktivism i Lund 1968–1970 utifrån mina exempel och mitt källmaterial. Alvesson och Sköldberg har konstaterat att representation handlar om vad forskaren tar upp och hur det framställs samt vad som utelämnas.¹⁵⁴ I det inbegrips allt från vilka källor vi undersöker och vilken teoretisk apparat som används till vilka händelser som studeras och vilka anspråk vi forskare gör. Vidare lyfter Alvesson och Sköldberg den uppgivenhet som kan uppstå när man försöker motivera sina urval när inget kan tas för givet och alla val forskaren gör kan problematiseras. Som lösning på det här presenterar en friare syn på det empiriska forskningsarbetet. De

¹⁵⁰ Farge 2019, s. 78–79.

¹⁵¹ Farge 2019, s. 75.

¹⁵² Farge 2019, s. 48.

¹⁵³ Farge 2019, s. 48.

¹⁵⁴ Alvesson och Sköldberg 2017, s. 297.

framhäver tolkning och reflektion som två viktiga poänger i hur vi tillskansar oss mer kunskap om det förflutna.¹⁵⁵

Idéhistorikern Beverley Southgate har menat att det förvisso inte går att hitta en enda sanning om vad som hänt i historien men att vi genom att ständigt reflektera kring och tolka de källor vi använder oss av trots allt bättre kan förstå något om det förflutna.¹⁵⁶ Med hjälp av vår förförståelse av det historiska skeendet anser Southgate att vi kan göra tolkningar som hjälper oss att förstå vissa delar av den historiska kontexten. Det kan i sin tur hjälpa oss att klargöra en del saker ur det förflutna, utan att för sakens skull göra anspråk på att förstå allt.¹⁵⁷

Med det sagt så ämnar jag inte att berätta om och förklara allt som rörde anarkisterna och allaktivisternas aktivism men genom min undersökning har jag gett solitt underbyggda exempel och medvetna genomgångar, som andra forskare kan utgå från eller relatera sina egna resultat till. I mitt fall har sex olika aktioner undersökts, inklusive uppbyggnad och efterspel. De olika händelser som har tagits upp har haft gemensamma kännetecken som medger jämförelser. De var planerade, snarare än spontana. Det var tillräckligt illegala för att medföra polisingripanden och rättsligt efterspel. De genomfördes som politiska aktioner för att förändra samhället, inte för att skaffa ekonomiska fördelar för de inblandade, som exempelvis strejker. Aktionerna hade långsiktiga mål i att åstadkomma långsiktiga materiella förändringar i lokalmiljön. Det skiljde sig åt från mer spontana aktioner med kortsiktiga mål, som domkyrkoaktionen. Aktionerna hämtade inspiration från andra protester nationellt och internationellt men präglades av sin lokala förankring.

De sex politiska aktioner som studeras var del i två större processer – att få staden att öppna allaktivitetshus och att stoppa RPK. Genom att närstudera dessa lokala aktioner utifrån jämförbara källmaterial har jag fått tillgång till ett mycket fruktbart material. Det omfattar händelser som låg nära varandra i tid och som delvis omfattade samma grupp av aktivister. Utifrån mitt källmaterial har jag fått tillgång till detaljerade beskrivningar av händelserna och jag kan förmedla teoretiskt grundade iakttagelser och analyser av händelseförloppen och maktspelet mellan aktivister och myndigheter. Denna analysmodell ger läsaren möjlighet att bedöma min undersöknings trovärdighet och användbarhet. Brink Pinto och Ericsson har menat att man genom att använda CPS-fältets teoretiska verktyg kan

¹⁵⁵ Alvesson och Sköldberg 2017, s. 378.

¹⁵⁶ Beverley Southgate. Intellectual history/history of ideas. I *Writing History. Theory and Practice*, tredje upplagan, Stefan Berger, Heiko Feldner och Kevin Pasmore (red.), 405-423. London: Bloomsbury Academic, 2020, s. 412-413.

¹⁵⁷ Southgate 2020, s.414.

hitta mönster och se samband.¹⁵⁸ Representativiteten uppnås genom mitt sätt att göra en analytisk beskrivning som ger jämförelsepunkter för egna analyser av andra politiska händelseförlopp.

Genom dessa exempel har jag blottat den allaktivistiska och anarkistiska aktivismens kärna. Med det menar jag att man kommer åt föreställningar, organisationsstruktur, handlingsformer med mera som präglade aktivismen. Det går att argumentera för att alla inte höll med om allt som stod i anarkisternas tidningar eller var eniga i alla frågor som allaktivisterna lyfte vid sina stormöten och på sina plakater. Den varierande styrkan i övertygelse är något jag även fört fram i min analys. Däremot går det att se återkommande mönster i beteende, föreställningar och argumentation som gör att jag kan dra slutsatser kring vad som hänt och varför.

8. Forskningsetik

Mitt centrala källmaterial är polisförhör, domar och förundersökningsprotokoll som härstammar från polisens utredningar i samband med husockupationerna i Lund och RPK-aktionerna. Detta källmaterial måste behandlas med en extra stor försiktighet då det rör brottsmål som i många fall involverade nu levande människor. Dessutom har dessa personer släkt och närstående. Därför har jag gjort en rad etiska överväganden kring hur materialet hanterats som presenteras nedan.

Pinto har resonerat kring forskningsetik och den historiska forskningsprocessen. Han har bland annat lyft fram hur historiker när de gräver i arkiven inte producerar nya data, de källor som finns i arkiven är redan där och den institutionen som upprätthåller arkivet har ansvaret hur dessa hanteras. Däremot menar han att man som historisk forskare bör fundera över hur man hanterat det materialet som finns där. Det kan innebära att man är varsam med hur det arkiverade materialet hanteras under forskningsprocessen. Huruvida forskaren fotograferar av materialet eller endast gör anteckningar av det. Ett exempel kan vara att han undviker att lämna personuppgifter som kan identifiera personer.¹⁵⁹

Jag har valt att anonymisera mina källor då vissa är dömda för brott, flera fortfarande är vid liv eller har familj och släktingar som är vid liv. Källmaterialet är offentlig handling även om vissa delar omfattas av en sekretess som föranleder en gallring hos arkivet om man begär ut materialet. Den gallringen hamnar under arkivets ansvar och det materialet jag har fått ut ser jag som lämpligt att använda men med försiktighet. I det fallet när material

¹⁵⁸ Brink Pinto och Ericsson 2019, s. 39.

¹⁵⁹ Andrés Brink Pinto. En etik för arkivet?. *Scandia*. Vol. 88, nr. 1, 2022: 93-108, s. 97.

har gallrats bort har jag fått möjligheten att överklaga beslutet men har valt att avstå. Det materialet berör troligtvis känsliga personliga uppgifter kring individer, vilket inte är relevant för min studie eftersom den rör kollektiva handlingar snarare än djupdykningar i enskilda individers livshistoria. Materialet jag fått tillgång till är omfattande, det är flera tusen sidor rättsmaterial, och således behöver jag förmodligen inte de enstaka sidor som gallrats ut. Det går att argumentera för att jag missar något helt centralt men utifrån de frågor jag ställer till materialet tvivlar jag. I det här fallet har övervägandet mellan att värna enstaka individers integritet trumfat den potentiella upptäckten av en uppseendeväckande detalj.

Vidare har Brink Pinto lyft en viktig fråga gällande etikprövningar. Dessa utförs av Etikprövningsmyndigheten men är enligt Brink Pinto anpassade för den positivistiska medicinska forskningen snarare än humaniora. Historikern Malin Thor Tureby ger en liknande bild och menar att humanister och samhällsvetare får fylla i blanketter för etikprövning som är anpassade för medicinsk forskning.¹⁶⁰ Brink Pinto menar att det går så långt att den formella etikprövningen egentligen inte alls ger någon direkt vägledning för den arkivbundna historikern och förordar därför i stället att det inom den historiska forskningen behöver finnas ett levande forskningsetiskt samtal.¹⁶¹ Det sistnämnda har jag tagit till mig och ämnar utveckla här.

Enligt Etikprövningsmyndigheten krävs inte en etikprövning vid ett studentarbete på grund- eller avancerad nivå. Samma utgångspunkt tar Lunds universitet i sina rekommendationer till medarbetare.¹⁶² Om man väver samman det faktum att etikprövningen är dåligt anpassad för humaniora med att det inte är nödvändigt för ett studentarbete så har jag valt att inte göra någon formell etikprövning. I stället ämnar jag iakttä en stor försiktighet när jag på ett respektfullt sätt behandlar källmaterialet och de fragment ur människors livsberättelser som det utgör samt resonera kring de etiska förehavandena av forskningsprocessen.

Rent konkret kommer jag att anonymisera personerna i källorna för att på så sätt försvåra möjligheten att identifiera dessa. Inom ramen för forskningstraditionen *muntlig historia* finns en diskussion om anonymisering av personer som förekommer i historiska källor. Tanken med anonymisering av materialet är att skydda människorna eller deras nära och kära. Det finns en god tanke bakom det här, en omtanke om de undersökta personerna och

¹⁶⁰ Malin Thor Tureby. Makten över kunskapsproduktionen. Den institutionaliserade etikprövningen och humanistisk och kulturvetenskaplig forskning. *Kulturella perspektiv*. Vol. 28, nr. 1–2, 2019: 17-29, s. 18.

¹⁶¹ Brink Pinto 2022, s. 98.

¹⁶² Lunds universitet. Etikprövning. *Lunds universitet*. 2023. <https://www.medarbetarwebben.lu.se/forska-och-utbilda/stod-till-forskning/forskningsetik-och-djurforsoksetik/etikprovning> (Hämtad 18 maj 2023).

deras släktingar, oavsett om de fortfarande lever eller är döda. Thor Tureby har i en artikel argumenterat för att Etikprövningsmyndighetens prövningsprocess inte överensstämmer med hur man arbetar inom humaniora. De livsberättelser som människor delar med sig av är just berättelser och bör betraktas som sådan snarare än naturvetenskapliga data.¹⁶³ Trots att jag har valt bort att använda mig av metodologiska verktyg från traditionen muntlig historia så som intervjuer så tänker jag att ett liknande tankesätt går att applicera även på min studie. Att enbart se de berättelser som gömmer sig i källmaterialet som data, svart på vitt, riskerar att ge en bild av människorna som anonyma agenslösa varelser. De spår som lämnats i materialet bör ses som fragment av livsberättelser. Därför är det viktigt att komma ihåg att varje gång jag skriver om en 25-årig man, en studerande kvinna eller en äldre herre så var det människor som var mycket mer än så. Människor med idéer, ideal och handlingsmöjligheter och begränsningar. Forskning handlar i mångt och mycket om att göra olika överväganden. Anonymisering riskerar att frånta individer dess agens men samtidigt görs det med omtanke. Viljan att avslöja historiens hemligheter är en drivkraft som historiker men jag anser inte mig ha rätten att göra det till vilket pris som helst. Värnandet av mänskligt välmående är många gånger viktigare och det har jag försökt visa genom mitt resonemang.

9. Undersökning och analys

Med hjälp av de teoretiska och metodologiska verktyg som presenteras tidigare kommer politisk aktivism i Lund att undersökas och analyseras i detta kapitel och nästa. Inledningsvis presenteras de händelser som är undersökningens studieobjekt. Den här delen är något mer deskriptiv. Därefter kommer en tematisk indelning av olika viktiga fenomen att göras för att kunna analysera varför saker och ting utspelade sig som de gjorde och vad det innebar. Under analysens gång kommer ett par personer att introduceras. Det är antingen offentliga personer som poliser, myndighetspersoner men även ett par aktivister. Aktivisterna har fått fingerade namn och har gemensamt att de var inblandade i aktionerna mot RPK, några av dessa deltog även i husockupationerna.

9.1 Husockupationerna

Under husockupationsvågen som pågick i Lund under 1969 kan vi se hur ett politiskt motiverat kollektiv riktade ett tydligt krav gentemot myndigheterna, kravet på ett allaktivitetshus. Allaktivitetshuset skulle vara en plats för gemenskap där alla människor var

¹⁶³ Thor Tureby 2019, s. 21.

välkomna att umgås och ta del av olika kreativa och sociala aktiviteter. Totalt ockuperades tre hus vid olika tillfällen. Fastigheten på Västra Mårtensgatan 5 ockuperades mellan 17-20 maj, ockupationen av Kiliansgatan 7 pågick mellan 31 maj och 3 juni och Råbygatan 2 ockuperades endast några timmar den 10 oktober. Alla husen ockuperades under 1969. Utifrån definitionen av vad som räknas som en social kollektiv konfrontation krävs det att ett krav på något sätt påverkar en motpart. I inledningsskedet riktade aktivisterna in sig på en formaliserad väg då man kontaktade kommunledningen med en förfrågan om att öppna ett hus. När det inte lyckades tog man saken i egna händer. Från den stund som aktivisterna ockuperade ett hus kan man säga att de genomfört en handling som går ut över kommunledningens intressen. Man hade tagit ett hus som kommunens styrande politiker hade andra planer för.

Utifrån Sidney Tarrow's indelning så placerar jag in husockupationerna i gränslandet mellan konventionell och konfrontativ aktivism. I inledningsskedet var ockupationen en ny handlingsform i konfliktrepertoaren som väckte uppmärksamhet och kan således placeras in i det konfrontativa facket. Däremot var våldsanvändningen låg mot såväl människor som materiella objekt och väckte inte en akut rädsla hos myndigheterna och har således drag av konventionell aktivism. Husockupationernas karaktär av gränsöverskridande aktivism kommer att uppmärksammas i min analys.

9.1.1 Västra Mårtensgatan 5

Ockupationsvägen i Lund 1969 inleddes på lördagsmorgonen den 17 maj när en grupp allaktivister tog sig in och besatte ett hus på Västra Mårtensgatan 5 mitt i Lund, precis bredvid saluhallen. Fastigheten ägdes av Lunds stad och var utdömd som rivningsfastighet. Efter inträdet i byggnaden började aktivisterna att ställa i ordning för att öppna upp huset som allaktivitetshus.

Under en tid hade ungdomar i Lund försökt få till en uppgörelse med stadens politiska ledning kring inrättandet av ett allaktivitetshus. En aktivist berättade i förhör om upprinnelsen till ockupationen på Västra Mårtensgatan 5. Han menade att man i början på maj 1969 börjat diskutera planer på att starta ett allaktivitetshus. Under en flygbladsutdelning utanför AF hade man hamnat i diskussion med personer från SDS och Lunds anarkistgrupp och under dessa samtal föreslogs att ockupera Västra Mårtensgatan 5.¹⁶⁴ Flera ockupanter

¹⁶⁴ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktbilaga 165.

berättar om att en grupp på runt 15 personer under cirka en månads tid hade diskuterat och planerat inför ockupationen.¹⁶⁵ Det här var ett tydligt exempel på koordinerat handlande, då flera aktörer gick ihop för att ställa krav mot en gemensam motpart. Trots vissa ideologiska skillnader kunde anarkisterna och andra grupper samarbeta i frågan om ett allaktivitetshus. Det var viktigt för mobiliseringen till konflikten som utspelade sig.

Tre unga aktivister tog kontakt med kommunstyrelsens ordförande och högerpolitikern Hans Ingemansson för att diskutera möjligheten till att öppna ett allaktivitetshus i staden. Ingemansson lovade att frågan skulle diskuteras på ett möte mellan kommunens representanter tisdagen den 13:e maj då han inte ensam kunde ta ett sådant beslut. Ungdomarna valde att trycka upp flygblad för att dela ut kring mötet. Flygbladsutdelning var en viktig handlingsform i den politiska vänsterns handlings- och konfliktrepertoar. Något möte blev aldrig av på tisdagen och ungdomarna kände sig lurade. I stället fick ungdomarna till ett nytt möte där de presenterade förslaget om Västra Mårtensgatan 5 för Ingemansson, vilket dömdes ut som ett rivningshus och inte lämpligt för aktiviteter för allmänheten. En känsla av att Ingemansson bara förhalade och ljög växte fram hos de unga aktivisterna.¹⁶⁶ Den 16 maj samlades en grupp ungdomar på café Athen och bestämde sig för att ta saken i egna händer.¹⁶⁷ I och med Ingemanssons upplevda ovilja att samarbeta mobiliserade ungdomarna sig, vilket föranledde ett nivåskifte i konflikten.

På morgonen dagen därpå ockuperade allaktivisterna fastigheten på Västra Mårtensgatan 5. En kvinnlig aktivist berättade i förhör hur de tog sig in genom källaren som hon påstod var öppen och öppnade fastigheten inifrån. I och med detta hade handlandet gått från att vara formellt och icke-konfrontativt till att bli en social kollektiv konfrontation. Kravet var tydligt, ge oss ett hus annars ordnar vi det själva. Här utkristalliseras ett uppåtgående nivåskifte i konfliktrepertoaren där ungdomarna, präglade av tidens tankar om att gå till handling, faktiskt agerade gentemot kommunledningen och en eskalering var ett faktum.

Husets första våning skulle bli barnens våning med lekverkstad. Här ordnade man fram ritpapper, färg, modellera och musikinstrument. En våning upp inreddes ett café, ett

¹⁶⁵ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktilaga 6, s. 42; s. 68.

¹⁶⁶ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktilaga 165; Aktilaga 181; Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktilaga 6, s. 68.

¹⁶⁷ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktilaga 205, s. 2.

sällskapsrum och ett läsrum. På denna våning var tanken att man skulle ha sin möteslokal.¹⁶⁸ Mötena var centrala i allaktivisternas organisering och det beslutande organet för hur huset skulle fungera. Genom möten mobiliserade man sitt motstånd. Uppe på tredje våningen låg vinden, där ställde man i ordning sängplatser för personer som önskade att övernatta i huset.¹⁶⁹

Ytterdörrarna öppnades och allmänheten hälsades välkomna in. Allaktivisterna var på plats i huset under alla tre dagar som ockupationen pågick och höll flera stormöten tillsammans. Här beslutade man bland annat om hur man skulle agera utifall polisen gjorde ett ingripande. Passivt motstånd var ledordet och man organiserade vakter med visselpipor som man skulle blåsa i för att varna de andra i huset om polisen kom. Om polisen gjorde en större insats skulle alla i huset ta sig upp på vinden där man kunde barrikadera sig genom att spika igen dörren.¹⁷⁰ Det passiva motståndet var den mest centrala metoden i allaktivisternas konfliktrepertoar. Genom att utöva motstånd men utan att bruka våld kunde man ställa krav utan att eskalera situationen. Det passiva motståndet var även en viktig del i en framingprocess som pågick såväl internt gentemot varandra som utåt mot samhället, vilket handlade om att skapa en bild om vilka man var. En positiv bild av vänliga människor men som var beredda att ta till olagliga metoder för att få igenom sin vilja.

Vid 14.40 den 17 maj anmälde fastighetschefen vid Lunds stads fastighetsnämnd Eric Narsjö till polisen att ett par personer tagit fastigheten Västra Mårtensgatan 5 i besittning. Han begärde även att polisen skulle hjälpa till att rensa fastigheten. Det skulle dröja tre dagar innan polisen gick in och tömde huset på människor.¹⁷¹ Första polis på plats den 17:e maj var polisassistenten Georg Witzell som meddelade aktivisterna att det man gjorde var olagligt. Av 70 aktivister beräknade polisen att ungefär 30 avlägsnade sig från platsen efter Witzells uppmaning. Witzell själv hävdade i sin rapport att ungefär en tredjedel av de som stannade kvar var av utländsk härkomst.¹⁷² Inledningsvis valde polisen en tämligen varsam väg gentemot aktivisterna då man skickade dit enstaka representanter som talade med aktivisterna om att det hela var olagligt. Samtidigt

¹⁶⁸ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/304. Aktbilaga 837, s. 3; Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktbilaga 6, s. 69.

¹⁶⁹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/304. Aktbilaga 837, s. 3.

¹⁷⁰ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/304. Aktbilaga 837, s. 3.

¹⁷¹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/304. Aktbilaga 837, s. 2.

¹⁷² Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktbilaga 6, s. 11.

porträtterades aktivisterna av polisen som bestående av många personer med utländsk härkomst. Det var en felaktig tolkning från polisens sida utifrån vad vi vet om personerna på plats. Rylander har menat att det endast fanns två utländska personer bland de gripna.¹⁷³ Att det överhuvudtaget är relevant att nämna varifrån personerna kom tyder på att Witzell, medvetet eller omedvetet, konstruerade en bild av aktivisterna som något avvikande. Det här kan förstås som en del av en ökad polarisering mellan polisen och husockupanterna. Att polisen såg aktivisterna som något nytt och avvikande bekräftar Thörns tes om att det under 1960-talet växte fram rörelser som sågs som ett brott mot ett tidigare protestklimat präglat av folkrörelsernas involvering.¹⁷⁴ Husockupanterna var något nytt och oväntat som polisen inte visste hur de skulle tolka. Därför målades de upp som avvikande, i det här fallet som utländska.

Flera ungdomar delade ut flygblad utanför fastigheten och på stan för att informera om att man öppnat upp ett hus för allmänheten.¹⁷⁵ Utdelning av flygblad var en typ av konventionell aktivism och en viktig handlingsform i konfliktrepertoaren för att sprida information och agitera för sin sak. Ockupationen ansågs av aktivisterna vara ett sätt att visa för allmänheten att man kunde organisera ett allaktivitetshus.¹⁷⁶ Genom flygbladsutdelning spreds kampen ut på gatorna.

Det var inte bara genom flygblad som folk blev uppmärksammade på aktionen och det nya allaktivitetshuset. I ett förhör med en av de gripna för den första ockupationen så berättade den unge mannen att han vid ett besök på Athen fått höra att ungdomar ockuperade Västra Mårtensgatan. Han hade begett sig dit och engagerat sig i arbetet med huset. På plats hade mannen hjälpt till med att måla, städa och hålla vakt utifall polisen skulle dyka upp. Han ansåg sig inte ha begått ett brott eftersom han endast gått in i en rivningsfastighet som ändå stod oanvänd.¹⁷⁷ Athen var ett viktigt socialt rum för lundaaktivisterna. Här spreds rykten om vad som hände politiskt i staden. Med tanke på rummets centrala plats i staden och Lunds begränsade geografiska omfattning kunde man snabbt ta sig vidare från café Athen för att ansluta sig till olika protester eller politiska aktioner.

¹⁷³ Rylander 2015, s. 29.

¹⁷⁴ Thörn 2019, s. 150–151.

¹⁷⁵ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktbilaga 6, s. 51–52.

¹⁷⁶ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktbilaga 6, s. 50; Bengt Svenssons privata arkiv, flygblad, ”Du och jag är fria människor”, 1969.

¹⁷⁷ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktbilaga 6, s. 45.

En återkommande åsikt som går att utröna från de efterföljande förhören med ungdomarna och utifrån de plakat som fanns uppsatta i huset var att man hade rätt att använda byggnaden då den ändå stod tom och skulle rivas. Vissa hävdar att man som invånare i Lunds kommun hade moralisk rätt att befinna sig i ett hus ägt av just kommunen.¹⁷⁸ Ett av de målade plakaten som var uppsatt på en av väggarna förkunnade att ”DET HÄR Huset ÄGS AV ”LUNDS STAD”. IDAG 17/5 -69 05.00 FLYTTADE LUNDS STAD IN.”¹⁷⁹ En ung teknolog tillika aktivist ansåg det ”vansinnigt” att man inte kunde disponera ett tomt hus.¹⁸⁰ Den moraliska aspekten var frekvent återkommande när aktivisterna motiverade sitt handlande. Genom en framingprocess skapade man sig själva som förkämpar för ett rättvisare och bättre samhälle. I kontrast stod kommunledningen som ansågs förhålla processen i att öppna ett allaktivitetshus. Polariseringen spädades på mellan aktivisterna och myndigheterna.

Den viktiga roll som moraliska argument spelade går att se utifrån hur Martin, en av de gripna vid Västra Mårtensgatan 5, uttryckte sig i förhör. Till polisen sa han att han var allaktivist och förklarade att det fanns vissa lagar som man hade skyldighet att bryta ”... och lagar som det är ett brott att lyda”.¹⁸¹ Han exemplifierade med raslagar från Tyskland under andra världskriget. Han menade att samvetet stod över lagen enligt folkrättsprincipen och att man inte skulle lyda lagar som strider mot ens etiska och moraliska principer. Martin framhävde hur myndigheterna ville exploatera tomten för kommersiella intressen och ekonomisk vinning, när det fanns stora behov i samhället för platser där människor kunde mötas och få ta del av gemenskap.¹⁸² Jag kommer återkomma till Martin längre fram då han även var delaktig i en av aktionerna mot RPK. Moralen var viktig för honom och flera andra.

Det dröjde till den 20 maj mellan fyra och fem på morgonen innan polisen bröt sig in i den av aktivisterna låsta byggnaden. Här skedde ett uppåtgående nivåskifte i konfliktrepertoaren då en direkt konfrontation inleddes. En visselpipa ljöd från en av ockupanterna, som hade till uppgift att vara vakt, när poliserna ankom till platsen och på given signal begav sig aktivisterna till det rum som de hade valt ut på förhand att samlas i för

¹⁷⁸ Exempelvis: Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktbilaga 6, s. 43; Aktbilaga 6, s. 45; Aktbilaga 6, s. 69; Aktbilaga 165; Aktbilaga 205.

¹⁷⁹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktbilaga 36.

¹⁸⁰ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktbilaga 189.

¹⁸¹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktbilaga 197, s. 3.

¹⁸² Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktbilaga 197, s. 3.

att barrikadera sig.¹⁸³ Att försvåra och förhindra polisinsatsen skulle komma att bli en del av konfliktrepertoaren för aktivisterna. Genom att barrikadera sig i ett rum krävdes en större insats från polisens sida för att rensa huset. Det här spädde rimligtvis på polariseringen mellan grupperna och skapade frustration från polisens sida.

Polisen bräckte upp dörren och meddelade att ungdomarna gjorde sig skyldiga till lagbrott. Tillförordnad poliskommissarie Folke Davidsson förde befälet över ordningspoliserna som äntrade byggnaden. Han menade att han först försökt tala aktivisterna till rätta och ansåg sig vara på väg att lyckas få folk att lämna byggnaden frivilligt men när någon sa ”tala inte med snutarna” så skedde inte detta.¹⁸⁴ Aktivisterna vägrade följa med frivilligt vilket ledde till att polisen avlägsnade dem fysiskt.¹⁸⁵ Davidsson poängterade i sin rapport från händelsen att poliserna tagit det varsamt med aktivisterna.¹⁸⁶ Allaktivisterna ägnade sig åt passivt motstånd i samband med vräkningen, vilket innebar att man sittande på marken krokade fast i varandra för att försvåra polisens bortförande av dem. Några lämnade huset frivilligt på polisens uppmaning, resterande utövade sitt passiva motstånd. Polisen valde då att bära och släpa ut aktivisterna. Alla togs med till polishuset för vidare förhör.¹⁸⁷ Vid Västra Mårtensgatan 5 greps 15 personer.¹⁸⁸ Genom det passiva motståndet förmedlade aktivisterna bilden av sig som själva fredliga. Det kan ha föranlett att polisen bemötte dem med en låg våldsnivå eftersom de sågs som goda aktivister. En ung man menade att han blivit misshandlad av en polis men ville inte göra en formell anmälan.¹⁸⁹ Utöver det så förekom inga rapporter om polisiärt våld. När en av aktivisterna uttryckte att man inte skulle tala med ”snutarna” så går det att förstå att det fanns ett visst förakt för polisen i användningen av den nedsättande termen och en polarisering mellan grupperna.

Samma dag som polisen tömde huset höll allaktivisterna ett möte i konsthallen, där de ställde krav på att Saluhallen skulle göras till allaktivitetshus, att stadens medborgare skulle få tillgång till en annan lokal så länge och att polisen som befann sig i huset skulle dras

¹⁸³ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktbilaga 6, s. 7.

¹⁸⁴ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktbilaga 6, s. 7.

¹⁸⁵ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktbilaga 6, s. 4–5.

¹⁸⁶ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktbilaga 6, s. 7.

¹⁸⁷ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/304. Aktbilaga 837, s. 3–5.

¹⁸⁸ Rylander 2015, s. 29.

¹⁸⁹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktbilaga 149.

tillbaka från Västra Mårtensgatan 5 så man kunde fortsätta verksamheten där om det inte fanns några bättre lokaler. Slutligen riktade de stöd till ”de studenter och löntagare” som tagit allaktivitetsfrågan i egna händer.¹⁹⁰ Konsthallen var en viktig plats för hur man organiserade aktivismen. Ett säkert rum där man kunde samla stora mängder folk och ta viktiga beslut. Allaktivisterna porträtterade den egna gruppen som såväl studenter som löntagare vilket tyder på att man ville visa på en bredd utåt kring vilka man var. Polisen var en tydlig antagonist, även utåt.

Det går att se ytterligare tecken på att aktivisterna tog avstånd från polisen och såg dessa som fiender. På ett plakat i huset stod det ”Du som är polis. Hur känns det att vara på rövarnas sida!”¹⁹¹ Här skapades ett tydligt vi mot dem. Det är dock inte givet att just polisen måste vara en del av ett motstånd. De konstrueras genom en framingprocess som rövarnas, alltså det kapitalistiska samhällets förtryckande elit, hantlangare. I den marxistiska diskursen som ofta präglade allaktivisternas politiska idéströmning kunde poliserna som proletärer även vara en del av deras, de förtrycktas sida, men valde själva att ta maktens sida. Således skapades en grogrund för meningsskiljaktigheter. Båstaddemonstrationen och värnpliktsprotesterna som ledde till konfrontationer mellan aktivister och polis fanns med i det kollektiva historiska minnet och påverkade med största sannolikhet aktivisternas bild av polisen.

Dagen efter tömningen av huset, den 21 maj, gjorde hälsovårdsnämnden en inspektion av huset som nu var tomt där man utdömde flera av lägenheterna. Inspektören konstaterade även att ungdomarna hade börjat laga putsskador, måla golv och väggar men att det var amatörmässigt utfört. Det krassa omdömet var att fastigheten inte var lämplig för vare sig boende eller föreningsverksamhet.¹⁹² Denna iakttagelse visar att ungdomarna visade omsorg om byggnaden och ville göra rummen trevliga och välkomnande. Inspektören valde att nedvärdera det arbete som gjordes, som för att förmedla en negativ bild av dem. Inspektörens rapport är ett exempel på en framingprocess där ett myndighetsorienterat sätt att se på allaktivisterna framträder. Det fanns en polarisering även mellan representanter från lokala myndigheter och aktivisterna.

En av de studerande som greps skickade in en skrivelse till polisen där han menade att det var obegripligt att handlingen han gjort, att rusta upp ett hus som kan komma

¹⁹⁰ Bengt Svenssons privata arkiv, mötesprotokoll, ”Resolution”, 1969.

¹⁹¹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktbilaga 38.

¹⁹² Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktbilaga 6, s. 12–13.

många människor till användning, skulle vara olaglig. Han hade rest från Ängelholm för att delta vid ett möte på AF när han fått höra om allaktivitetshuset och sedan begett sig dit. Under tiden han stannade hade han tagit kontakt med brandkåren för att de skulle göra en inspektion. Enligt egen utsago hade brandkåren redan planerat ett besök och svarat att de redan var på väg för att inspektera byggnaden. Brandkaptenen hade bett aktivisterna ta bort en del brandfarligt material och stormötet hade godtagit de krav som ställts från brandkårens sida. Mannen talade även om att han hört att barnavårdsnämndens personal varit i huset och inte haft några problem med vad som pågick där.¹⁹³ Flera personer vittnade om att brandmän varit på plats och genomfört en inspektion.¹⁹⁴ Uppgifterna kring vad brandmännen faktiskt sagt och tyckt är tendensiösa men liknande historier kom från olika håll. Vi kan slå fast att representanter från såväl brandkår som barnavårdsnämnd varit på plats, det tyder på att vissa myndighetspersoner tog aktionen på allvar och hade en samarbetsvilja och således en viss respekt för aktivisterna. Genom att visa att man fick brandmännens förtroende så skapade man en bild av sig själva som accepterade av en viktig samhällelig auktoritet – brandkåren. Här skedde en framingprocess där en bild av den egna gruppen konstrueras såväl internt som utåt. En bild av ett ansvarstagande kollektiv med rätten på sin sida.

En kvinna berättade i förhör att man inte hade sysslat med skadegörelse som man anklagades för, utan i stället genom reparationsarbete och målning försökt skapa en trivsamt och fin miljö att vistas i.¹⁹⁵ Samma bild gav en man som nekade till ett strafföreläggande med motiveringen att man inte gjort någon skada utan snarare något bra, eftersom man rustat upp fastigheten.¹⁹⁶ Återigen går det att se en tydlig skiljelinje i aktivisternas egen syn på sin mening, sina metoder och mål kontra bilden myndigheterna förmedlade.

Genom ovanstående beskrivning går det att förstå mer om de politiska möjlighetsstrukturer som fanns i staden. Aktivisterna togs inte riktigt på allvar av myndigheterna i staden. Kommunledningen förstods av aktivisterna som förhållande och stundtals lögnaktig när man inte höll sina löften. Möjligheten att nå framgång genom att gå en formell väg sågs av aktivisterna som utsiktslös. Det skulle ta på tok för lång tid att få till det

¹⁹³ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktilaga 125.

¹⁹⁴ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktilaga 148.

¹⁹⁵ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktilaga 6, s. 31.

¹⁹⁶ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktilaga 6, s. 43.

hus som man såg som akut nödvändigt. Utvägen allaktivisterna såg i stället var den direkta aktionen och att rent fysiskt ockupera ett hus. Ockupationen ökade graden av konfrontation. När polisen stormade huset skedde ytterligare ett uppåtgående nivåskifte i interaktionen och konfrontationsgraden mellan polis och aktivister. Däremot verkade polisens repressiva insats demobiliserande då den fick stopp på den första husockupationen. Men fler skulle följa.

9.1.2 Kiliansgatan 7

Det skulle inte dröja lång tid förrän aktivisterna bestämde sig för att ta ett nytt hus. Natten till lördagen den 31:e maj 1969, enligt polisens uppgifter vid midnatt, tog sig en grupp aktivister in i en fastighet på Kiliansgatan 7 i centrala Lund. Det var återigen allaktivister som skred till verket.¹⁹⁷ Genast började man inreda byggnaden för att kunna öppna upp huset för allmänheten. Genom flygblad uppmanade man allmänheten att komma och diskutera vad de 30 rum man ockuperade kunde användas till. De allmänna mötena var det beslutsfattande organet, förklarade man.¹⁹⁸ Nästföljande dag inkom en anmälan från Lunds stad till polisen om egenmäktigt förfarande och skadegörelse. Det skulle dock dröja några dagar innan polisen agerade. Under tiden satte aktivisterna i gång för fullt med att skapa sitt allaktivitetshus. Återigen öppnades lekrum för barn på första våningen, café och mötesrum på andra våningen och på vinden fanns sovplatser och möjlighet att titta på film.¹⁹⁹ Huset öppnades för allmänheten som nyfiket kom på besök. Att snabbt öppna upp huset för allmänheten blev ett verktyg för mobilisering eftersom det då kunde strömma till mer folk.

Den här gången skulle händelseförloppet få en annorlunda utveckling. Klockan 05.00 på morgonen den tredje juni slog polisen till för att utrymma byggnaden. Då befann sig ett hundratal personer i huset och en grupp på cirka 20 aktivister tog sig upp på taket för att undgå att bli gripna. En mängd personer fördes till polishuset för förhör. Runt huset satte polisen upp en avspärning medan de uppmanade aktivisterna uppe på taket att komma ner.²⁰⁰ Avspärningarna fungerade demobiliserande i den mån att sympatisörer inte kunde komma fram till huset och understödja sina kamrater. Att spärra av gator och således minska tillgången till delar av gaturummet var en del av polisens konfliktrepertoar. Allaktivister som inte befann sig på taket delade ut flygblad runt byggnaden där det gick att läsa om deras krav

¹⁹⁷ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktbilaga 5, s. 2–3.

¹⁹⁸ Bengt Svenssons privata arkiv, flygblad, ”Välkommen till Lunds nya allaktivitetshus”, 1969.

¹⁹⁹ Bengt Svenssons privata arkiv, flygblad, ”Välkommen till Lunds nya allaktivitetshus”, 1969.

²⁰⁰ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktbilaga 5, s. 2–3.

på ett allaktivitetshus och om hur polisen hade hanterat vissa aktivister hårdhänt. Det bryska hanterandet och stora uppståndet var enligt aktivisterna ett bevis på den fara som det rådande samhället såg på platser där människor kunde skapa en social gemenskap.²⁰¹ Genom en framingprocess kan vi se hur aktivisterna konstruerade polisens handlande som ett verktyg för ett förtryckande samhällssystem. Sig själva målar man upp som skapare av ett samhälle med mer gemenskap mellan människor. En påtaglig polarisering går att se mellan grupperna.

Tv-medier var på plats vid avspärningarna och intervjuade folk kring vad som pågick. Ett tv-team med reportern Lis Asklund och fotografer hade filmat inne i huset under kvällen. De greps av polisen men släpptes.²⁰²

Man kan tänka sig att en ökad medvetenhet kring husockupationerna hade vuxit fram både hos aktivister och allmänhet, när nu en andra ockupation skedde, två veckor efter den första. Både anhängare och motståndare hade tagit tydligare ställning. Det hade alltså skett ett uppåtående nivåskifte i konflikten där fler människor involverades. Några aggressiva åskådare var förmodligen också präglade av att det nu var ett år sedan Båstad och att flera aktioner hade skett sedan dess. En tillfrågad man sa i ett TV-inslag från TV1 att man skulle ta ner aktivisterna med hjälp av brandslangar och fick medhåll från flera äldre personer. Andra personer stöttade husockupanterna. Ett par tillfrågade ställde sig bakom deras krav men var tveksamma till metoderna.²⁰³

Studenter från Socialhögskolan, vars lokaler låg i grannfastigheten kastade över filter och mat för att stötta aktivisterna på taket. I ett av aktivisternas flygblad gick det att läsa att polisen ockuperade Socialhögskolan och avkrävde folk legitimation för att passera in där.²⁰⁴ Genom en framingprocess konstruerade aktivisterna polisen som ockupanter av Socialhögskolan. Medan deras vänner kastade över mat och filter så hindrade polisen folk att besöka byggnaden. En del av polariseringen mellan grupperna går att se här.

Husockupanterna på taket stannade i kylan över natten men klev sedan ner frivilligt varpå de togs in på förhör. Polisen noterade i förundersökningen att aktivisterna genomgående vägrade svara på frågor kring omständigheterna och att de som yttrade sig kring motiv menade att de hade den moraliska rätten till att besitta huset.²⁰⁵ Trots polisens repression höll de gripna tyst. Man kan se den kollektiva motståndshandling att inte prata i

²⁰¹ Bengt Svenssons privata arkiv, flygblad, "Stöd kampen för ett allaktivitets-hus!", 1969.

²⁰² Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktilaga 8

²⁰³ Fokus. Inslag 1 SR, TV1 1969-06-05 21.50-22.20.

²⁰⁴ Bengt Svenssons privata arkiv, flygblad, "Stöd kampen för ett allaktivitets-hus!", 1969.

²⁰⁵ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktilaga 5, s. 2-3.

förhör som ett koordinerat handlande där aktivisterna gemensamt hade bestämt hur de skulle agera gentemot polisen. När personerna sedan valde att vara tysta eller svara nonchalant på polisens frågor kan det tolkas som en framingprocess i hur man skapade sig själv som en del av aktivistkollektivet i förhållande till polisen.

I förundersökningen från husockupationen på Killiansgatan finns en mängd bilder som polisens fotograf har tagit. Här kan vi se bilder på rummen efter det att polisen tagit sig in i huset. Det finns även en mängd fotografier på affischer med politiska budskap. Dessutom har polisens fotograf dokumenterat ingripandet mot aktivisterna när de satt krokade i varandra i sin handling av passivt motstånd.²⁰⁶ Bilderna visar en stor blandning av män och kvinnor i ung ålder. Vissa med leende på läpparna medan andra såg mer allvarsamma ut. En ung man i bar överkropp låg under ett täcke, görande en grimas mot kameran och med tungan utsträckt. Hans kamrat log in i kameran nerbäddad på en madrass. En kvinna bars i väg av två poliser och en man släpades i armarna över golvet ut genom ett rum.²⁰⁷ Aktivisterna bjöd på passivt motstånd och samtidigt var de tillräckligt avslappnade för att kunna le och göra miner mot polisens fotograf. Det kan ha fungerat deskalerande gentemot poliserna och minskat polariseringen.

Två konservativa ungdomar befann sig i huset på Killiansgatan när polisen gick in. De blev således också misstänkta för egenmäktigt förfarande men ansåg sig felaktigt behandlade. Den ena skickade in en skrivelse där han berättade om hur han och hans vän varit ute och firat en lyckad tentamen och sedan gått till AF för att se om det var någon dans. Där hade de stött på några personer som berättade om att aktivister tagit över ett hus. Ett tydligt tecken på hur den geografiska närheten var viktig för tillströmningen av folk till de ockuperade husen. De bestämde sig då för att gå dit då de, enligt egen utsago, ville diskutera politik och se vad som stod på. Duon oroade sig något för hur man skulle tas emot när man kom dit i sina studentmössor men trodde samtidigt att de skulle få lättare att hitta någon att debattera med genom att bära detta symboliskt laddade plagg. Så blev fallet. De två ungdomarna uppehöll sig i huset och diskuterade politik samt spelade schack till polisen kom. De bedyrade sin oskuld och menade att de inte förstått att det var olagligt och ville få detta ”... missförstånd att klaras upp”.²⁰⁸ Protesten lyckades och de båda konservativa männen

²⁰⁶ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktilaga 58–101.

²⁰⁷ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktilaga 89–97.

²⁰⁸ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/304. Aktilaga 469.

friades från brott.²⁰⁹ Här kan vi se hur gripna personer behandlades annorlunda beroende på vilka de var. Vänsteraktivisterna dömdes på löpande band oavsett om de varit med och tagit sig in i huset eller endast besökt det. Någon sådan åtskillnad gjordes aldrig. Samtidigt klarade sig två konservativa ungdomar från att dömas, vilket visar hur polisen hade en bild av vänsteraktivister och konservativa som skiljde sig åt. Rättsväsendet konstruerade genom en framingprocess en negativ bild av vänsteraktivisterna medan de konservativa ungdomarna föreställdes som något annat. Vänsterungdomarna skulle dömas medan den konservativa friades. Utifrån bilden som Peterson, Thörn och Wahlström fört fram kring hur polisen bemött olika typer av aktivister beroende på vilka föreställningar som omgärdar dem, så går det att konstatera att de konservativa ungdomarna behandlades med silkesvantar medan vänsteraktivisterna fick böter. Det bekräftar en polarisering mellan vänsteraktivisterna och rättsväsendet.

Med utgångspunkt från allaktivisternas handlande går det att se nya handlingsformer i konfliktrepertoaren. Framför allt genom att några begav sig upp på taket och placerade sig på en plats där de var synliga från gatan. Därmed kom de att utgöra en pågående demonstration, vars genomslag förstärktes när de ropade ut slagord via en megafon. Taket blev en ny arena för protester. Ett socialt rum där normbrytande beteende upprätthölls inför allmänhetens och tv-mediernas beskådan. Vilket resulterade i ett uppåtgående nivåskifte från föregående ockupation. Uppe på taket intervjuades aktivister av tv och ropade slagord. Anledningen till att polisen inte gick upp på taket var för att de var rädda att någon skulle trilla ned vid ett ingripande. Det skedde en attitydmässig förändring där aktivister var beredda på att sitta och frysa på ett tak i stället för att bäras i väg direkt. Polisen behandlade fortfarande aktivisterna tämligen fredligt. En stormning av taket var inte på tapeten utan de väntade i stället ut aktivisterna.

Polisen gjorde utförliga förteckningar över beslagtaget material under husockupationen på Kiliansgatan 7. Här fanns en mängd politiska skrifter, affischer och anslag. Både tryckta och egentillverkade. Det gick att se maoistiska budskap, hyllningar till Svarta pantrarna, agitation för saluhallens bevarande och mycket mer. Dessutom fanns en rad instruktioner kring vilka sysslor besökare kunde företa sig i det ockuperade huset för att hjälpa till samt hur man skulle agera utfall polisen genomförde en stormning av byggnaden.²¹⁰

²⁰⁹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/304. Aktbilaga 710.

²¹⁰ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras

Förutom förteckningar över beslagttaget material skrev polisen en omfattande platsbeskrivning av huset på Kiliansgatan 7 som ockuperats. Här porträtterades ett tomt hus med förstörd interiör som inte gick att bo i. Men alla var inte nöjda med beskrivningen, i ett förkunnande signerat av allaktivisterna görs en alternativ platsbeskrivning. Där framhävde de hur polisens platsbeskrivning gjorts efter det att olika konstaplar rensat huset på tillhörigheter. Grammofonerna, böckerna, skivorna och konstutställningen är saker som hade rensats undan men inte noterats i polisens protokoll. Enligt allaktivisterna hade polisen framför allt rensat ut människorna. De menade att människorna var det som fick huset att fungera och således var nödvändiga att ta med i bilden i beskrivningen av platsen.²¹¹ I stället presenterade allaktivisterna en egen platsbeskrivning, flera sidor lång, med såväl ritningar som en tydlig beskrivning av platsen. Bifogat fanns fotografier från huset på lekande barn, generationsöverskridande samtal, bokhyllor fyllda med böcker, läsande personer, livliga stormöten och personer i olika åldrar som skapade konstverk.²¹² Det var två helt skilda bilder som porträtterades utifrån polisens respektive aktivisternas egna perspektiv. Utifrån framingbegreppet kan vi konstatera att polisen såg en brottsplats, aktivisterna ett levande hus.

9.1.3 Råbygatan 2

Senare, framåt hösten, närmare bestämt fredagen den 10 oktober 1969 skedde en tredje husockupation i Lund. Den här gången hade allaktivisterna valt ut en byggnad på Råbygatan, återigen en plats mitt i Lunds centrum. Ockupationen skulle bara vara någon timme och inleddes på kvällen runt 20.00. Omkring 21.00, gick polisen in i det ockuperade huset på Råbygatan 2. Återigen var det en tom fastighet, ägd av Lunds kommun, som hade besatts av allaktivister. Den här gången var polisens insats större än vid de två tidigare ockupationerna.aktionen från polisens sida skedde också vid en annan tidpunkt. Å ena sidan gjorde det att polisen kunde kraftsamla och förhindra att ockupanterna gjorde sig hemmastadda i huset, å andra sidan var det betydligt lättare att mobilisera sympatisörer klockan nio på kvällen än mitt i natten. Omkring 75 poliser från Malmö och Lunds polisdistrikt utrymde, återigen under Folke Davidssons befäl, huset där ett 70-tal personer befann sig. Dessa fördes till polishuset för att förhöras.²¹³ Tidpunkten och den geografiska närheten bidrog till en eskalering av

SE/LLA/10173/F I ca/303. Aktbilaga 2, s. 1–5.

²¹¹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/304. Aktbilaga 492, s. 45.

²¹² Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/304. Aktbilaga 492, s. 45–50

²¹³ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras

konflikten. De politiska möjlighetsstrukturerna förändrades när fler människor samlades utanför huset, plötsligt fanns det utrymme för aktivister och sympatisörer att använda ett mer aktivt motstånd än tidigare. Det skedde framför allt utanför huset.

Davidsson berättade senare i rättegång hur han omedelbart satte i gång med en insats efter att anmälan inkommit då "... ordningen på gatorna var under alla omständigheter polisens sak att se till...".²¹⁴ Här framträdde tydligt hur polisen såg på sig själva och sin uppgift, det centrala var alltid att upprätthålla lag och ordning. Under en av rättegångsförhandlingarna där Davidsson vittnade blev han pressad av en tilltalad att svara på hur de fick reda på att ockupationen skulle genomföras. Davidsson menade att en journalist från Sverige radio ringt in och undrat om det som försiggick var lagligt. Den tilltalade fann detta underligt och menade att polisen måste haft representanter på plats på ett vänstermöte i konsthallen där husockupationen presenterades samma kväll. Till slut lyckades den tilltalade få Davidsson att erkänna att polisen haft folk på plats på mötet i konsthallen.²¹⁵ Här framträdde ett av polisens vapen i konfliktreperatoaren, civilklädda poliser som bevakade vänstermöten.

9.1.3.1 Konfrontationer på vinden

Återigen valde aktivisterna passivt motstånd efter ett gemensamt mötesbeslut i huset. En del ville att man skulle utöva ett större motstånd än tidigare. Allaktivisterna tog sin tillflykt till en trång vind och krokade ihop med varandra i en ring på golvet. Precis som vid tidigare ockupationer uppmanade polisen först de församlade ockupanterna att lämna byggnaden innan de fysiskt började avlägsna dem. Nu inleddes en ökad repression från polisens sida då de tog till hårdare tag än vid de tidigare ockupationerna. I polisens egen sammanfattning från händelsen rapporteras hur de med "kraftigt våld" fick dra loss enstaka individer ur ringen.²¹⁶ Det här ledde till en eskalering av situationen.

Aktivisterna reagerade i enlighet med konfliktrepertoarsteorin mot det hårdare våldet. När en person slitits loss av poliserna försökte de andra flera gånger att gripa tag i denne igen vilket resulterade i dragkamper mellan polis och aktivister med enstaka personer i

SE/LLA/10173/F I ca/306. Aktbilaga 1141, s. 24.; Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/306. Aktbilaga 1141, s. 2–3.

²¹⁴ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/305. Aktbilaga 1268. Förhörbilaga, s. 7.

²¹⁵ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/305. Aktbilaga 1268. Förhörbilaga, s. 11–17.

²¹⁶ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/306. Aktbilaga 1141, s. 3.

mellan. Enligt polisen bjöd aktivisterna på ”kraftigt motstånd”.²¹⁷ En polis sa i förhör att han ansåg att gruppen gjort sig skyldig till våldsamt motstånd och talade om att ”fullkomliga bataljer” utspelade sig på vinden när poliserna fick ”kämpa luften ur” ungdomarna för att kunna bortföra dem.²¹⁸ Här går det att se en utveckling från tidigare ockupationer där polisens våld blev grövre, men också hur aktivisterna använde mer kraft för att hålla sig kvar. Således skedde en eskalering från båda parter men fortfarande höll aktivisterna i huset sig inom ramen för passivt motstånd. Polisen försökte konstruera en bild av aktivisterna som våldsamma.

Att polisen själva gjorde bedömningen att de fick använda kraftigt våld tyder på att så faktiskt var fallet. En polis gjorde själv en jämförelse med utrymningen på Killiansgatan 7 där han ansåg att ungdomarna i en helt annan mån lät sig bäras ut utan att spjärna emot med lika stor kraft som vid Råbygatan.²¹⁹ En manlig aktivist beskrev i förhör hur han blivit släpad ut från vindskontoret, blivit dragen i håret av en okänd polisman. Väl utanför vindskontoret hade en polisman tryckt ett knä mot hans strupe vilket lett till att han förlorat medvetandet. Han säger sig sedan inte ha vaknat till förrän han befann sig en våning ner, nedanför trappan som ledde upp till vinden. Därefter beskrev han hur han drogs mot dörren och innan han fördes ut på Råbygatan ska en polisman på runt 190 cm kommit fram och sagt ”han skall ha sig en” innan han gav aktivisten ett knytnävsslag i magen.²²⁰ En tydlig polarisering fanns mellan poliserna och aktivisterna.

Davidssons olika förhör är viktiga källor då de ger en inblick i en högt uppsatt polisens resonemang kring aktionerna. Givetvis kan han ha tillrättalat sin berättelse för att framstå ur en annan dager än hur han faktiskt agerade eller tänkte, det är svårt att ta reda på. Davidsson talade om hur den smala trappan försvårade insatsen i huset när man skulle bära ner aktivisterna som satt ihopkrokade på golvet. Han menade att han tog plats vid trappan för att övervaka såväl situationen som polismännen. Han berättade att polismännen var betydligt större fysiskt jämfört med ungdomarna.²²¹ Det är intressant hur Davidsson beskrev hur han funnits på platsen för att lugna situationen och i synnerhet noterbart att han såg sig behöva lugna de fysiskt starkare polismännen. Vilket var ett tecken på att polisen använde onödigt hårt våld.

²¹⁷ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/306. Aktbilaga 1141, s. 3.

²¹⁸ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/306. Aktbilaga 1141, s. 26.

²¹⁹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/306. Aktbilaga 1141, s. 27.

²²⁰ Aktbilaga 1270, B243/1969, Rådhusrätten i Lund, ink 4/13 1970, s. 10–11.

²²¹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/305. Aktbilaga 1266. Förhörsbilaga, s. 6–7.

Ytterligare en aktivist åtalades även han för våldsamt motstånd, han beskrev i förhör hur poliserna misshandlat honom genom att sitta på hans bröst och sätta ett knä mot hans hals. Han medgav att han ilsknade till av att ha haft "...två stycken kraftiga polismännen i bröst som ligger och hoppar på en."²²² Polismännen ska sedan ha börjat vrida hans armar vilket gjorde honom vimmelkantig och fått honom att göra motstånd. Folk kom till undsättning och lyckades få tillbaka honom till ringen varpå polisen återigen satte sig på honom, denna gång var det två poliser som satte sig över honom och han sa sig ha svimmat. Poliserna lyckades sedan hårdhänt få ut honom ur rummet, varpå de släpade honom i håret ner för den smala trappan. Den misshandlade aktivisten beskrev hur det fanns flera vittnen som skulle kunna styrka hans berättelse men att han väl nedför trappan var helt ensam och omringad av poliser. Då eskalerade insatsen och om man får tro den åtalade aktivists historia inleddes en misshandel. Han berättade hur han blivit knäad i skrevet, slagen i magen med knutna nävar, dragen i håret så att rejäla tussar av hår lossnade, fått såväl armar som ben vridna och knä mot bröstet när han låg ned. En polis tog tag i håret i nacken och sa något i stil med "nu skall vi ha dej".²²³ Han blev sedan knipen i sidan medan han leddes ut till väntande poliser för transport till polisstation.²²⁴ Den här detaljerade berättelsen måste givetvis tolkas som tendentiös men samtidigt tyder den på att polisen brukade ett våld som grövre än vad som var nödvändigt. Om man även väger in polisens egna uppgifter där Davidsson medgav ett starkare våld så kan vi slå fast att polisen var betydligt mer våldsam vid den tredje ockupationen än de två tidigare. Berättelsen vittnade om en rejäl polarisering och poliser som tröttnat på aktivisternas återkommande ockupationer. En eskalering i polisens våldsanvändning hade skett och ett uppåtgående nivåskifte i konflikten under kvällen. Aktivisterna saknade kraft att möta det ökade våldet inne i huset.

Över en tid nu hade husockupanter och poliser konfronterats med varandra. En större, snabbare och hårdare polisinsats gjorde att poliserna i ett tidigt skede kunde stoppa ockupationen. Samtidigt blev graden av våldsanvändning högre och aktivisterna uppgav senare att de fått mer stryk än vid tidigare tillfällen. En ökad polarisering går att urskilja vilket ledde till starkare repression och ett uppåtgående nivåskifte i konfliktens styrka med fler inblandade, högre grad av våld och en större rumslig spridning.

²²² Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/306. Aktbilaga 1272, s. 12–13.

²²³ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/306. Aktbilaga 1272, s. 13.

²²⁴ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/306. Aktbilaga 1272, s. 13.

9.1.3.2 Gatukampen

Bara några timmar efter aktivisternas inträde i huset på Råbygatan hade polisen tömt det.²²⁵ En skillnad gentemot de två tidigare husockupationerna var den stora folksamlingen utanför huset. I ett förhör med Folke Davidsson berättade han om sin upplevelse av kvällen. Han hade anlånt till Råbygatan och då möts av en stor folksamling på flera hundra personer som blockerade hans väg till huset. Davidsson beslutade om att skingra folkmassan. Två konstaplar stationerades vid husets ena dörr för att hindra folk från att gå in eller ut. Därefter bildades två kedjor, den ena pressade folkmassan mot Östra Mårtensgatan och den andra mot Skolgatan. Folkmassan förhöll sig lugn och lät sig drivas bakåt. Två polisspärrear sattes upp och vid Skolgatan placerades poliser med hundar då folkmassan uppvisade bråkiga tendenser, enligt Davidsson.²²⁶ Det fanns en skiljelinje mellan motståndet som användes inne i huset och det som personer ute på gatan företog sig. Gatan var en geografiskt mer öppen spelplan för kollektiva konfrontationer än ett inestängt rum. Det möjliggjorde ett större motstånd mot polisinsatsen från aktivisterna och sympatisörerna utanför huset än det man kunde utöva uppe på den trånga vinden.

Folke Davidsson berättade hur folk inte flyttat sig när polisbilarna kört upp på Skolgatan. Dessutom hade de samlade ockupationssympatisörerna burit ut bänkar på vägen för att blockera polisbilarnas väg. Davidsson menade att det var där man hade problem med bråk och således lät man de poliser med hundar som stod där stanna kvar.²²⁷ Här ser vi flera redskap ur konfliktrepertoaren, såväl den aktivistiska som den polisiära. Polisen hade hundar och bilar till sitt förfogande. Bilarna användes för att stuva in husockupanter samt transportera dessa till polishuset men även för att skingra folkmassan. Hundarna i sin tur användes för att stoppa eller driva bort folkmassan. Man upprättade spärrear för att hindra fler folk att närma sig huset. Aktivisterna använde i sin tur sina egna kroppar som ett medel genom att stå i vägen för polisens bilar, för att på så sätt sinka det polisiära ingripandet. Dessutom drog de ut bänkar för att bygga blockader. Att bygga barrikader ute på gatan och blockera vägen var två handlingar ur den aktivistiska konfliktrepertoaren som inte förekommit under husockupationerna tidigare. Det är tydligt hur den tredje husockupationen omfattades av en

²²⁵ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/306. Aktbilaga 1141, s. 4.

²²⁶ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/306. Aktbilaga 1141, s. 15.

²²⁷ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/305. Aktbilaga 1266. Förhörsbilaga, s. 5.

eskalering, i synnerhet från polisens sida men även aktivisterna visade ett mer aktivt motstånd än tidigare. Det går att se ett uppåtgående nivåskifte och flera nya handlingsformer i konfliktreperatoaren. De nya formerna eskalerade graden av våld och bråk.

Två hundförare förde folkmassan bakåt. De munkorgsförsedda hundarna gjorde stundtals utfall mot folk.²²⁸ Förste polisassistent Stellan Stigborg fick under kvällen höra av en annan poliskommissarie att kapslar med ammoniak kastats mot hundarna.²²⁹ De två hundförarna skrev i efterhand ett gemensamt PM och förkunnade att man hört folk prata om att man inte behövde oroa sig för hundarna eftersom de hade munkorg och att man således kunde stå i vägen. Då plockade hundförarna av munkorgarna för att få folk att skingra sig. Hundförarna berättade även om en ung man som kastat sig över motorhuven på en av polisbilarna när den skulle köra i väg. Han försökte sedan fly men greps efter en femton meter lång löptur.²³⁰ Föreställningen om ammoniak kan ha varit eskalerande i sig, oavsett om det användes eller inte. Vilket är svårt att bevisa. Polisen i sin tur agerade eskalerande när de plockade av munkorgarna från hundarna vilket gjorde dessa farliga och höjde graden av repression. En ung man var så pass upprörd över situationen att han kastade sig över en polisbil. Ett ovanligt inslag i konfliktreperatoaren.

Hundförarna var mitt i tumultet och rapporterade om att parksoffor och en bagagevagn tillhörande SJ från närliggande busshållplats hade körts ut i vägen. En flaska hade även kastats mot dem. Efter att ha föst undan en bänk och tagit sig igenom luckan i barrikaden med en hund hade hunden huggit tag i kläderna på flera personer som kastat bänkar. Hundförarna rapporterade att boende i området hade hjälpt till att bära undan bänkar varpå aktivister hade försökt slänga ut dem igen men blivit bortjagade med hjälp av hundarna. Återigen hade hundarna bitit folk i kläderna.²³¹ Det går att se hur handlingar som att bygga barrikader och flaskkastning användes av aktivisterna och var ytterligare redskap i deras konfliktrepertoar. Den rumsliga kontexten var viktig i den mån att man tog vad som fanns till hands för att bygga barrikader. I det här fallet parksoffor och en bagagevagn.

Med hjälp av rep lyckades polisen spärra av gatan och hundförarna förundrades över hur endast tre poliser hade lyckats hålla gatan på sättet man gjorde men krediterade

²²⁸ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/306. Aktbilaga 1141, s. 28.

²²⁹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/306. Aktbilaga 1141, s. 29.

²³⁰ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/306. Aktbilaga 1141, s. 30.

²³¹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/306. Aktbilaga 1141, s. 30–31.

hundarna detta resultat. Folk var rädda att bli bitna. Även hundförarna rapporterade om ammoniak, denna gång tygtrasor dränkta i ammoniak som kastats mot dem.²³² När förstärkningen anlönt hade situationen lugnat sig och fastigheten redan tömts. Vid 23-tiden drog sig hundförarna tillbaka.²³³ Polisen försökte konstruera aktivisterna som användande av ammoniak, det här var en framingprocess som spädde på en negativ bild av aktivisterna. Bilden av att man kunde ta till skadliga metoder mot polisens hundar. En bild som säkerligen kan ha verkat polariserande där poliserna kände en stark aversion mot aktivisterna.

Efter att ha rensat nästan hela huset fanns det bara tre aktivister kvar i huset. Davidsson menade att han funnit dessa på vinden och han framförde att de var rätt trevliga personer som smålog mot honom. De lämnade byggnaden efter hans tillsägelse och tilläts ta med sig sina tillhörigheter. På en fråga från en tilltalad under rättegången om han kände igen personerna så svarade Davidsson att han mycket väl stött på dem förut men inte kunde peka ut dem idag.²³⁴

Efter de tre ockupationerna förefaller det som att allaktivisterna gav upp kampen för ett allaktivitetshus. Tre hus hade ockuperats. Tre hus hade stängts efter några dagar av polisen. Många personer hade fått bötesstraff och polisens våld hade ökat. Det ökade polisiära våldet var eskalerande för konflikten när den inträffade men tillsammans med en rättslig repression också demobiliserande i det långa loppet. Ockupationsvågen var över, för den här gången.

9.1.4 Stökiga rättegångar

Även rättssalen blev en arena för politisk aktivism. Rättsprocesserna som följde var allt annat än skötsamma. Under husockupationsrättegångarna var en storpublik närvarande. Flera av de åtalade begärde att få specifika personer som försvarare. Det var oftast någon av deras vänner som genomgick pågående juridikstudier eller andra aktivister. Flera av de personer som föreslogs stod själva åtalade för egenmäktigt förfarande. Gång på gång nekade således rätten aktivisternas förfrågningar med hänvisningar till att de antingen misstänktes för brott alternativt att de saknade juridisk kompetens. Detta ledde bland annat till att ett par

²³² Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/306. Aktbilaga 1141, s. 31

²³³ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/306. Aktbilaga 1141, s. 31.

²³⁴ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/305. Aktbilaga 1268. Förhörsbilaga, s. 9.

rättegångar ajournerades till senare datum, då det inte gick att få fram offentliga försvarare under samma dag.²³⁵

Det inkom en skrivelse från allaktivisterna om att alla tilltalade skulle dömas kollektivt i samma mål då det rörde sig om ett kollektivt agerande och således att åtalet var riktat utifrån samma grund. Skrivelsen gällde såväl Västra Mårtensgatan som Kiliansgatan.²³⁶ Aktivisterna ville även flytta förhandlingarna till en större sal och stadshuset föreslås. Detta för att fler åskådare skulle kunna få plats.²³⁷ Rådhusrätten ansåg inte att det var nödvändigt och avslog förfrågan.²³⁸

Stämningen i rättssalen var stundtals upprörd då såväl tilltalade som åhörare protesterade mot olika beslut från rätten. Rättens ordförande fick flera gånger uppmana folk att vara tysta och inte störa rättsprocessen. Stundtals blev protesterna så pass högljudda att rätten valde att avbryta och bordlägga förhandlingarna.²³⁹ Vid ett tillfälle hotade domaren att minska antalet åhörare till tio inklusive pressens representanter, det fick till följd att en kvinna som stod åtalad vägrade delta om rättegången inte var offentlig. Tre manliga husockupanter menade att de mårde så illa av rättsprocessen att de inte kunde vara kvar. En av de åtalade sa att han kunde återkomma med läkarintyg. En annan sa att han blivit så psykiskt skadad av rättegången att han höll på att kräkas. De fyra husockupanterna, som alltså skulle dömas under samma tillfälle, lämnade därefter rättssalen. Rätten fortsatte dock förhandlingarna i deras frånvaro.²⁴⁰ Det är intressant att se hur det ökade motståndet från den sista ockupationen följde med in i rättssalen. Brotten man dömdes till var bötesbrott och således utdömdes inte fängelsestraff för att ha ockuperat hus. Det här kan ha gjort aktivisterna mer djärva i sitt agerande i rättssalen än om de faktiskt riskerat allvarligare konsekvenser som långa fängelsestraff. Även rättegångsförseelser straffades med böter.

En man som åtalades för egenmäktigt förfarande i samband med ockupationen av Kiliansgatan 7 och Råbygatan 2 stod samtidigt åtalad för våldsamt motstånd vid Stadshuset och i samband med polisens rensning av vinden på Råbygatan. Han skulle i samband med

²³⁵ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/305. Aktbilaga 880; Aktbilaga 889.

²³⁶ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/304. Aktbilaga 790.

²³⁷ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/304. Aktbilaga 790.

²³⁸ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/304. Aktbilaga 809.

²³⁹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/305. Aktbilaga 880; Aktbilaga 889.

²⁴⁰ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/305. Aktbilaga 889, s. 7.

rättegången dra på sig ytterligare en dom, nämligen för rättegångsförseelse, efter att ha vägrat inställa sig på den tilltalades plats. I stället rapporteras i domen att han tagit plats bland åhörarna och yttrat följande: ”Den här domstolen behärskar och representerar den byråkratiska och härskande klassen i samhället. Den har till uppgift att tillvarata den härskande klassens intressen, i detta fall kapitalägarnas i Lund. Det är de maktgalna hundarna på Stadshuset, det är det privata kapitalet och det är den härskande klassens lydiga redskap, domstolarna i detta fall rådhusrätten i Lund. Jag ser inte någon som helst anledning att delta i det här spektaklet och kommer därför att beskåda skådespelet från åskådarplats”.²⁴¹

Vid ett annat tillfälle vägrade en ung man att ta plats vid de tilltalades bord utan satte sig i publiken. Han meddelade att han tänkt sitta bland åhörarna och skulle anses som icke närvarande.²⁴² Genom dessa exempel hittar vi ett mer ovanligt vapen i konfliktrepertoaren, nämligen att störa rättsprocessen på ett eller annat sätt. Det blev till att säga att visa hur man inte legitimerade rättssystemet som ansågs vara ett förtryckande verktyg för det kapitalistiska samhället gentemot folket, alltså de själva. På så sätt skapade man en bild av sig själva som moraliska förkämpar för ett bättre samhälle, i kontrast till rätten. Ett tydligt exempel på en framingprocess. Staten, genom rätten, utövade i sin tur sina motdrag i konflikten, nämligen att genom repressiva åtgärder utdöma bötesstraff för de inblandade.

9.2 Aktionerna mot RPK

Om allaktivitetshuset sågs som en möjlighet att ena människor och öppna upp sociala rum för en samvaro över samhällets gränser så betraktades den rättspsykiatriska kliniken som något helt annat. RPK associerades med inlåsning, förtryck och en separation av människor från varandra. Kampen mot RPK var en strid mot en förtryckande institution snarare än en gemensam ansträngning för skapandet av nya rum och det var en kamp som tog sig olika uttryck. Förutom stormöten där frågan diskuterades, flygbladsutdelning och andra fredliga aktioner så genomfördes skadegörelse och ett brandattentat mot byggnaden. Det fanns ett stort motstånd mot RPK men de som utförde de direkta aktionerna mot byggnaden var ett fåtal personer. De som skulle komma att dömas var alla politiskt aktiva i Lund inom olika grupperingar, organisationer och politiska frågor. Flera var en del av allaktivitetsrörelsen och anarkisterna. Totalt genomfördes tre aktioner mot byggnaden. Den första inträffade den 30:e

²⁴¹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/306. Aktilaga 1372, s. 7–8.

²⁴² Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/305. Aktilaga 1268, s. 2.

augusti 1969 och bestod av skadegörelse, den andra aktionen skedde 16 januari 1970 och var ett försök till att tända eld på byggnaden men det misslyckades. Sista aktionen genomfördes den 30 januari 1970 och då lyckades man tända eld på huset. Här rörde det sig om exempel på konventionell och våldsam aktivism, i enlighet med Tarrows modell, beroende på aktion.

Riksorganisationen för Mental Hälsa (RMH) var en viktig grupp i kampen för en mer human psykiatrisk vård. I juni 1968 bildades en lokalavdelning för Malmö och Lund.²⁴³ Flera av de aktivister som var delaktiga vid RPK-aktionerna var engagerade inom RMH och genom stormöten organiserades avdelningens arbete. Enligt gruppens egna siffror var man omkring 500 medlemmar.²⁴⁴ Utifrån flygblad har jag kunnat se hur de ville få till en förändring av de så kallade mentalsjukhusen. RMH förordade en satsning på forskning, bättre utbildade läkare och övrig personal. Dessutom ville man öka resurserna och satsa på att ta bort symboler som vita rockar, identiska patientkläder och andra attribut som fick platsen att associeras med ett sjukhus.²⁴⁵ Vidare menade RMH att samhället i en ökande takt skapade fler och fler psykiska åkommor genom den konkurrens- och prestationshets som präglade människors liv. En mer human vård var ledordet.²⁴⁶ Det går att känna igen argumentationen från de som var involverade i aktionerna mot RPK. Låt oss nu rikta in oss på vad som hade hänt och varför det inträffade.

9.2.1 Koncentrationsläger för samhällsobekväma

Den 30:e augusti 1969 tog sig ett par aktivister in på RPK, som då var en byggarbetsplats, för att förhindra klinikens öppnande. Genom att kasta ner sopor i en hisstrumma, förstöra högspänningskablar, måla politiska budskap och klistra upp affischer ämnade vänsteraktivister som motsatte sig bygget att skapa debatt kring kliniken som de hoppades skulle leda till att den aldrig färdigställdes.

I förundersökningen från händelsen finns flera fotografier inifrån fastigheten där det går att se budskapen som aktivisterna hade målat på olika platser. På en järnport i källaren gick det att läsa "Statens hjärntvättsanstalt" målat i vit färg. En våning upp stod "Tortyrkammare" och "Indoktrineringscentr" (sic.) skrivet med pilar som pekade åt olika rum. Texten "Koncentrationsläger för samhällsobekväma" hade målats på en vägg och "Död åt förmyndarsamhället!" på en annan.²⁴⁷ Utifrån de budskap som målades så skapas en bild av

²⁴³ Bengt Svenssons privata arkiv, flygblad "RMH", 1970.

²⁴⁴ Bengt Svenssons privata arkiv, flygblad "RMH", 1970.

²⁴⁵ Bengt Svenssons privata arkiv, flygblad "RMH", 1970.

²⁴⁶ Bengt Svenssons privata arkiv, flygblad "RMH", 1970.

²⁴⁷ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 188–191.

hur aktivisterna resonerade kring RPK. På en av de uppklistrade affischerna kunde man läsa följande: ”Oppositionell? Pansardörrar, tv-bevakning, inbyggd rastgård, galler och total ensamhet. Vi ska nog tämja dig!”²⁴⁸ På några affischer stod det ”1984”, en referens till George Orwells klassiker. Den politiska dimensionen var tydlig. Utifrån budskapens karaktär går det att konstatera att aktionen inte enbart var en protest mot dåliga villkor för intagna inom den psykiatriska vården. Det var även ett sätt att visa att man ansåg att människor av en viss politisk åskådning sågs som avvikande av det borgerliga samhället. En avvikelse som man befارade skulle tuktas genom institutioner som RPK. På dessa platser skulle vänstermänniskor och andra som inte passade in i det borgerliga normsystemet tämjäs till en likriktning.

Sabotaget resulterade inte i det utfall aktivisterna hade hoppats på. Det uppstod inte någon debatt kring RPK:s vara eller icke vara i pressen och byggnaden ämnade fortfarande att öppnas för sin tilltänkta verksamhet. I lokaltidningen Sydsvenska Dagbladet fanns det inte en enda notis om aktionen de nästföljande dagarna. Således bestämde sig en grupp aktivister att på nytt göra ett försök till att lyfta debatten kring RPK och hindra dess öppnande.

En av de unga männen, Anders, berättade senare i ett långt förhör om upprinnelsen till aktionerna mot kliniken.²⁴⁹ Tiden innan den inledande skadegörelsen sommaren 1969 hade RPK varit ett hett diskussionsämne inom vissa vänstergrupper. På Athen diskuterade vänsterungdomar upprört och ansåg att en byggnad som RPK var till för att spärra in personer med en politiskt avvikande åsikt. Eftersom byggnaden ännu inte var färdigbyggd talades det om hur man skulle kunna stoppa bygget från att färdigställas. Anders menade att han själv endast lyssnade på diskussioner och då hörde planer som att man skulle släppa ut råttor i byggnaden som skulle gnaga sönder elledningar, att man skulle ta sig in och ta sönder vattenledningar för att svämma över huset, tända eld på det eller rent av spränga det i luften. Anders hävdade att det var anarkisterna i Lund som var ledande i planerna och drog in allaktivisterna i det hela.²⁵⁰ Det här visar att det fanns en bild av att anarkisterna och allaktivisterna var olika grupperingar. Samtidigt var många av anarkisterna involverade i allaktivitetsrörelsen. Ett koordinerat handlande fanns mellan olika schatteringar inom rörelsen där det gemensamma målet var att stoppa RPK.

²⁴⁸ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970,, s. 194.

²⁴⁹ Alla namn som berör misstänkta, dömda eller vitnen är fingerade. Offentliga personer kan förekomma med namn.

²⁵⁰ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 430.

Det fanns en tanke om att ett sabotage skulle leda till att man uppmärksammade allmänheten på vad RPK var för ett ställe och vilka metoder som användes där. På så sätt skulle det skapas en opinion som pressade myndigheterna till att inte öppna upp kliniken. Men när tidningspressen inte tog upp frågan efter den första skadegörelsen så blev besvikelsen stor. På nytt skapades planer på att skada byggnaden, den här gången rejält.²⁵¹ Helt utan uppmärksamhet gick troligtvis inte aktionen. Stundtals uttrycktes en oro hos aktivisterna att de varit under bevakning från polisen. Huruvida det är sant eller inte har jag inte lyckats härleda utifrån det undersökta källmaterialet. Det går dock att konstatera hur aktivisterna själva eskalerade situationen vilket ledde till ett uppåtgående nivåskifte i konflikten.

9.2.2 Molotovcocktails i den skånska vintervinden

Det första sabotaget hade misslyckats, i stället bestämde sig aktivisterna för att tända eld på huset. Samtidigt ville de inte att människor skulle komma till skada och således var aktivisterna tvungna att säkerställa att ingen befann sig i byggnaden när de satte eld på den. Planeringen började redan i december 1969 när två av de åtalade, Johan och Lukas, tog reda på hur man tillverkade molotovcocktails.²⁵² Det gick även tankar i aktivistkretsen kring att på något sätt fylla behållare, exempelvis glödlampor, med ammoniak som kunde kastas för att hindra polishundar i händelse av att man behövde fly från sådana. Polishundarna skulle reagera mot den starka ammoniak och inte klara av att följa efter.²⁵³ Det här var något som även hade förekommit vid den tredje husockupationen, om man får tro polisens källor. Faktum är att det var en utbredd föreställning bland såväl aktivister som poliser att ammoniak var ett effektivt vapen mot hundar och ett inslag i konfliktrepertoaren som aktivisterna besatt.

Under julen 1969 hade man för en stund lagt diskussionerna kring RPK på is för att i stället fokusera på arbetet med Alternativ jul-aktionen vilket visade bredden i det engagemang för utsatta människor som präglade aktivisterna. Men efter jul återupptogs planerandet kring att genomföra någon slags aktion. Oavsett vem som yttrar sig i polisens förundersökningsmaterial så är det genomgående att man vill föra fram hur tanken var att skapa en debatt kring rättspsykiatri och att ett attentat skulle leda till just det här.²⁵⁴

Fredagen den 16 januari begav sig en grupp unga män tillika vänsteraktivister till RPK för att försöka genomföra ännu ett sabotage. Planen den här gången var betydligt

²⁵¹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 430; s. 418.

²⁵² Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 430.

²⁵³ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 337; s. 378; s. 416.

²⁵⁴ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 413.

djävare, nu skulle man inte bara måla budskap och kapa elkablar. Den här gången skulle man sätta eld på byggnaden. Under en tid hade aktivisterna organiserat en regelbunden bevakning av huset för att undersöka vakthållningsrutinerna.²⁵⁵ När dagen var kommen samlades tre män i en kvinnlig väns lägenhet i centrala Lund, en lägenhet som ofta frekventerades av vänsterfolk och som kan ses som en av ungdomarnas viktiga noder i staden. Ett säkert socialt rum där planer kunde utformas och möten ske. Kvinnan, som även hon var aktivist, skulle senare komma att vittna mot flera av personerna. I hennes lägenhet hittade polisen bland annat spår av glasflaskor som det ristats i med en glasskärare. Det gjordes för att flaskorna enklare skulle gå sönder när dessa kastades mot byggnaden. De tre männen; Joel, Johan och Lukas körde därefter till Malmö nation där de i duschrummet förberedde ett par molotovcocktails innan de begav sig vidare mot Rättspsykiatriska kliniken. När de ankom visade klockan strax efter tre på natten.²⁵⁶

Men försöket misslyckades, en av de tilltalade sa att kylan gjorde att fingrarna på hans händer vek sig och att han därför hade misslyckats med sitt kast. En mindre brand hade startat på taket till entrén och när de lämnade platsen hade lågor på en meter brunnit. Männerna hoppades att elden skulle ta sig och att det skulle räcka för att få publicitet för aktionen. Dagen efter var tidningarna dock tomma på nyheter om händelsen även om ryktet hade börjat sprida sig i staden om att något hade skett mot RPK.²⁵⁷ Trots misslyckandet började de unga männen att planera en ny aktion, vilket började bli akut eftersom byggnaden var redo för inflyttning.²⁵⁸ En av de tilltalade fick idén att man kunde spruta bensin på byggnaden för att sedan antända den. Samma vecka som det andra brandattentatet skulle genomföras så besökte en av männen två vänner då han tidigare noterat att det fanns en brandspruta i metall av äldre modell i källaren där de båda bodde. Brandsprutan hade en tre meter lång slang och han tog med sig såväl spruta som slang från källaren. På vägen hem uppfattade han sig iakttagen av en ”skum typ” som han såg utanför sin egen port.²⁵⁹ Han oroade sig för att det kunde vara någon som bevakade en av hans kamrater som misstänktes för inblandad i skadegörelsen mot RPK i augusti året innan. Planerna på att genomföra ett politiskt attentat tycks ha gjort en av de unga männen nervösa. Föreställningen att de var under bevakning går att utröna av detta. Allvaret tycks ha gjort folk osäkra men den politiska och moraliska övertygelsen var starkare än rädslan för att åka fast. Den uppfattade

²⁵⁵ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 337.

²⁵⁶ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 338.

²⁵⁷ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 416–418.

²⁵⁸ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 357.

²⁵⁹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 419.

repressionen genom övervakning skrämde aktivisterna men den fungerande inte avskräckande. I stället slöt de sig närmre varandra och trissade upp aktionsnivån ytterligare, vilket Tilly har menat är en av vägarna som aktivister kan ta vid ökad repression. Nu var det bråttom. Klinikens öppnande kröp allt närmare.

9.2.3 Rättspsykiatriska kliniken i lågor

Två veckor efter första brandattentatet, klockan 04.41 fredagen den 30 januari 1970, upptäcktes det att det brann i den Rättspsykiatriska kliniken lokaler i Lund. Byggnaden var redo för inflyttning och skulle invigas i mars samma år men tidsplanen skulle inte kunna hållas. Hela taket brann ner och byggnaden rökskadades.²⁶⁰ Den här gången lyckades aktivisterna med sitt tilltag. Efter det misslyckade försöket i mitten av januari hade man nu tänt eld på kliniken. Målmedvetenheten var tydlig och männen talade i efterhand i förhör om hur de till varje pris ville hindra öppnandet.²⁶¹ En tydlig eskalering går att se i hur man utövade en upptrappad politisk aktivism. Från den konventionella och konfrontativa aktivismen som gick att se vid husockupationerna hade man nu utövat stor skada mot en byggnad vilket faller inom ramen för våldsam aktivism.

Runt tvåtiden natten den 30 januari klev Lukas, Johan och Joel in i en bil som de hade fått låna av en närstående till en av männen. De körde hem till en kvinnlig vän i centrala Lund där de gick igenom planerna en sista gång. Männen var nervösa och tystlåtna.²⁶² Efter att ha samlat ihop det material som förberetts begav gruppen sig tillsammans i bilen vidare mot RPK nere på Sankt Lars-området. Väl framme klev två av männen ur bilen medan den tredje satt kvar. De båda männen traskade runt byggnaden, knackade på rutor och dörrar för att se till så att ingen befann sig i huset. Efter en stund kom männen tillbaka till bilen och förkunnade att kusten var klar. Därpå plockade de unga männen fram hink, brandspruta, en blandning de förberett bestående av olja och bensin samt en reservdunk med bensin. Brandsprutan fylldes med den brandfarliga blandningen. Männen klättrade sedan upp på ett litet tak ovanför huvudentrén och började pumpa och spruta den lättantändliga vätskan mot takfoten som var gjord av trä. Där fanns draghåll som aktivisterna försökte pricka för att vätskan skulle rinna in. Efter att ha dränkt in takfoten kastades den sista vätskan på ytterväggen. Med sig hade männen två askar stormstickor av tyskt fabrikat som de använde för att tända eld på en liten pöl med bensin som samlats på taket de stod på. Lågorna slog

²⁶⁰ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 93.

²⁶¹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 418.

²⁶² Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 358.

genast upp och männen tog sig ner från taket.²⁶³ När de kom tillbaka till bilen upptäckte en av männen att han tappat en ask med stormstickor. Det fanns dock ingen tid att återvända till byggnaden för att leta efter dessa. På håll såg det ut som att elden kanske inte skulle ta sig men Lukas, Johan och Joel valde att sätta sig i bilen och köra i väg. Inledningsvis var de osäkra på om aktionen hade lyckats men dagen efter stod det klart att byggnaden den här gången tagit fyr, rejält.²⁶⁴ Ett stort uppåtgående nivåskifte i konflikten hade skett.

När Lukas kom hem gick han och la sig. Vid tiotiden dagen efter vaknade han och en timme senare kom en vän hem till honom som berättade att det brann på RPK. Vännen hade med sig Kvällsposten där det stod om branden och de slog på radion där nyhetssändningen hade ett inslag om attentatet. Lukas beskrev i förhör hur han ”nästan fick hjärtslag” då han inte trott att branden skulle få sådan omfattning som den fick.²⁶⁵ Tiden efter händelsen träffade han inte de andra åtalade och ägnade sig åt studier. Brandsprutan hade han hört fanns undanskaffad långt bort.²⁶⁶

9.2.4 Efterspel

I Sydsvenskan rapporterades det dagen efter branden hur byggnaden eldhärjats och att hela taket var förstört. Bo Gerle var chefsläkare på S:t Lars och ansåg kritiken mot RPK vara överdriven, samtidigt uttalade han sig dagen efter branden till tidningen och sa att ”I och med att reparationsarbeten måste utföras kan vi samtidigt passa på att göra en del förbättringar. Delvis kan vi minska de omdiskuterade säkerhetsåtgärderna och göra det hela litet humanare.”²⁶⁷ I samma upplaga uttalade sig Jimmy Bremer från RMH och sa att man inom förbundet inte skulle uppmana till sabotage men att många gärna hade sett den här typen av aktioner. Han avslutade med att säga ”Om jag visste vem som anlagt branden skulle jag inte tala om det.”²⁶⁸ I början av februari rapporterade Sydsvenskan om att fyra män anhållits för branden. Man intervjuade även RMH:s ordförande Sven-Erik Öberg som sa att personalen på sjukhuset hade fått för sig att RMH låg bakom branden vilket lett till en försämring av relationen mellan gruppen och sjukhuspersonalen. Öberg tog även avstånd från branden.²⁶⁹ Det här tyder på att brandaktionerna polariserade internt inom vänstern. Vissa ansåg att

²⁶³ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 339; s. 358–359, s. 421.

²⁶⁴ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 420–421.

²⁶⁵ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 422.

²⁶⁶ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 422.

²⁶⁷ Sydsvenskan 31 januari 1970.

²⁶⁸ Sydsvenskan 31 januari 1970.

²⁶⁹ Sydsvenskan 7 februari 1970.

aktionen var för kraftfull, andra visade sitt stöd. Utifrån CPS-verktygen kan vi se hur en del som tog avstånd från aktionerna institutionaliserades.

Det tog inte lång tid innan polisen hade lyckats ta reda på vilka som var inblandade. Utifrån förundersökningsmaterialet är det inte helt självklart exakt hur polisen fick tag på gruppen. Redan den fjärde februari grep polisen fyra unga män som senare skulle dömas för olika tilltag relaterade till RPK och ett flertal andra misstänktes under utredningen för att ha varit delaktiga. Det var först nu som polisen kunde gå vidare med skadegörelsen som utförts 1969. De två brandattentaten rubricerades som försök till mordbrand respektive mordbrand.²⁷⁰

En av männen som misstänktes för aktionerna var intagen på mentalsjukhuset St. Lars och han var den som inledningsvis började prata med polisen. Redan dagen efter gripandet berättade han i förhör vad som hänt och namngav de andra gripna. Under några dagar förhördes mannen som ständigt presenterade nya uppgifter.²⁷¹ Den tolfte februari skedde häktningsförhandling varpå två av männen häktades misstänkt för grov skadegörelse. Dessa två männen var Martin och Johan.²⁷² Nästföljande dag häktades även en tredje man, Anders, han var även misstänkt för bland annat grov stöld.²⁷³ Den 25:e februari insåg åklagaren att det ännu inte fanns möjlighet att väcka åtal då utredningsarbetet var så pass omfattande och skrev därför en hemställan om att åtal skulle väckas cirka tre veckor senare. I samband med det här hade ytterligare två personer anhållits och nu hade misstankarna om mordbrand börjat växa fram.²⁷⁴ Vid tidpunkten teg fortfarande de tre männen i förhör. Efter att ha gripits den 27:e februari anhölls ytterligare en ung man, Joel, misstänkt för mordbrand.²⁷⁵

Männen genomgick personundersökningar då socionomer träffade dem under flera möten, dessutom kontaktade dessa allt från närstående till gamla rektorer och lärare för att sedan skriva en levnadsberättelse över personernas liv. Johan hade sedan tidigare dömts till dagsböter i samband med husockupationer.²⁷⁶ Han hade tjänstgjort inom det militära men slutade innan hans tjänstgöring var klar, vilket han i en personundersökning framhåller ha varit av ideologiska skäl.²⁷⁷ I Lund hade han hittat en inspirerande miljö där han fick leva ut

²⁷⁰ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 2–3; 659–660.

²⁷¹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 9–22.

²⁷² Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 30–31,

²⁷³ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 39.

²⁷⁴ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 60–62.

²⁷⁵ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 115.

²⁷⁶ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 139.

²⁷⁷ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 141.

sitt politiska engagemang. Han var aktiv allaktivist, var en del av Anarkisterna och engagerade sig i RMH.²⁷⁸ Dessutom var han med och satte upp en lekverkstad för barn på Lilla Teatern julen 1969.²⁷⁹ Till anklagelserna om mordbrand ställde sig Johan kritisk, han menade att det han gjort inte borde anses vara ett brott utan att det brottsliga i sammanhanget snarare var RPK och det som människor skulle få utstå där. Han ska ha sagt att han och hans kamrater inte hade något val när de handlade som de gjorde.²⁸⁰

Här skedde en framingprocess där Johan konstruerar sitt och sina kamraters handlande som moraliskt rättfärdigat. Genomgående riktades stark kritik mot RPK som beskrevs som en inhuman byggnad. Här finner vi ett viktigt spår till eskaleringen som aktivisterna stod för när man tände eld på byggnaden.

Martin tilläts att själv skriva sin anamnes och här lämnades en berättelse direkt från en av huvudpersonerna i händelserna. Den kompletterades även med ett samtal med en överläkare vid psykiatriska kliniken vid Lunds lasarett.²⁸¹ Givetvis får de uppgifter som lämnats analyseras utifrån källkritiska överväganden. Det bör tilläggas att socionomen som genomförde personundersökningen intygade att den anamnes som Martin lämnade gav en mycket god bild av hans levnadsförhållanden och situation.²⁸² Martin skrev att han redan som sjuåring kunde känna var han stod i kampen mot förtryck och orättvisor när han på radion hörde om stridsvagnarna som rullade in i Ungern 1956. Den politiska medvetenheten växte fram som 13-åring och mellan 15 års ålder och 18 år så var han engagerad i freds rörelsen. Martin vårdades till och från för nervösa besvär och fick på sjukhuset höra att det var hans åsikter som behövde ändras, att hans politiska ideal var sjuka. Han menar sig varit borgerlig fram till ungefär 17 års ålder när han dömdes för uppvigling efter att ha delat ut flygblad med texten ”Vägra döda – vägra värnplikt”. På 1960-talet engagerade han sig i Vietnamrörelsen och sommaren 1968 flyttade han in i ett kollektiv i Lund. Där fann han en social gemenskap och blev sedan engagerad i allaktivitetsrörelsen.²⁸³

Bilden som framkommer är den av en ung man med ett stort politiskt engagemang. I sin egen levnadsberättelse beskrev han hur han arbetade som städare för att bidra till ”storfamiljens ekonomi” och på kvällar regelbundet deltog i politiska möten.²⁸⁴ Hans berättelser fortsatte och han tog upp hur han i unga år misshandlades och trakasserades av

²⁷⁸ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 142.

²⁷⁹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 144.

²⁸⁰ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 142.

²⁸¹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 151–157.

²⁸² Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 157.

²⁸³ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 151.

²⁸⁴ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 151.

polisen i samband med politiska aktioner. En demonstration mot värnplikt i samband med en värnpliktsövning hade lett till att han fick stryk av polisen och blivit anhållen trots att han ännu var tonåring. Det här skapade en misstänksamhet mot polisen och myndigheter. Han framhävde sig själv som annorlunda, en person som inte passade in i det borgerliga klassamhällets normer. Han hittade även gemenskap och kände solidaritet med andra personer som han beskrev som normbrytande. Det rörde sig om allt från hemlösa till andra politiska aktivister.²⁸⁵ Han skrev också om hur han varit intagen på S:t.Lars. Martin erkände i sin levnadsberättelse att han genomfört attentatet och att det var för hans politiska övertygelses skull, han lade till att det inte är någon skam att ”... gå i fängelse för sin övertygelse”.²⁸⁶ Genom levnadsberättelserna går det att följa en radikaliseringsprocess men framför allt ett framväxande stort politiskt engagemang i en rad frågor. Relationen till polisen hade genom åren blivit sämre utifrån negativa interaktioner med poliser. Att Martin själv varit intagen inom psykiatrin var viktigt för att förklara varför han agerade som han gjorde. Upplevelsen av att känna sig hotad, hotet som RPK uppfattades innebära för vänstermänniskor, var centralt i motivationen för det politiska handlandet. Samtidigt var Martin övertygad anarkist där direkt aktion förordades. Kombinationen ledde till en eskalering av Martins aktivism. Utifrån Brink Pinto och Ericssons tankar kan vi se hur dessa uppfattade strukturella samhällsproblem gjorde att aktivisterna av ideologiska skäl kände sig nödgade att agera.²⁸⁷

Joel hade starkt påverkats av sin ankomst till Lund där han började engagera sig politiskt. Han gick helt upp i aktivismen till den grad att han inte hann med sitt skolarbete. Han engagerade sig i såväl Vietnamkommittén som i U-gruppen men ansåg sig ha betydligt mer radikala idéer än de andra medlemmarna i dessa grupper och valde därför att utträda. Han deltog i Båstadaktionen och arbetade inom SDS för att sedan aktivera sig inom allaktivisterna och vara med vid husockupationerna på Kiliansgatan och Västra Mårtensgatan.²⁸⁸ Joel var tydlig med varför han agerat som han gjorde vid RPK-branden. Det han hade gjort ansåg han var en politisk handling och ett sätt att få i gång en debatt kring rättspsykiatrin. RPK sågs som ett sätt att kontrollera avvikande individer. Han var inte helt övertygad om att sabotage faktiskt var rätt väg att gå och menade att man egentligen hade behövt bygga opinion först.²⁸⁹ Återigen framträder en bild av en ung man som hittat ett radikalt sammanhang där andra hade

²⁸⁵ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 153.

²⁸⁶ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 153.

²⁸⁷ Brink Pinto och Ericsson 2019, s. 43–44.

²⁸⁸ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 613.

²⁸⁹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 614.

samma samhällsanalys som han själv. Våldet mot byggnaden utövades inte för sakens skull, utan för att man ansåg sig tvingade.

I personundersökningen som gjordes med Lukas framkom att han själv hade behandlats på psykiatrisk klinik en tid. Den utlösande faktorn som skulle leda till att han behövde vård var värnplikten och han förklarade att han inte klarade av att lära sig döda andra människor.²⁹⁰ Under 1969 kom han till Lund och blev då politiskt aktiv, han berättade själv att han inte var engagerad i någon organisation eller parti men att han sympatiserade med allaktivisterna. Enligt hans mor var han engagerad inom RMH.²⁹¹ Lukas framhävde att han aldrig velat skada någon människa utan att han agerat mot den formen av psykiatrisk vård som skulle bedrivas på RPK. Han menade sig ha varit med och genomfört brandaktionerna utifrån övertygelse och varit medveten om konsekvenserna. Han ansåg att det var det enda rätta att göra.²⁹² Motiven framstår som tämligen tydliga och aktivisterna återupprepar liknande berättelser i sina förhör. Detta utan att ha talat med varandra eftersom de satt inlåsta.

Rättegångarna mot RPK ansågs av anarkisterna vara politiska och beskrevs som ”Det blandekonomiska skitsamhällets senaste förtryckervapen...”²⁹³ Åklagaren Sjöberg fick en rejäl känga och anklagas för att inledningsvis tragglat ändlösa utläggningar om platsbeskrivningar, vad som hänt och exakt hur i detalj det skett med målet att dölja rättegångarnas politiska innehåll. Men även Sjöberg skulle visa sin ”politiska funktion” när han började tala gott om RPK och dess fina celler och i förlängningen snarare försvarade RPK och klassamhället än att anklaga, enligt anarkisterna.²⁹⁴ I texten som behandlade rättegången var budskapet tydligt och tonen hård. Det är uppenbart att anarkisterna såg RPK-rättegångarna som ett politiskt instrument för att tysta politisk kritik från vänster. Man var djupt övertygade om den skadliga inverkan institutioner som RPK hade på människor och att dessa användes för att bryta ner folk. Dessutom tecknades en bild av hur friska människor blev sjuka genom att vistas på den här typen av institutioner. Avhumaniseringen framhävs och bristen på gemenskap som en anledning till detta.²⁹⁵ Genom att läsa publikationerna som anarkisterna publicerade och väva samman det med vad de åtalade sagt i förhör så växer det fram en tydlig bild av dels ett förakt, dels en rädsla, för RPK som institution. Med tanke på att man faktiskt gick till handling så går det att säga att man såg sig nödgade till att agera. Den politiska

²⁹⁰ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 163.

²⁹¹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 164–166.

²⁹² Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 166.

²⁹³ Lunds fria press 1970, nummer 3, s. 11.

²⁹⁴ Lunds fria press 1970, nummer 3, s. 11.

²⁹⁵ Lunds fria press 1970, nummer 3, s. 11–12.

övertygelsen var mycket stark och man såg sig som en motpol i ett samhälle som betraktades som sjukt.²⁹⁶ Här ser vi en tydlig framingprocess i hur man skapar sig själva gentemot ett förkastligt samhällsetablissemang.

I Sydsvenskan benämndes aktivisterna som allaktivister när domarna kring RPK förkunnades. Den första som dömdes fick två månader fängelse, han hade endast varit involverad i den första skadegörelsen.²⁹⁷ Det längsta straffet utdelades till en av männen som varit involverad vid alla tre tillfällena, han fick två år och tio månaders fängelse. En man dömdes till fängelse i två år och fyra månader för mordbrand den 30 januari 1970 och försök till mordbrand den 16 januari 1970. Mannen som kört flyktbilen vid tredje aktionen dömdes till åtta månaders fängelse. Även en av männen, som endast deltog vid första aktionen, fick tio månaders fängelse. I Sydsvenskan skrev man om hur straffen var nära miniminivå för brottsrubriceringarna.²⁹⁸ Staten använde repressiva åtgärder, fängelsestraff, för att få till ett nedåtgående nivåskifte i konflikten.

I ett av flygbladen från RMH som delades ut i maj 1970, efter aktionerna mot RPK tas aktionerna upp. Där gick det att läsa hur RMH:s Malmö-Lund-avdelning alltid förordat en radikal linje och att det inte passat alla. Kritik hade riktats internt mot att vissa delar tagit RMH i en allt för radikal riktning. Det var en del av en institutionalisering som påverkade gruppen. I texten framhövs hur organisationen fått kritik för att ha använt för militanta metoder, för att ha stöttat allaktivisternas kamp för ett allaktivitetshus och att man stöttat det inledande sabotaget mot RPK och mot att RMH uttryckt sin avsky mot uppförandet av "... sådana inhumana, psykiskt nedbrytande och koncentrationslägerliknande anstalter."²⁹⁹ Det är intressant att notera att i princip identiska slagord som målades inne på RPK vid första aktionstillfället även förekom i flygbladet som delades ut från RMH. Vidare lyfte flygbladsförfattarna de andra aktionerna mot RPK och menade att man blivit utestängda från sjukhuset från att ha sina möten där, trots att aktivisterna förklarat att man inte sympatiserat med alla former av "...utomparlamentariska och odemokratiska aktioner."³⁰⁰ Däremot tog RMH inte avstånd utan skrev att man hoppades att branden skulle sätta stopp för att fler kliniker likt RPK skulle uppföras i landet och att det skulle vara slutet för planerna att färdigställa byggnaden i Lund.³⁰¹ Det går att tolka det som att RMH:s lokalavdelning i

²⁹⁶ Lunds fria press 1970, nummer 3, s.1.

²⁹⁷ Sydsvenskan, 28 mars 1970.

²⁹⁸ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 111; Sydsvenskan 2 april 1970.

²⁹⁹ Bengt Svenssons privata arkiv, flygblad "RMH", 1970.

³⁰⁰ Bengt Svenssons privata arkiv, flygblad "RMH", 1970.

³⁰¹ Bengt Svenssons privata arkiv, flygblad "RMH", 1970.

Malmö-Lund stöttade brandaktionen. I flygbladet beskrevs också hur många av de 500 medlemmarna hade tagit skada av inställda möten då RMH var ett viktigt sätt att knyta kontakter mellan patienter och resten av samhället samt att den missämja som uppstått inom RMH hade gjorts upp.³⁰² Det var viktigt att genom en framingprocess konstruera en bild utåt om att man återigen var enade.

Efter RPK-branden skedde en polarisering inom RMH där grupper drog åt olika håll. Vissa gick åt en mer institutionaliserad linje medan andra höll fast vid de radikala idéerna, i alla fall i teorin. Det skedde ett nedåtgående nivåskifte i graden av konfrontation efter att aktivisterna som utfört attentatet dömdes till fängelse. De militanta aktionerna fortsatte inte efter 1970 men RMH levde kvar och kom senare att byta namn till Riksförbundet för social och mental hälsa (RSMH).³⁰³ Anarkisterna fortsatte att agitera genom sin tidning en tid efter RPK-rättegångarna men upplöstes så småningom. Vad som hände sedan har inte den här uppsatsen berört.

10. Aktivistisk och polisiär eskalering

Om man tittar på de studerade händelserna ur ett kronologiskt perspektiv kan vi se hur det skedde olika former av nivåskiften där aktionerna eskalerade vid vissa tillfällen och deskalerade vid andra. Erfarenheter som gjordes under tidigare händelser påverkade handlingsmönstren som företogs i samband med nya aktioner. På ett övergripande plan går det att notera en röd tråd med start från husockupationerna fram till sista RPK-aktionen där aktivismen successivt eskalerade över tid. Det går även att se hur statens repression genom polisiära insatser bidrog till en eskalering av situationen. Först i och med rättssystemets fällande domar, ytterligare en repressiv statlig åtgärd, upphörde protesterna. Aktivismen tog då andra vägar, som inte har undersökts i uppsatsen.

Det går att konstatera att det skedde en upptrappning av konfliktrepertoaren under ockupationen på Råbygatan jämfört med tidigare ockupationer. Polisens våld mot aktivisterna vid gripandet var hårdare och aktivisterna hade ett mer *aktivt* passivt motstånd så att säga. I närheten av huset samlades dessutom en mängd sympatisörer, vilket kan förklaras av att det var fredagskväll och att klockan var runt niotiden samt att ett stort allaktivistmöte hållits samma kväll i konsthallen, ett stenkast bort, där ockupationen annonserades. Från konsthallen strömmade sympatisörer till huset. Det skiljde sig åt från de tidigare

³⁰² Bengt Svenssons privata arkiv, flygblad "RMH", 1970.

³⁰³ Bengt Svenssons privata arkiv, flygblad "RMH Debatt", 1971; Riksorganisationen för mental hälsa. Fem decennier av engagemang. *Riksorganisationen för mental hälsa*. 2018. http://rsmh.se/wp-content/uploads/2018/10/REV_1605_TIDSLINJE.pdf (Hämtad 16 maj 2023).

ockupationerna som skedde nattetid genom att en mindre grupp aktivister tog sig in och iordningställde huset i smyg, innan man öppnade för allmänheten.

Vid ockupationen av Råbygatan 2 syntes hur polisens handlingar i konfliktrepertoaren utvecklats med tiden. Man hade bestämt sig för att använda en mer proaktiv strategi. Polisen skaffade sig kännedom om kommande ockupationer genom underrättelseverksamhet, genom att bland annat låta civilklädd personal bevaka mötet i konsthallen. Man hade lagt upp en strategi för hur man skulle agera när en ockupation inträffade. I det låg uppenbarligen att agera snabbt. Dessutom hade man en plan för att mobilisera poliser från närområdet för att kunna göra en snabb och effektiv aktion gentemot aktivisterna. Däremot kunde man inte räkna med att så många sympatisörer skulle dyka upp, det var troligtvis en misräkning från polisens sida. Det är även något som tydliggör hur konfliktrepertoaren och ett handlingsförlopp alltid är beroende av hur motparten i konflikten agerar.

I samband med RPK-aktionerna kan vi tydligt se hur aktivisternas metoder gick från fredliga samtal till skadegörelse och slutligen brandattentat. Här skedde tydliga nivåskiften i konfliktrepertoaren då nya former av handlingar införlivas. Vid den första skadegörelsen använde man sig av handlingar som att måla politiska budskap, förstöra elledningarna och sabotera inredningen. Trots omfattande skadegörelse med tydliga budskap fick aktivisterna inte den reaktion som man hoppades på. Bristen på reaktion tycks ha skapat en desperation i och med att öppnandet av kliniken närmade sig. Aktivister vittnade i förhör om att man till varje pris ville stoppa byggandet.

Flera av aktivisterna hade egen erfarenhet av psykiatri och det fanns tydliga föreställningar om hur staten internerade personer med vänsterpolitiska åsikter och stämplade dessa som avvikande. Således bestämde man sig för att gå ett steg längre i sina protesthandlingar. Härmed skedde ett nivåskifte då den politiska aktivismen eskalerade och våldet ökade. Det talades i termer om att inte bara skada utan i stället förstöra byggnaden helt. Mer eller mindre kreativa och realistiska metoder diskuterades innan antändning med molotovcocktails blev alternativet. Den första gången misslyckades tilltaget. Nästföljande gång tog man sig upp på byggnaden och stod precis intill när man tände på. En djärvare och mer riskabel metod går att konstatera men den etiska och politiska övertygelsen var väldigt stark och fick aktivisterna att pressa sina gränser. Utifrån vad som framkommit av min undersökning var det inte tal om några spontana aktioner utan noggrann planering föregick RPK-aktionerna. Det hann gå en viss tid mellan den inledande skadegörelsen och det inledande brandförsöket. Under den här tiden tycks livet ha fortgått i maklig takt. RPK var

förvisso ett ständigt samtalsämne men man hann lägga planerna på is för att arbeta med det antikommersiella alternativ jul-firandet.

Repressionen blev ett medel för myndigheterna att hantera allaktivisterna med. Flera dömdes till fängelsestraff. Repressionen rättfärdigades av att aktivisterna hade begått olagliga handlingar. Aktivisternas försök att argumentera för att högre humanitära mål skulle vara viktigare än lagparagrafer fick inget gehör. Det var en liknande situation som även präglar konfliktytorna mellan dagens miljöaktivister och polisen, som i sin tur handlar på statliga och kommunala myndigheters, företags och olika organisationers uppdrag.

I enlighet med Tillys tankar kring hur ökad repression antingen kan leda till en tajtare mer militant kärna eller att gruppen avtar i radikalt engagemang så kan vi se hur engagemanget minskade. I fallet med RPK så skedde husrannsakingar och förhör med vittnen som i sin tur vittnade mot sina vänner. Här fungerade repressionen som ett sätt att splittra gruppen och minskade således graden av radikalitet hos ett par individer. Man fortsatte förvisso att agitera i Lunds Fria Press men inga fler attentat utfördes mot RPK.

Under en av rättegångarna för händelserna vid Råbygatan 2 hävdade en av aktivisterna att det hela var en vedergällningsaktion från polisen. Att polisen genom mötet på Konsthallen, som hade annonserats i dagspressen, hade en föraning om att en ockupation skulle ske och således hade förberett ett stort tillslag. Det nekades av Davidsson, som menade att man förberett en trafikrazzia och hade extra personal ute på grund av mötet men att man inte visste att något skulle ockuperas.³⁰⁴ Aktivistens bild av polisen som ute efter vedergällning tyder på en eskalering i relationen mellan grupperna. Det var ett större motstånd i samband med den tredje ockupationen jämfört med de två tidigare.

I ett av rättegångsförhören med Folke Davidsson berättade han att man hade diskuterat hur aktioner likt husockupationerna skulle hanteras.³⁰⁵ Det här visar hur konfliktrepertoaren utvecklas genom tidigare erfarenheter. Man hade redan varit med om två ockupationer och hade således diskuterat hur man skulle bemöta en tredje och vilka insatser man skulle kunna använda sig av. Det fanns en betydligt större förberedelse från polisen på aktivisternas agerande vid den tredje ockupationen.

Det är tydligt att polisen och myndigheterna hade en tydlig väg i hur man ansåg sig bäst hantera aktionerna som har studerats. Det gällde såväl husockupationerna som RPK-

³⁰⁴ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/305. Aktilaga 1266, s. 15.

³⁰⁵ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/305. Aktilaga 1266. Förhörbilaga, s. 6.

aktionerna. Genom repression bemötte man aktivisternas aktioner. Gripanden följdes av rättsliga åtgärder och fällande domar. Dessutom höll man politiska grupper och individer under övervakning.

10.1 Relationerna mellan polisen och aktivisterna

Genom att sätta det undersökta källmaterialet i relation till den tidigare forskning som bedrivits främst kring 68-rörelsen i Lund går det att skapa en bild av hur relationerna såg ut mellan polisen och vänsteraktivisterna i staden. Det första som blir uppenbart är vilka stora skillnader det fanns i hur man betraktade samhället, sig själva och varandra. Poliserna såg sig själva som upprätthållare av lag och ordning, medan aktivisterna ofta kunde se poliserna som en upprätthållare av det kapitalistiska samhällets förtryckande strukturer.

Davidsson porträtterade vid något tillfälle allaktivisterna som rätt trevliga, vilket tyder på att han såg dessa som förhållandevis goda demonstrerande. I enlighet med modellen för grad av repression utifrån hur aktivister uppfattas av polisen så behandlas dessa varsamt. Man förstår även att det fanns en kännedom om varandra mellan polisen och aktivisterna i staden. Lund var en liten stad, den politiska aktivismen hög och poliserna inte speciellt många. Således stötte aktivister och polis på varandra med jämna mellanrum, vilket skapade återkommande interaktion. Davidsson var en sådan polis som var känd i staden och ofta närvarade i samband med husockupationerna. Man kan tänka sig att han stundtals hade en lugnande roll, däremot var det många poliser från Malmö som troligtvis inte kände till aktivisterna eller var kända av dem. Det fanns även poliser som hade en eskalerande roll, vilket utsagor från aktivister som presenterades ovan tyder på. Framingprocessen var viktig för hur respektive part såg på varandra.

Utifrån källmaterialet går det att konstatera att poliserna kände till flera av de gripna aktivisterna sedan innan. Dessutom förekom civilklädda poliser på allaktivisternas öppna stormöten, vilket allaktivisterna var medvetna om och som bekräftades av Folke Davidsson under en rättegång.

Det våldet som användes från polisens sida i samband med vräkningarna av husockupanterna såg polisen själva som befogat. Aktivisterna menade i stället att det stundtals förekom övervåld. I tidigare forskning kring händelserna i samband med värnpliktsbråken i Lund så har man konstaterat att polisen fick mycket kritik men själva ansåg att man agerat korrekt. Det här är ett återkommande fenomen, vilket även agerandet och efterspelet till husockupationerna visar. Polisen hävdade att man endast brukat det våld som lagen krävt medan aktivisterna såg det som övervåld. En irritation tycks ha funnits hos polisen gentemot

husockupanterna, i synnerhet vid den tredje och sista ockupationen, som föranledde att ett betydligt hårdare våld brukades mot enskilda individer än tidigare. Det var ett bevis på hur konfliktrepertoaren utvecklades över tid, med hänsyn till de mellanmännsliga relationer som präglade aktivisternas och polisens interaktion.

Martin skickade in en erinran där han redogjorde för sin syn på förhören som hållits vilket kan vittna om en situation som inte framkommer när man endast läser de transkriberade förhörprotokollen. Martin uppgav att stora delar av förhören med honom själv men även andra tilltalade hade gått ut på att polisen hånat och förnedrat dem. Han själv hade anklagats för att vara en knarkare, att ha spridit venerisk smitta och att vara en parasit. Vidare skrev Martin att polisen hade försökt förhandla med honom och sagt att han skulle få villkorlig dom eller att de skulle se till så att det såg ut som att han inte var den som pratade först om han erkände. Något han menade sig inte ha gått med på.³⁰⁶ Det här är uppgifter som är svåra att verifiera så här lång tid i efterhand. Polisen nämnde av naturliga skäl inte den här typen av förhörsteknik i sina egna protokoll. Men att Martin överhuvudtaget lyfte detta visar på en relation mellan poliserna och aktivisterna som präglades av motsättningar och polarisering.

Martin beskrev hur polisen i timmar hållit ”... groteska och djupt reaktionära monologer, i fåfängt hopp om att jag skulle erkänna för att slippa höra ...”³⁰⁷ Vidare var Martin tydlig med att han inte försökt göra några överenskommelser med polisen. Han menade att det hela var en fråga om att man försökte beröva honom hans stolthet i en situation då han endast handlat efter sin egen övertygelse och valt att ta ansvar för sitt brott.³⁰⁸ Samtidigt vittnade ett par personer mot sina vänner, vilket tyder på att deras övertygelse inte var lika stark, att de skrämdes av polisens eventuella hot om repressalier eller att de faktiskt såg en chans att klara sig. Erkännandena från de dömda verkar ha kommit när de insåg att loppet var förlorat och andra hade börjat prata.

Det går att konstatera att relationen mellan polisen och aktivisterna emellanåt var fylld av förakt och fiendskap. Poliserna hade svårt att se de åtalade som några idealistiska förkämpar som kämpade för ett gott samhälle, i stället såg man ligister och kriminella. Förmodligen var de trötta på alla politiska aktioner som ständigt återkom och föranledde uttryckningar. Det är svårt att få tillgång till polisens känslomässiga utsagor eftersom deras rapporter ofta var formella och avskalade från känslor. Om en polis hade betett sig illa

³⁰⁶ Lunds stadsarkiv: Rådhusrätten och magistraten i Lund, akter i brottmål B:62/1970, s 624.

³⁰⁷ Lunds stadsarkiv: Rådhusrätten och magistraten i Lund, akter i brottmål B:62/1970, s 624.

³⁰⁸ Lunds stadsarkiv: Rådhusrätten och magistraten i Lund, akter i brottmål B:62/1970, s. 625.

gentemot en person vid ett förhör var det ingenting han/hon skyltade med i förhörsprotokollen. Samtidigt talade polismästaren om att avhysandet av husockupanterna gick lugnt till inledningsvis och att aktivisterna hade använt sig av passivt motstånd. Det går således att se en skillnad i bilden av aktivisterna kopplad till vilket brott de begått, vilket går att koppla ihop med tesen som Peterson, Thörn och Wahlström fört fram om hur polisens agerande förändras beroende på synen de har på den protesterande gruppen.³⁰⁹ När det materiella våldet med tiden blev grövre hårdnade även polisens bemötande. Det går även att se en skillnad i polisens våldsanvändning mellan ockupationerna, där den första var mest fredlig och den sista våldsammast.

Under rättegångarna var de åtalade själva aktiva. En polis som varit delaktig i förundersökningen vid skadegörelsen av RPK och som gjort en brottsplatsundersökning berättade att han fått höra att den första skadegörelsen skulle komma att kosta uppemot 50 000 kronor. En av de tilltalade bad då att få ställa en fråga till polisen under rättegången. Han frågade polisen hur man skulle värdera de skador skulle komma att uppstå hos personer som skulle bli intagna på RPK. Polisen svarade att han inte hade kompetens att bedöma det varpå aktivisten replikerade med ”Så det går alltså inte att värdera i pengar.”³¹⁰ I polismannens värld var det inte relevant vad som skulle komma att hända på RPK, utan lag och ordning var det enda han hade som uppgift att upprätthålla. En tydlig polarisering i åsikter syntes härigenom.

10.2 Konfliktens metoder och moral

Det är påtagligt hur såväl polisen som ungdomarna ansåg att våldet trappats upp från motparten vid Råbygatan jämfört med tidigare husockupationer. I en promemoria från förste polisassistent Folke Strandh skrev han att det inte var långt borta att ungdomarna skulle använda direkt våld mot honom och hans kollegor. Han avslutade sin text med att han oroade sig för vad som skulle ske nästa gång något liknande inträffade.³¹¹ Det var ett sätt att genom en framingprocess konstruera aktivisterna som alltmer farliga och våldsamma. Vilket kan ha använts som ett sätt att motivera ett grövre polisiärt våld. Användandet av hundar tyder på en upptrappning från polisens sida. I rätten menade Folke Davidsson att hundförarna var utkommenderade för att understödja trafikkontrollerna men aktivisterna köpte inte den

³⁰⁹ Peterson, Thörn och Wahlström 2018, s. 395.

³¹⁰ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, Förhörsbilaga, Protokollbilaga A, s. 16.

³¹¹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/306. Aktilaga 1141, s. 27.

förklaringen. Den stora insatsen och användandet av hundar tyder på att polisen hade koll på vad som skulle hända och väntade på att få ingripa. Hundarna var en repressiv åtgärd som bidrog till ett uppåtgående nivåskifte i våldsanvändningen. Samtidigt tycks dessa ha lyckats hålla sympatisörerna utanför huset i schakt. Således kan de både haft en eskalerande som en demobiliserande funktion. Eskalerande i den mån att de skrämde sympatisörer och fick människor att reagera, demobiliserande utifrån perspektivet att de gjorde att folk inte lyckades ta sig fram till huset och hjälpa sina kamrater. Polisen motiverade ständigt sina ingripanden med att lag och ordning skulle upprätthållas. Aktivisterna å sin sida, talade om rätten för kommunens invånare att vistas i ett av kommunens oanvända hus.

I det andra numret av Lunds fria press, som kom ut 1969 innan aktionerna, publicerades en artikel om RPK. Med en sarkastisk och hård ton beskrevs byggnaden och anledningarna till dess uppförande. Säkerhetsanordningarna som ständig kameraövervakning (till och med på toaletten) och pansardörrar beskrevs med en ironisk ton som till för de intagnas säkerhet. ”Det är heller ingen risk att internerna skadar sig på väggprydnader eller något annat eftersom väggarna är alldeles kala.” var ett exempel på hur man visade klinikens inhumana och avpersonifierade karaktär.³¹² Isoleringcellerna beskrevs som platser där intagna ”... får han vara helt för sig själv och kan känna sig fullkomligt trygg.”³¹³ Det var en uppenbar kritik som förtäcktes i en sarkastisk ton. Texten användes som en agitation mot byggnaden som liknades vid ett fängelse. Man kan tänka sig att det samtidigt fungerade som ett sätt att såväl internt som externt motivera aktioner mot kliniken. RPK beskrevs som en plats där människor bröts ned till oigenkännlighet.

Under rättegången den 25 mars 1970 höll Martin, som åtalades för den inledande skadegörelsen mot RPK, ett försvarstal. Talet publicerades i ett nummer av Lunds fria press och upptog sex maskinskrivna sidor. Han blev dömd till tio månaders fängelse och avslutade sitt tal med orden ”Det sista jag vill säga i den här saken är att ni kan döma mig, det rör mig inte. Det är ingen skam att gå i fängelse för sin övertygelse. Kampen fortsätter.”³¹⁴ Martin riktade en tydlig kritik mot det psykiska våld som han ansåg att RPK stod för och satte det i motsatsförhållande till det materiella våld han själv hade begått genom skadegörelsen.³¹⁵ Det handlade om ett moraliskt försvarbart våld kontra ett amoraliskt. Sewell Jr. har menat att en socialt konstruerad bild av ett rum kan utlösa en konfrontation. Det kan ske genom att man

³¹² Lunds fria press 1969, nummer 2, s. 10.

³¹³ Lunds fria press 1969, nummer 2, s. 10.

³¹⁴ Lunds fria press 1970, nummer 3, s. 17.

³¹⁵ Lunds fria press 1970, nummer 3, s. 13.

ger rummet en viss symbolisk mening, exempelvis att det är heligt eller avskyvärt, alltså något som är värt att strida för eller mot.³¹⁶ I fallet RPK var bilden som anarkisterna och andra aktivister konstruerade av byggnaden helt central för aktionernas tillblivelse, vilket min undersökning visat.

Några av aktivisternas egna erfarenheter av psykiatrin var viktiga för deras förståelse av RPK. I såväl förundersökningar som i Lunds fria press framhävs hur de sett psykiatrin från insidan. När jag gått igenom anarkisternas egna material och utsagor i förhör så är det uppenbart att RPK sågs som en djupt förtryckande institution. Enligt Tilly är en vanlig anledning för mobilisering att en grupp människor upplever sig som hotade på något vis.³¹⁷ Det gjorde aktivisterna som låg bakom RPK-aktionen. Det fanns en rädsla för att den egna gruppen skulle tas in på kliniken och utsättas för den inhumana behandling man menade pågick där. Det personliga motivet kompletterade den moraliska övertygelsen och gav tydliga skäl att mobilisera sig och agera mot klinikens öppnande.

När Jørgensen talade om att svenska studenters konfrontationer var halvhjärtade så kan han inte ha känt till de svenska anarkisterna och allaktivisterna.³¹⁸ Kring RPK-aktionerna fanns det en grupp som var helt övertygade om det riktiga i sitt handlande och man gav sig inte förrän byggnaden brann. Det som stoppade vidare aktivism var den polisiära repressionen och fängelsedomar.

I sitt försvarstal konstaterade Martin att man lyckats med sina tre syften: att skjuta upp invigningen, att få i gång en debatt om rättspsykiatrin och slutligen att uppmärksamma allmänheten på RPK:s existens. En existens han menade inte var vida känd.³¹⁹ Föreställningen att allmänheten inte kände till att RPK skulle byggas och bekostas av skattepengar förekom även i ett flygblad som delades ut i Lund.³²⁰ Martin menade även att man försökt gå till tidningar innan det inträffade men att ingen ville uppmärksamma allmänheten på att byggnaden skulle öppnas och vilka metoder som skulle användas mot de intagna. Således såg gruppen direkt aktion som enda utvägen.³²¹

Det tredje numret av Lunds fria press kom ut strax efter RPK-rättegångarna. Här fanns guider kring vad man själv kunde göra för att agera politiskt. Läsaren uppmanades att ta alla tänkbara vägar för att nå sina mål. Om inte parlamentariska metoder fungerade så gällde

³¹⁶ Sewell Jr 2001, s. 64–65

³¹⁷ Tilly och Tarrow 2007, s. 58.

³¹⁸ Jørgensen 2008b, s. 246–247.

³¹⁹ Lunds fria press 1970, nummer 3, s. 16.

³²⁰ Bengt Svenssons privata arkiv, flygblad, "Rättspsykiatriska vårdkliniken i Lund", 1969.

³²¹ Lunds fria press 1970, nummer 3, s. 16.

det att ta till utomparlamentariska. Och om inte det räckte så uppmanades man att ta till vapen. Därefter följde instruktioner för hur man tillverkade såväl molotovcocktails som brandbomber. Glasflaskor förordades för horisontella kast medan glödlampor kunde fungera bättre om man skulle kasta vertikalt. Det instruerades även hur man kunde skära i flaskorna för att de skulle gå sönder lättare när man kastade. Även ammoniak lyftes som ett viktigt redskap att använda mot polishundar.³²² Flera av dessa metoder hade faktiskt använts mot RPK eller figurerat i planerna för olika aktioner mot byggnaden. Man kan tydligt utläsa ett radikalt och revolutionärt språkbruk såväl innan som efter aktionerna mot RPK. På sista sidan i det tredje numret fanns en teckning med texten ”RPK BRINNER – HÅLL DET BRINNANDE”.³²³ Uppmaningen från tidningen följdes dock inte. Inga ytterligare militanta aktioner genomfördes mot RPK. Orsakerna till det är inte studerade inom ramen för den här uppsatsen.

I anarkisternas tidning gick det att läsa hur kliniken var ett bevis på hur samhället gått i en totalitär riktning. Genom att hänvisa till en utredning som man menade skrivits av reaktionära läkare där det konstaterades att vissa personer som var politiskt farliga för samhället inte kunde inordnas i ett ”modernt liberalt psykiatriskt sjukhus”. Den här typen av människor behövde i stället placeras på särskilda sjukhus där de inte kunde uppvigla andra klienter.³²⁴ Här konstruerades bilden av den egna politiska rörelsen i förhållande till resten av samhället genom att visa hur det kapitalistiska samhället såg på en, i det här fallet som avvikande. Oavsett om det stämde eller inte så skapade det en intern konsensus i vad man var i förhållande till andra samhällsaktörer. Staten och psykiatrin blev till en tydlig fiende.

Martin sa i sitt anförande i rätten att läkarna, som ofta kom från välbemedlade samhällsskikt, präglades av egna subjektiva klassvärderingar vilket blev avgörande när de diagnostiserade intagna.³²⁵ Han menade att samhället redan bestämt vilka som var sjuka och det var ofta de som tillhörde socialt och ekonomiskt utsatta grupper. Den friske personen var den som inordnade sig under det kapitalistiska systemet medan den oppositionella sågs som sjuk, enligt Martin.³²⁶ Således skulle han och hans vänner alltid ses som sjuka i det rådande samhällssystemet. Därför var en omdaning av samhället nödvändig för anarkisterna. Martins kritik var grundad i hans samhällsanalys, som i sin tur byggde på anarkistisk ideologi. Det som skiljde Martin och anarkisterna i Lund från många teoretiker var att de försökte

³²² Lunds fria press 1970, nummer 3, s. 41.

³²³ Lunds fria press 1970, nummer 3.

³²⁴ Lunds fria press 1969, nummer 2, s. 11.

³²⁵ Lunds fria press 1970, nummer 3, s. 14.

³²⁶ Lunds fria press 1970, nummer 3, s. 14.

omvandla sina teoretiska tankar i direkt aktion ett flertal gånger på mikronivå. Revolutionära handlingar i det lilla politiska kosmos som var Lund. Samtidigt blev det aldrig någon revolution men flera av de inblandade fortsatte sina politiska liv på olika håll och kanter i den alltmer fragmentariska vänstern.

10.3 Stadens sociala rum

10.3.1 Förtryckande rumslighet

Utifrån Sewells tankar om sociala rum och hur dessa konstrueras kan man konstatera att såväl de ockuperade husen som RPK blev viktiga rum genom sättet som aktivisterna gav byggnaderna olika innebörder. Rumsligheten blev viktig i förhållande till de sociala konfrontationer som aktionerna var. Medan allaktivitetshuset sågs som en idealistisk målbild så blev RPK en symbol för något annat. Det var inte bara en institution för psykiatrisk vård, den sågs som en förlängning av det kapitalistiska förtryckande samhället.

Det är individen som ska korrigeras – inte dom missförhållanden som har gett upphov till hans handling, det som han har gjort sig ”skyldig” till. Sen förvärrar man ytterligare situationen genom att droga dom med psykofarmaka och spärra in dom, först på RPK, sen på mentalsjukhus eller fängelse. Och allt detta under vetenskapens täckmantel. Jag har sett allt detta själv, både utifrån och inifrån, jag har blivit både misshandlad och drogad. RPK står som ett monument över den smygande totalismen i det svenska samhället. Den politiska psykiatrin är ett livsfarligt vapen i händerna på maktgalna byråkrater och politiker.³²⁷

Huruvida RPK verkligen var en förtryckande institution är inte viktigt för den här analysen. I stället är det faktumet att aktivisterna gemensamt konstruerade bilden av en förtryckande institution, som i sin tur fick dem att agera, som spelar roll. Den sociala rumsligheten ledde till mobilisering. Tidigare i uppsatsens konstaterades det utifrån det CPS-teoretiska fältet att repression kan leda till eskalering och att konfliktupptrappningen i sin tur innebär att ett handlande blir mer extremt där exempelvis graden av våld ökar. I och med att RPK konstruerades som en repressiv anstalt med stenhård övervakning, inlåsning i celler bakom tjocka murar och pansardörrar så kan man säga att hotet om repression i det här fallet verkade eskalerande. Aktivisterna hävdade ofta att kliniken snarare var utformad som ett fängelse än

³²⁷ Martin i Lunds fria press 1970, nummer 3, s. 15.

en vårdinrättning. Fängelset är en av statens mest repressiva institutioner där man fråntar människor dess frihet.

Aktionen riktades inte bara mot RPK som byggnad eller fenomen utan i förlängningen mot såväl rättspsykiatri som staten. I och med protesterna så formulerade aktivisterna tydliga krav mot en annan aktör, nämligen staten. Kravet att inte genomföra öppnandet av byggnaden var centralt och ledde till olika aktivistiska handlingar för att få sin vilja igenom. Det går att prata om en konfliktrepertoar som växte fram, inledningsvis var den inriktad på möten inom olika organisationer som arbetade med frågor som berörde psykiatri men med tiden växte olagliga inslag fram. Olaga intrång, otillåten affischering, skadegörelse blev verktyg i konfliktrepertoaren men dessa fick inte tillräckligt med gehör. Den debatt som man hade hoppats få i gång kring RPK uppstod inte vilket gjorde att man eskalerade sina metoder. Brandattentatet var kulmen på RPK-protesterna och en handling som utifrån ett juridiskt perspektiv var betydligt allvarligare än den inledande skadegörelsen. Staten svarade i sin tur med arresteringar, häktningar, långa förhör och i slutändan en juridisk repression i form av utdelade fängelsestraff.

10.3.2 Gemenskap och trygghet

Det fanns en tydlig skillnad i hur aktivisterna och poliserna såg på de ockuperade husen. För polisen var de brottsplatser medan aktivisterna såg dessa som levande sociala rum där gemenskap och sociala aktiviteter kunde frodas. I en annars så kall värld skulle allaktivitetshusen bli alla människors vardagsrum, dit samhällets alla människor var välkomna oavsett ekonomiskt kapital, enligt aktivisterna. Polisens bild var att människor bröt mot lag och ordning och att det behövde stävjas. Denna åtskillnad blir tydlig när man betraktar tidigare nämnda platsbeskrivning. En tydlig polarisering fanns mellan aktivisterna och polisen. Denna polarisering var många gånger central när konflikterna skiftade i nivå.

För anarkisternas och allaktivisternas organisering var flera sociala rum viktiga. Offentliga platser så som Athen och konsthallen var viktiga för att träffas, planera, debattera och agitera. I synnerhet Athen tycks ha varit ett viktigt centralt rum. Båda dessa platser låg och ligger än idag centralt belägna i den förhållandevis lilla staden och kunde nås enkelt till fots såväl som till cykel från studenternas hem. Närheten kan tänkas vara en bidragande faktor till varför husockupationerna kunde växa sig så stora och ha ett så pass högt besökarantal under de dagarna husen stod öppna. Det krävdes ingen större planering för att besöka husen om man bodde i Lund utan förbipasserande kunde enkelt ströva in och se sig om. Lunds anarkister såg allaktivitetshusen som ett viktigt alternativ till det kommersialiserade samhället.

Ett alternativt socialt rum där stormöten och aktivt deltagande satte agendan snarare än ekonomiska resurser.³²⁸ På konsthallen arrangerades större möten kopplade till husockupationerna. Dit uppmanades allmänheten komma för att diskutera och man bjöd även in representanter från myndigheterna.³²⁹ Konsthallen låg centralt belägen i staden och från den kunde man enkelt nå de ockuperade husen, vilket i synnerhet var viktigt i samband med ockupationen på Råbygatan. Då strömmade många av deltagarna från mötet på Konsthallen till det nya ockuperade huset. Ett tecken på hur vissa sociala rum och närheten geografiskt var viktiga för mobilisering.

10.3.3 Rumslighet och mobilisering

Att husockupationerna utspelade sig centralt i Lund hade en inverkan på händelseförloppet. Aktivisterna kunde dela ut flygblad till förbipasserande och genom hörsägen spreds ordet om vad som hänt i staden vilket lockade till sig nyfikna. Vissa av de gripna talade om att de hört talas om ockupationen på Athen innan de begav sig till huset. Den rumsliga aspekten spelar en viktig roll här i den mån att det begränsade geografiska utrymmet möjliggjorde en snabb mobilisering. Athen låg bara några minuters rask gång från alla de ockuperade husen vilket gynnade möjligheten att snabbt dra ihop folk. Salomon och Blomqvist har framhävt universitetsstäderna som ett viktigt nav för kritiskt tänkande samt pekat på att det ofta skapades mötesplatser där studenter kunde träffa likasinnade och organisera sig.³³⁰ Athen är ett utmärkt exempel på en sådan plats i Lund. Utifrån en sådan mötesplats kunde såväl idéer som koordinerat handlande organiseras, vilket syntes redan vid den första husockupationen som organiserades vid Athen när olika vänsterspolitiska grupper sammanstrålade och diskuterade en väg framåt.

10.3.4 I hemmets trygga vrå

En annan typ av sociala rum, så kallade *säkra sociala rum* enligt Sewells definition, var olika lägenheter där aktivister bodde. Flera av bostäderna var olika former av kollektivboenden eller storfamiljer, som det ofta kallades. I grunden var det en grupp människor som bodde tillsammans men de visade ofta en ovanlig öppenhet mot besökare. Människor kom och gick, stannade kvar sent på nätterna och man lagade mat tillsammans.³³¹ Här kunde man träffas,

³²⁸ Lunds fria press 1970, nummer 5, s. 13–14.

³²⁹ Bengt Svenssons privatarkiv, flygblad, ”Du och jag är fria människor”, 1969.

³³⁰ Salomon och Blomqvist 1998, s. 9.

³³¹ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 464.

planera och förbereda sina aktioner utan polisiär närvaro. På offentliga platser gick det aldrig helt att veta vem som lyssnade. Det fanns befogade föreställningar bland aktivisterna om att man stundtals var övervakade. I lägenheterna fick man vara i fred, fram till dess att det skedde ett nivåskifte i aktivismen i och med branden på RPK. Då genomförde polisen husrannsakingar i flera lägenheter. Fram till det här bör aktivisternas lägenheter betraktas som säkra rum.

Aktivisternas bostäder och kollektivboendena var även viktiga för de sociala band som de knöt mellan sig och det fanns ideologiska skäl till att man bodde som man gjorde. Man kan tänka sig att boendeformerna var ett sätt att stärka den egna politiska identiteten. Det finns motargument mot att lägenheterna inte skulle vara säkra rum. Det faktum att det rörde sig väldigt mycket folk gjorde att man inte kunde vara säker på att alla gick att lita på. En sak som framkommit är att trots att aktivisterna hade nära band med varandra så var det många som i förhör pratade väldigt tydligt om vad deras kamrater hade gjort. En ung kvinna som själv var aktivist hade en lägenhet där flera ungdomar vistades mycket eller rent av bodde. Hon berättade om tidigare inneboende som hon tror varit med vid olika aktioner mot RPK.³³² Ytterligare en ung kvinna som umgicks i kretsen runt de tilltalade lämnade vittnesmål som var komprometterande för de unga männen.³³³ Hon uppgav bland annat att hon själv köpt ammoniak till en av dem och att hon suttit och tittat i köket när en av männen ristat i en glasflaska med glasskärare.³³⁴ En flicka som rörde sig i kretsen och fortfarande gick i högstadiet menade att en av de misstänkta för det första sabotaget mot RPK sagt att hon skulle vara hans alibi.³³⁵ Även en man som bodde inneboende i ett av kollektivboendena som ofta frekventerades berättade om hur en av de åtalade kommit tillbaka till lägenheten efter ett attentatsförsök och sagt att det hela misslyckats.³³⁶

Det tycks ha funnits olika moraluppfattningar hos aktörerna. Några var helt säkra på att illegala politiska handlingar var nödvändiga. De hade en stark övertygelse. Andra var med av sociala skäl, hängde på en pojkvän eller partner som var mer engagerad. När det sedan kom till konfrontation med polisen blev de rädda och ångerfulla. Utifrån beskrivningar som gjorts av förhören med vissa av de dömda så blev en del säkert också uppskrämda av förhørsledarna och deras förhörstekniker. Trots gemensamma politiska värderingar var inte alla lika övertygade att de var beredda att bryta mot lagen eller att skydda sina kamrater som

³³² Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 470–476.

³³³ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 477.

³³⁴ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 478–480.

³³⁵ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 490.

³³⁶ Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970, s. 496.

gjort det. Således kan vi konstatera att gemensamma värderingar inte nödvändigtvis var tillräckligt för att skydda aktivistgruppen från polisens utredning. Aktivisterna var inte en homogen enhet utan kom med olika värderingar, viljor och förmågor att hantera pressen som lagbrotten kom att medföra. Tillgången till säkra rum påverkade aktivisternas möjlighet att bedriva politik. De säkra rummen var viktiga för att organisera aktivismen och på så sätt bidragande till mobiliseringen. Således går det att se en koppling mellan rumslighet och de politiska möjlighetsstrukturerna.

Jag har konstaterat att de trygga rummen kan vara just trygga genom att de är avskilda men också genom de människor som finns i dem och de lojaliteter som förenade gruppen. När polisen infiltrerade ett tidigare tryggt rum, exempelvis ett stormöte, upphörde det att vara tryggt. Från början illojala personer hade gjort entré. Likaså när människor i de trygga rummen förändrade sina lojaliteter genom att tänka på sig själva i stället för gruppen eller kamraterna upphörde tryggheten. Det kunde ske som en följd av repressiv press från polisen men kanske också i form av egen omprövning av lojaliteter. Genom mekanismen repression går det att se en demobiliserande process där tryggheten i de säkra rummen bröts ned. En del personer institutionaliserades till följd av repressionen.

11. Avslutning och slutdiskussion

I den här uppsatsen har mitt syfte varit att undersöka hur allaktivisterna och anarkisterna gjorde politik på gatunivå i Lund under åren 1968–1970. Med hjälp av teoretiska och metodologiska verktyg som hämtats från CPS-fältet och en hermeneutisk idétradition har jag kunnat beskriva och förklara historiska händelser och skeenden under en begränsad period i det mikrokosmos som var det historiska Lund. Jag har riktat fokus mot den konfrontativa aktivismen som var en del av 68-rörelsen, där aktivisterna artikulerade tydliga politiska krav gentemot statliga och kommunala institutioner och sedan tog till direkt aktion när den formaliserade politiska vägen inte fungerade. På så sätt har jag bidragit till att nyansera bilden av 68-rörelsen och efterkrigstidens politiska Sverige och visat att konflikterna, inte bara samförståndstanken, spelade en viktig roll.

Allaktivisterna och anarkisterna ville förändra en lokal verklighet i Lund genom direkt aktion. Å ena sidan ville de skapa en positiv verksamhet i allaktivitetshuset, å andra sidan stoppa en negativ och repressiv institution från att öppna i form av RPK. Den diskrepans som fanns mellan aktivisternas syn på respektive hus jämfört med synen myndigheterna hade bidrog till att man övergav en formaliserad och parlamentarisk väg. Bilden som växt fram genom min undersökning är att det fanns en otålighet hos aktivisterna

som byggde på en bild av politiken som trög och svår att påverka. Den parlamentariska demokratin förkastades och i stället försökte man genom nya politiska metoder och en direktdemokratisk väg förändra samhället. McAdam, Tilly och Tarrow har hävdad att strukturella förändringar i samhället kan få folk att agera politiskt, vilket förändrar möjligheterna människorna i ett samhälle har till politisk handling.³³⁷ De vänsterpolitiska strömningarna globalt och nationellt förändrade de politiska möjlighetsstrukturerna även på ett lokalt plan. Den lundsiska konfliktrepertoaren utvidgades under åren som den här studien har avhandlat. Politiskt motiverade brandattentat och husockupationer var nya aktionsformer som staden inte sett tidigare. Den sociala rumsligheten var viktig av flera skäl, i synnerhet för organisering och mobilisering. Det relationella samspelet och kampen mellan aktivister, polisen och staten påverkade konfliktrepertoaren åt flera håll.

Genom att undersöka sex olika aktioner från ett begränsat antal år i Lund har jag tagit reda på vilka handlingar som fanns i allaktivisterna och anarkisternas konfliktrepertoar. Dessutom har jag kunnat visa vilka motdrag myndigheterna hade, hur olika nivåskiften formade aktionerna och hur detta var relaterat till de politiska möjlighetsstrukturer som fanns. Konfliktrepertoaren innehöll en rad olika handlingar för aktivisterna så som flygbladsutdelningar, husockupationer, störande av rättegångar, gatubarrikader, passivt motstånd men även skadegörelse av byggnad och brandattentat. Polisens och statens motdrag var bland annat massarresteringar, användning av polishundar och bilar för att skingra folk, våldsutövning, civilklädd spaningspersonal och framför allt rättssystemets utförande av repressiva juridiska straff. Precis som Tilly varit inne på spelade statsmaktens närvaro, genom polisen, stor roll för händelseförloppet.³³⁸ Med sina maktresurser i form av ökat polisvåld och juridiska straff kunde staten få stopp på de direkta aktionerna. Relationen mellan grupperna påverkade ständigt nivån av konfrontation men över tid går det framför allt att se uppåtgående nivåskiften fram till dess att flera anarkister tillika allaktivister fick fängelsestraff. Den ökade repressionen ledde till polarisering mellan grupperna. Det spädades på genom framingprocesser där aktivisterna konstruerade sig själva i förhållande till såväl polisen som samhällseliga institutioner som RPK. Polisen såg i allt högre utsträckning aktivisterna som bråkmakare. I enlighet med vad Polanska och Wåg har kommit fram till gällande hur den historiska kontexten varit viktig för hur aktivister porträtteras så kan man slå fast att det även gällde i Lund.³³⁹ Polisens reaktion eskalerade i takt med att man tröttnade på aktivisterna och

³³⁷ McAdam, Tilly och Tarrow 2001, s. 34.

³³⁸ Tilly 2008, s. 6–7.

³³⁹ Polanska och Wåg 2019.

våldet blev hårdare. Över tid gick det att se ett generellt uppåtgående nivåskifte i konflikten när husockupanter och RPK-aktivister genomförde aktion på aktion och polisen svarade. Intensiteten i konflikterna vände slutligen. När många fått bötesstraff och vissa aktivister dömts till fängelse går det att tala om ett nedåtgående nivåskifte då såväl husockupationerna som aktionerna mot RPK upphörde. Repressionen tycks ha varit en stor faktor till det här. Genom att vissa tog avstånd från våldsamma metoder skedde även en institutionalisering i form av en övergång till mer fredliga aktionsformer, i enlighet med Tilly och Tarrow's teoretiska modell.³⁴⁰

Attacken mot RPK var ingen isolerad händelse utan en del av ett bredare fenomen. Ett tydligt exempel på politiskt våld var Båstadsdemonstrationen 1968 när demonstranter och polisen drabbade samman. Till den berättelsen finns även konservativa gruppers våld mot vänsterdemonstranterna. I Lund utbröt upplopp i samband med demonstrationer mot värnplikt mellan poliser och vänsteraktivister. Genom att väga samman vad jag kommit fram till i min studie med den forskningsgärning som andra historiker gjort går det att konstatera att 68-rörelsen inte enbart var fredlig. Förvisso hade icke-våldsprincipen en viktig funktion men rörelsen besatt ett visst våldskapital och ett normbrytande beteende, långt ifrån det socialdemokratiska skötsamhetsidealet, som man använde vid flera tillfällen. Retoriken var hård gentemot ett uppfattat borgerligt förtryckarsamhälle och revolutionärt våld förespråkades. Det resulterade i att många personer dömdes för brott och att ett fåtal fick sitta i fängelse. Däremot tog aldrig den aktivistiska vänstern som jag har undersökt ytterligare eskalerande steg, som Röda Brigaderna i Italien eller Röda Armé Fraktionen i Västtyskland. I länder som Västtyskland och Frankrike skedde mer omfattande våldsamheter från såväl polis som aktivister, vilket Mercer har visat, det skiljde sig något från Sverige men det fanns fortfarande vissa likheter i hur kampen hittade ut från universiteten och blev bredare.³⁴¹

Östberg har hävdats att 68-vänstern under 1970-talet genomgick en radikaliserings.³⁴² Utifrån vad som har framkommit under studiet av RPK-händelserna så kan de studerade händelserna ses som en del av detta. Att sätta eld på byggnader blev en handlingsform som aktivisterna i Lund använde sig av. Det bekräftar även bilden som Brink Pinto, Ericsson och Nyzell framfört genom sin fasindelning av politisk aktivism under efterkrigstiden, där tiden runt 1968 präglades av uppkomsten av nya aktionsformer med

³⁴⁰ Tilly och Tarrow 2007, s. 101.

³⁴¹ Mercer 2020, s. 286.

³⁴² Östberg 2008, s. 344–345.

tydliga politiska krav.³⁴³ Just brandattentatet mot RPK återupprepades endast två gånger men har sedan dess inte blivit ett bestående inslag i konfliktrepertoaren hos vänsteraktivister i Lund, däremot var det en ny handlingsform för sin tid. Genom polisiär och juridisk repression i form av fängelsestraff slog staten tillbaka mot aktivisterna. En trolig anledning till att det inte skedde fler brandattentat mot RPK var att straffen blev för hårda och att man valde andra vägar för hur man bedrev politisk aktivism. De politiska möjlighetsstrukturerna förändrades under den studerade perioden. Inledningsvis hade aktivisterna vind i seglen när man slog till med nya oväntade aktionsformer och många aktivister som var beredda att gå långt för sin politiska övertygelse. Efter hand, påverkade av polisiära och juridiska repressalier, förändrades möjligheterna kring hur aktivisterna kunde göra politik på gatunivå.

När Thomas Jørgensen lyfte upp danska anarkisters roll, i synnerhet under åren 1968–1970 och menade att dessa var betydligt mer utåtagerande jämfört med svenska aktivister så har han troligtvis fokuserat sin jämförelse utifrån en Stockholmscentrerad kontext, alternativt med en mer proletär norrländsk konfliktrepertoar. I Lund skedde en rad provokativa aktioner så som husockupationer, det utfördes brandattentat och det utspelade sig gatuslagsmål vid värnpliktsdemonstrationer. Dessutom var det våldsamt i samband med Båstadsdemonstrationerna där många från Lund närvarade. Genom att undersöka anarkisterna i Lunds egen tidning har jag kunnat ta reda på att de höll en konferens i staden där flera danska anarkister närvarade. Man kan tänka sig att idéer och handlingsformer således diskuterades och på så sätt spreds över sundet. Således kan man utifrån min undersökning nyansera Jørgensens bild och peka ut att det faktiskt var betydligt mer bråkigt i Sverige än vad han påstått. Det går att hitta flera exempel på direkt aktions-metoder och en konfliktrepertoar som liknade den danska under åren 1968–1970. Frågan är om det överhuvudtaget är relevant att prata om en enhetlig *svensk* konfliktrepertoar eller utveckling under dessa år. Utifrån vad jag har kommit fram till i min studie och om man jämför det med vad forskningsläget redan sagt så bör man snarare tala om flera olika konfliktrepertoarer i Sverige under de studerade åren, beroende på geografisk och kulturell kontext. Det här är ett forskningsområde som kan utforskas ytterligare. De politiska möjlighetsstrukturerna påverkade sättet som förloppet utspelade sig. Genom en stark mobilisering kunde man genomföra uppseendeväckande aktioner som husockupationer men även brandattentat där en liten men starkt politiskt övertygad kärna agerade. Däremot fanns det juridiska och repressiva begränsningar som skulle komma att slå ner mot aktivisterna. De politiska möjlighetsstrukturerna går att koppla

³⁴³ Brink Pinto, Ericsson och Nyzell 2016, s. 18.

till saker som rumslighet och tidens politiska strömningar, det sistnämnda något som tidigare forskning även har visat.

Kjell Östberg har hävdade att den svenska 68-rörelsen inte innehöll allvarliga våldsamheter eller terroråd men det är som jag tidigare varit inne på en bild som behöver nyanseras.³⁴⁴ Gällande terroråd som riktar sig direkt mot människor så tycks han ha rätt men det har förekommit olika typer av sociala våldsamma konflikter, vilket inte minst den här studien har visat. Vad som egentligen är våld är också en diskussion som går att fördjupa sig i. Utifrån indelningen hämtad från Sewell Jr. som använts i den här studien med konventionell, konfrontativ och våldsam aktivism så räknas materiell skada på byggnader in i en våldsdefinition. Det var inga människor som kom till allvarlig skada i samband med brandattentatet mot RPK men samtidigt var aktionen ett bevis på att det fanns en potentiell våldsam kraft som kunde utlösas från vissa politiska grupper. Ur ett juridiskt perspektiv kan händelsen betraktas som allvarlig då den klassas som mordbrand, en brottsrubricering som väcker vissa frågor huruvida det faktiskt går att mörda en byggnad. En frågeställning aktivisterna även tog upp som försvar. Den moraliska rätten att agera gentemot något man såg som djupt orättvist övertrumpade i deras mening det kapitalistiska samhällets lagar. Just moraliska aspekter var något aktivisterna ständigt återkom till när de motiverade sina aktioner och riktade krav gentemot myndigheterna. Det kunde röra såväl rätten till en human psykiatri som tillgången på bostad och gemensamma sociala rum där människor kunde mötas.

Byggandet av det som aktivisterna tolkade som en repressiv klinik sågs som en åtgärd som ledde till ökad repression mot vänsteraktivister, alltså den egna gruppen men även mot samhällets mest utsatta människor. Således går det att se hur en föreställd repression föranledde en ökad eskalering och således ett nivåskifte i konflikten genom skadegörelse som i sin tur följdes av ytterligare ett uppåtgående nivåskifte med två brandattentat.

Aktivisterna var politiskt övertygande och hade en stark moralisk kompass. Det här gjorde att de kunde motivera sina politiska aktioner för såväl sig själva som omgivningen. Ett ständigt återkommande fenomen i det studerade källmaterialet är exempel på hur aktivisterna konstruerade bilden av RPK. Genom en framing-process, i enlighet med CPS-modellen jag använt mig av, går det att se hur aktivisterna satte sig själva i förhållande till byggnaden som förtryckande institution. Man konstruerade en bild av sig själva som förkämpar mot ett förtryckande samhälle. Det här gjordes bland annat genom att ta parti för de grupper som placerades inom den psykiatriska vården så som missbrukare och psykiskt

³⁴⁴ Östberg 2008, s. 347.

sjuka. Man förklarade att alkoholism, drogmissbruk och mental ohälsa var symptom på ett sjukt samhälle. Dessa problem ansågs vara konsekvenser av den individualisering, statusjakt, stress och konsumtionshets som präglade samhället. Man ansåg att alkoholisten tröstade sig med flaskan till följd av den monotona och nedbrytande arbetet och kriminaliteten var en följd av den orättvisa egendomsfördelningen.³⁴⁵ Samtidigt menade aktivisterna att RPK var tänkt att inhysa politiska aktivister. Institutionen fungerade som en symbol för staten och på så sätt kan vi se hur aktivisterna konstruerade bilden av sig själva som moraliska förkämpar mot ett sjukt kapitalistiskt förtryckarsamhälle genom striden mot RPK. På det här sättet kunde man moraliskt rättfärdiga sitt handlande. Genom anarkisternas tidning kan vi se att man även efter domarna höll fast vid rättfärdigandet av attentaten. En av de dömda männen var även tydlig i rätten med att det inte var fel att ta ett fängelsestraff för sin övertygelse. Användandet av uppfattad repression från staten eskalerade alltså situationen. Det pekar på att tolkningen av den repressiva åtgärden kan vara minst lika utlösande för en motreaktion som en fysisk repressalie och således fungera eskalerande.

Rumslighet är ett viktigt begrepp för att analysera de sociala konfrontationerna och den politiska aktivismen som varit föremål för den här undersökningen. I synnerhet med avseende på hur det hörde samman med mobilisering. Två av de viktigaste striderna för allaktivisterna och anarkisterna berörda vitt skilda former av sociala rum. Allaktivisthusen var symboler för en ny samhällsform och ett nytt sätt att organisera det sociala livet där gemenskap, direktdemokrati och solidaritet stod i centrum. Som motsats stod rättspsykiatriska kliniken, RPK. Detta rum uppfattades som en del av en repressiv och förtryckande statlig institution mot samhällets svaga och vänstern. Häftiga och stundtals våldsamma politiska strider stod kring de två vitt skilda sociala rummen. En dimension av rumsligheten var den rent geografiska. Hur det i en liten stad som Lund kunde påverka graden av mobilisering. Viktiga rum för aktivisterna som café Athen och konsthallen låg nära de ockuperade husen vilket gjorde att människor enkelt kunde ströva förbi och engagera sig i husen. Det påverkade även tillströmningen av folk under främst den tredje husockupationen, när sympatisörer tog kampen mot polisen på gatorna utanför huset.

Den politiska aktivismen var inte spontan utan organiserad. Givetvis förekom spontana inslag i konfliktrepertoaren under pågående aktioner men det fanns alltid en grundplan för aktivisternas agerande. Återigen var sociala rum, denna gången så kallat säkra sociala rum, viktiga för den politiska organiseringen. Det var på platser där aktivisterna kände

³⁴⁵ Lunds fria press 1970, nummer 3, s. 14.

sig trygga från statlig övervakning och inflytande som de kunde planera sina aktiviteter. Exempel på dessa var framför allt lägenheter där aktivisterna bodde. Som ett led i att komma åt aktivisterna genomfördes husrannsakan och på det sättet använde staten polisiär repression för att ta sig in i de säkra rummen. Den polisiära repressionen kunde också underminera de säkra rummen, genom att personer som bodde i dessa pressades eller övertalades att skvallra på sina kamrater. När kamraterna i de säkra rummen inte längre gick att lita på upphörde rummen att vara säkra.

Genom att undersöka olika aktioner med olika grad av våldsamhet, deltagarantal, rumslig kontext och moralisk motivation har jag kunnat se återkommande företeelser i hur aktioner organiserades och motiverades. Stormöten i olika socialt viktiga rum, ofta i *säkra rum*, var en helt central del i hur de politiska aktionerna organiserades. I synnerhet när det gällde större aktiviteter med många inblandade människor

Ockupationsvågans start började med att en grupp människor träffades tillsammans och började diskutera hur man skulle göra för att få till ett allaktivitetshus. Efter förhandling med en kommunledning som uppfattades ovillig att gå med på kraven träffades man på café Athen och planerade sin direkta aktion, att ta ett hus på egen hand. En viktig poäng i den här uppsatsen är att det sociala samspelet mellan människor och organisering är två centrala element i olika former av sociala politiska konfrontationer. De erfarenheter som folk får genom sitt liv och i relationer med andra människor påverkar ens handlingar.

Även när det gällde RPK-aktionerna så skedde framför allt en agitation på olika formella och informella möten där folk talade om vad man skulle göra med byggnaden. I ett tonläge som blev alltmer hästskt ju närmare öppnandet man kom går det att se en eskalering i konfliktrepertoaren i hur man gick från ord till handling. Man gick från att tala om att spränga huset i olika sociala sammankomster, till att faktiskt tända eld på det. Vi kan med det här slå fast att den politiska aktivismen var kollektivt välorganiserad och att de verkligt stora aktionerna planerades noga och inte var några spontana infall från enstaka individer.

Repressionen blev ett centralt verktyg för staten att bekämpa aktivismen med, vilket väcker funderingar kring vilka metoder staten bör använda gentemot befolkningen. Allaktivisterna och anarkisterna kämpade för en bättre och mer demokratisk värld men begick samtidigt illegala handlingar. I en nutida kontext kan vi se hur miljöaktivister, som kämpar emot klimatförändringar och för en hållbar framtid för nästkommande generationer, använder sig av uppseendeväckande aktionsformer som bryter mot lagen. De möts med allt hårdare repression. I slutändan handlar det om frågan huruvida moralen övertrumfar lagen eller vice versa. Ett spørsmål som allaktivisterna och anarkisterna hade ett tydligt svar för. Genom att

studera sociala och konfrontativa konflikter kan vi lära oss mer om maktstrukturer och politiska skiljelinjer i samhället. Det kan lära oss mer om samspelet mellan människor och vilka vägar samhällen tagit genom historien. På så sätt kan vi historiker bidra till att nyansera det politiska klimatet med noggrant underbyggda historiska analyser och jämförelser. Det återstår att se hur framtiden tolkar dagens människor och vårt handlande, vilket banar vägen för mer konfliktforskning i framtiden. Här finns en tydlig roll för oss historiker att fylla.

12. Referenser

Källmaterial

Lunds stadsarkiv

Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/303.

Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/304

Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/305

Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål som bevaras SE/LLA/10173/F I ca/306

Lunds stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Akter i brottmål B:62/1970

Lunds stadsbibliotek

Lunds fria press, utgiven av Lunds Anarkistgrupp, 1969–1973, Kapsel Oc(p). Nummer 1–8.

Mikrofilmarkivet vid universitetsbiblioteket i Lund

Sydsvenska dagbladet 1968–1970

Bengt Svenssons privata arkiv

Flygblad ”RMH”, 1970.

Flygblad ”RMH Debatt”, 1971;

Flygblad ”Rättspsykiatriska vårdkliniken i Lund”, 1969.

Flygblad, ”Stöd kampen för ett allaktivitets-hus!”, 1969.

Flygblad, ”Välkommen till Lunds nya allaktivitetshus!”, 1969.

Flygblad, ”Du och jag är fria människor”, 1969.

Mötesprotokoll, ”Resolution”, 1969.

Statens offentliga utredningar

SOU 2002:90 *Den farliga fredsrörelsen. Säkerhetstjänsternas övervakning av fredsorganisationer, värnpliktsvägrare och FNL-grupper 1945–1990*. Justitiedepartementet.

TV-material

Fokus. Inslag 1 SR, TV1 1969-06-05 21.50-22.20.

Litteratur

Alvesson, Mats och Sköldberg, Kaj. *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Tredje upplagan. Lund: Studentlitteratur, 2017.

- Andrén, Carl-Gustaf. Åren kring 68. I *Det röda Lund*, Kim Salomon och Göran Blomqvist (red.), 39–47. Lund: Historiska media, 1998.
- Bengtsson, Margot. ”Det politiska är personligt.” I *Det röda Lund*, Kim Salomon och Göran Blomqvist (red.), 62–75. Lund: Historiska media, 1998.
- Blomqvist, Göran. ”Universitetet som oroscentrum.” I *Det röda Lund*, Kim Salomon och Göran Blomqvist (red.), 16–38. Lund: Historiska media, 1998.
- Brink Pinto, Andrés. En etik för arkivet?. *Scandia*. Vol. 88, nr. 1, 2022: 93-108.
- Brink Pinto, Andrés och Ericsson, Martin. *Den bråkiga staden. Ungdomsupplopp och ungdomspolitik i efterkrigstidens Stockholm*. Stockholm: Stockholmia förlag, 2019.
- Brink Pinto, Andrés och Ericsson, Martin och Nyzell, Stefan. Contentious Politics Studies. Forskningsfältet social och politisk konfrontation på frammarsch i Skandinavien. *Scandia*. Vol. 81, nr. 1, 2015: 93–110.
- Brink Pinto, Andrés och Ericsson, Martin och Nyzell, Stefan. Verktöglåda för konfliktforskare. I *Politik underifrån. Kollektiva konfrontationer under Sveriges 1900-tal*, Andrés Brink Pinto och Martin Ericsson (red.), 7–29. Malmö: Arkiv förlag, 2016.
- Ericsson, Martin. ”Ockuperat område. Striden om brandstationen i Jönköping 1982.” I *Politik underifrån: kollektiva konfrontationer under Sveriges 1900-tal*, Andrés Brink Pinto och Martin Ericsson (red.), 173–191. Lund: Arkiv förlag, 2016.
- Farge, Arlette. *Smaken av arkivet*. Göteborg: Glänta produktion, 2019.
- Jonsson, Karin. ”Stockholmspolisen far fram som hunner och bödlar.” Den sista stora demonstrationen för rösträtt i Stockholm 5 juni 1917. I *Politik underifrån. Kollektiva konfrontationer under Sveriges 1900-tal*, Andrés Brink Pinto och Martin Ericsson (red.), 75–95. Malmö: Arkiv förlag, 2016.
- Josefsson, Sven-Olof. *Året var 1968. Universitetskris och studentrevolt i Stockholm och Lund*. Diss., Göteborgs universitet, 1996.
- Jørgensen, Thomas Ekman. The Scandinavian 1968 in a European perspective. *Scandinavian Journal of History*. Vol. 33, nr. 4, 2008a: 326-338.
- Jørgensen, Thomas Ekman. Scandinavia. I *1968 in Europe. A History of Protest and Activism, 1956-1977*, Martin Klimke och Joachim Scharloth (red.), 239-252. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008b.
- Lundberg, Björn. Nyårskravallerna i Malmö 1946–47. Sveriges första ungdomsupplopp? I *Politik underifrån. Kollektiva konfrontationer under Sveriges 1900-tal*, Andrés Brink Pinto och Martin Ericsson (red.) 117–134. Malmö: Arkiv förlag, 2016.
- Lundberg, Svante och Månsson, Sven-Axel och Welander, Hans. *Demonstranter*. Stockholm: Bokförlaget PAN/Norstedts, 1970.
- Lundberg, Victor och Lundin, Johan A.. Med ett våldsamt knytnävsslag och en välriktad spark? SSU och den nazistiska utmaningen 1933. *Arbetarhistoria*. Vol. 149–150, nr.1-2, 2014: 32-37.
- Lysander, Per. Välsignat ointresse – vänstern och estetiken. I *Det röda Lund*, Kim Salomon och Göran Blomqvist (red.), 112–118. Lund: Historiska media, 1998.
- McAdam, Doug och Tarrow, Sidney och Tilly, Charles. *Dynamics of Contention*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- Ben Mercer, *Student revolt in 1968. France, Italy and West Germany*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
- Månsson Sven-Axel och Lundberg, Svante. *Den politiska generationen: kontinuitet och förändring 1968–2018*. Lund: Arkiv förlag, 2021.
- Nelhans, Bertil. *Allaktivitet – ja, men hur?* Stockholm: Bokförlaget Prisma, 1971,
- Nyzell, Stefan. ”Striden ägde rum i Malmö”. *Möllevångskravallerna 1926. En studie av politiskt våld i mellankrigstidens Sverige*. Diss. Malmö Högskola, 2009

- Olofsson, Magnus. Rösträttskravaller i Stockholm 1902 och den återvunna demonstrationsrätten. I *Politik underifrån. Kollektiva konfrontationer under Sveriges 1900-tal*, Andrés Brink Pinto och Martin Ericsson (red.), 31–54. Malmö: Arkiv förlag, 2016.
- Olofsson, Magnus. *Tullbergiska rörelsen. Striden om den skånska frälsejorden 1867–1869*. Diss., Lunds universitet, 2008.
- Peterson, Abby och Thörn, Håkan och Wahlström, Mathias. Sweden 1950-2015: Contentious Politics and Social Movements between Confrontation and Conditioned Cooperation. I *Popular Struggle and Democracy in Scandinavia: 1700-Present*, Flemming Mikkelsen, Knut Kjeldstadli och Stefan Nyzell (red.), 377–432. London: Palgrave Macmillan, 2018.
- Polanska, Dominika V. och Wåg, Mathias. ”De svenska husockupationernas 50-åriga historia.” I *Ockuperat! Svenska husockupationer 1968–2018*. Dominika V. Polanska och Mathias Wåg (red.) 15–30. Stockholm: Verbal förlag, 2019.
- Rylander, Emil. ”Välkomna men kom ihåg att detta är olagligt”. *En studie av tre husockupationer i Lund 1969*. Kandidatuppsats, Lunds universitet, 2014.
- Salomon, Kim. *Rebeller i takt med tiden*. Stockholm: Tiden Athena, 1996
- Salomon, Kim och Blomqvist, Göran. ”Inledning” I *Det röda Lund*, Kim Salomon och Göran Blomqvist (red.), 7–15. Lund: Historiska media, 1998.
- Sewell Jr., William H. Space in Contentious Politics. I *Silence and Voice in the Study of Contentious Politics*, Ronald R. Aminzade et al, 51-88. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- Southgate, Beverley. Intellectual history/history of ideas. I *Writing History. Theory and Practice*, tredje upplagan, Stefan Berger, Heiko Feldner och Kevin Pasmore (red.), 405-423. London: Bloomsbury Academic, 2020.
- Tarrow, Sidney. *Power in movement. Social Movements and Contentious Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998, s. 20.
- Thor Tureby, Malin. Makten över kunskapsproduktionen. Den institutionaliserade etikprovningen och humanistisk och kulturvetenskaplig forskning. *Kulturella perspektiv*. Vol. 28, nr. 1–2, 2019: 17-29.
- Thörn, Håkan. Husockupationer och folkhemmets förvandlingar. I *Ockuperat! Svenska husockupationer 1968–2018*. Dominika V. Polanska och Mathias Wåg (red.) 149–162. Stockholm: Verbal förlag, 2019.
- Tilly, Charles. *Popular Contention in Great Britain 1758 – 1834*. Cambridge: Harvard University Press, 1995.
- Tilly, Charles. *Contentious Performances*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Tilly, Charles och Tarrow, Sidney. *Contentious Politics*. London: Paradigm Publishers, 2007.
- Tosh, John. *Historisk teori och metod*. Lund: Studentlitteratur, 2011.
- Westerberg, Anders. Studentpräst och aktivist. I *Det röda Lund*, Kim Salomon och Göran Blomqvist (red.), 159–173. Lund: Historiska media, 1998.
- Östberg, Kjell. Sweden and the long ”1968”: break or continuity? *Scandinavian Journal of History*. Vol. 33, nr. 4, 2008: 339–352.
- Östberg, Kjell. *1968 – När allting var i rörelse*. Johanneshov: Bokförläggarna Röda Rummet, 2018.

Internetreferenser

- Lunds universitet. Etikprovning. *Lunds universitet*. 2023.
<https://www.medarbetarwebben.lu.se/forska-och-utbilda/stod-till-forskning/forskningsetik-och-djurforsoksetik/etikprovning> (Hämtad 18 maj 2023).
- Riksorganisationen för mental hälsa. Fem decennier av engagemang. *Riksorganisationen för mental hälsa*. 2018. http://rsmh.se/wp-content/uploads/2018/10/REV_1605_TIDSLINJE.pdf (Hämtad 16 maj 2023).